kadınlara mahsus günlük

PAZARTESİ

SAYI: 38 MAYIS 1998
200.000 TL. (KDV DAHİL)
ISSN 1300-8536

tuhaf bir kadın
LEYLA ERBİL

• • • • • •

FEMİNİZM 68'İN ÇOCUĞU MU?

• • • • • •

perihan mağden yazdı
SELÜLİT, MAYO, ZEKİ TRİKO, AŞK VS...

• • • • • •

anne heche, ellen degeneres aşkı
HOLLYWOOD'UN İLK LEZBİYEN ÇİFTİ

FUTBOL DÜNYASI KADINLARI ŞUTLUYOR

9 771300 853634

Merhaba,

Siz nefret edenlerden mi, onunla beraber yaşamayı kabul edenlerden mi, yoksa sevenlerden misiniz? Futboldan söz ediyoruz. Futbolun erkek dünyasında kendilerine yer açmaya çalışan, futbolcusuyla, taraftarıyla kadın futbolseverlere kapak sayfalarımızda yer verdik.

Bu ay dergimizde üç ayrı tartışma yer alıyor. Birkaç aydır süren oryantalizm tartışmasına bu ay Almanya'dan Hülya Eralp katıldı. 8 Mart nedeniyle Mardin Dargeçit'e giden Ayşegül Karayazgan, geçen ay ele aldığımız Çatomlar'a kendi bilgi ve deneyimleriyle yaklaşıyor ve Ayşe'nin geçen sayımızda yer alan yazısındaki yaklaşımla tartışıyor. Maltepe Kadın Evi'nden bir grup kadın ise, 8 Mart mitingiyle ilgili bir yazı yazmışlar. Bildiğiniz gibi geçen ay dergimizde Şişli mitingiyle ilgili iki ayrı yazı yayınlanmıştı. Çeşitli konularda olduğu gibi, 8 Mart'taki mitingle ilgili olarak da *Pazartesi* Yayın Kurulu'nda farklı düşünenler oldu. Maltepeli kadınlar, Filiz'in "Bu Miting Yapılmalı mıydı?" yazısına cevap vermişler.

Birkaç aydır sürdürdüğümüz röportajlara bu ay da devam ediyoruz. Yapı Kredi Yaymları'nın roman ve hikâyelerini Bütün Yapıtlarına Doğru başlığıyla yeniden bastığı Leyla Erbil'le konuştuk bu ay.

Ve Hollywood'un ilk lezbiyen çifti. Daha doğrusu aşklarını açıkça ilan eden ilk ünlü çift. Başrol oyuncusu Anne Heche ve Amerika'nın en komik kadını seçilen Ellen DeGeneres Beyaz Saray'daki davete bile birlikte katıldılar. Gelelim okurlarımıza... Her zamanki gibi çokça mektup ve yazı geliyor. Uzun mektup okumanın hiç mahsuru yok, hatta zevkli bile. Ama uzun yazıları kısaltırken çok zorlanıyoruz. Lütfen biraz daha kısa yazmayı deneyin. Yazılarınız, dağıtım konusundaki hassasiyetiniz ve satış konusundaki yardımlarınız için tekrar teşekkürler. Haziran'da buluşmak üzere...

1 Mayıs'a...

Ezilen sınıf 1 Mayıs'ta alanlarda, ezilen cins ezilen sınıfın yanına!
İstanbul'da kadınlar 1 Mayıs'a kendi kortejleriyle katılıyorlar. Bütün kadınları en azından alana girerken kadın pankartının arkasına davet ediyorlar. Başka şehirlerde de kadın kortejleriyle dayanışmaya!

kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

Futbol kadınların da hayatında... Bir kısmı futboldan nefret ediyor, bir kısmı futbolla beraber yaşamayı kabul ediyor, bazıları ise futbolu çok seviyor... Ama futbol dünyası onları şutluyor.

futbol dünyası kadınları şutluyor

Semra Emre

Beşiktaş Vanspor maçındaydık

Burası çok kalabalık; şiddet, küfür... Hiç rahatsız olmuyor musun?
Küfürler için gelmiyorum, maç seyretmek için geliyorum.

Bayanlar ligiyle ilgileniyor musun?
Hayır.
Kavga çıktı geçen gün bayanlar maçında. Bunun için ne dersin?
Doğal. Futbol oynuyorsa kavga da olacak.
Burada rahatsız olduğun bir şey var mı?
Var tabi. Kötü küfüre karşıyım. Onun dışında yok. Genellikle kapalı tribünden maçı seyretmeyi seviyorum. Gerçek taraftarların arasından; numaralıdan değil. Henüz, çok rahatsız eden bir şey olmadı bugüne kadar.

Burada olman bir şey değiştiriyor mu?
Sanmıyorum. Erkekler pek bayanların olup olmadığıyla ilgilenmiyorlar.

Nereden geliyor bu futbol ilgisi?
Van'dan.
Bir sürü insan buraya gelip bağırıyor, çağırıyor, küfrediyor.
Olsun. Seviyoruz, geliyoruz. Ertuğrul'u çok seviyoruz.
Peki kızını gönderir misin maça?
Vallahi gönderirim. Çok seviyorum. Futbolu çok seviyorum. Az önce az kalsın bayılıyordum.

üçük yaşta mahallelenin oğlanlarıyla top peşinde koşarak ya da zamanla maç izleyerek futbol oyununu tanımış ve zevkine varmış kadınlar... Yani futbol seven kadınlar, oyuncusu da taraftarı da çok dertli.

futbol se

Kadınların futbolla ilişkisinin kabaca üç şekilde tezahür ettiği söylenebilir.

1. Futboldan nefret edenler. Çoğunlukla orta yaş ve üzerindeki bu kadınlar, futbolun bir erkek sporu olduğu konusunda kimi erkeklerden bile fazla ikna olmuş durumdadırlar. Öyle ki, adım duyunca çimen lekeli spor çorabı görmüş gibi keyifleri kaçar, yüzleri buruşur. Birtakım adamların bir topun peşinden manasızca koşmasından müteşekkil bu deli saçmasının, erkeklerini (kocalarını, oğullarını vs.) daha çok çalışmaktan, daha çok kazanmaktan, daha sorumlu ve başarılı olmaktan, kendileriyle daha çok ilgilenmekten alıkoyduğunu düşünürler. Her hafta her hafta oynandığı yetmiyormuş gibi saatlerce, hatta günlerce özel sohbetlerden televizyon programlarına kadar her yerde tartışma konusu oluşuna da akıl sır erdiremezler. Futbolsuz bir hayat onlar için sadece mümkün değil, kesinlikle daha iyidir.

2. Futbolla beraber yaşamayı kabullenenler. Futbola ilgi duymazlar ama nefret de etmezler. Anaç olanları, futbol sevdasını erkeklerin çocuksu yanlarının sevimli bir yansıması olarak algılar, en fazla bununla ilgilenir, daha çok anlayış gösterirler. Ara sıra sitem etseler de, kocaları, oğulları için takım tutuyormuş gibi yapanına bile rastlanır. Bu gruba ait kimi kadınlar içinse futbol, erkeklerin tek eşli yaşamaya mecbur tutulamamaları gibi doğuştan gelen bir haktır; bu hakkı kendileri için de talep etmeyi uygun bulmadıkları yerde, futbolun neden sadece erkek sporu olduğunu sorgulamak hiç akıllarına gelmez. Bu yüzden bugün her "maça gidiyorum," diyen erkeğin kastettiği futbol maçı değildir.

3. Futbolu sevenler. Her oyun gibi futbol da öğrendikçe sevilir. Bu grubun kadınları ya küçük yaşta mahallenin oğlanlarıyla top peşinde koşarak ya da zamanla maç izleyerek futbol oyununu tanımış ve zevkine varmışlardır. Buna rağmen futbolun erkek sporu olduğunu düşünenlerinden tutun da profesyonel olarak futbol oynayanlarına kadar çeşit çeşit kadından oluşan bu üçüncü grup, aynı zamanda da en dertlisi de.

Erkek futbol kültürü

İngiliz gazeteci Simon Kuper, dokuz ay boyunca ülke ülke dolaşıp futbolcularla, teknik adamlarla, gazetelerin spor editörleriyle, taraftarlarla, hatta politikacılar ve mafya üyeleriyle konuşarak kaleme aldığı kitabı "Futbol Asla Sadece Futbol Değildir"in önsözünde bu girişiminin temelini şöyle açıklıyor: "Aklıma gelen ilk soru, futbolun bir ülkedeki yaşamı nasıl etkilediği oldu. İkinci soruysa bir ülkedeki yaşamın futbolu nasıl etkilediği." Brezilya'nın neden Brezilya, Hollanda'nın neden Hollanda, İngiltere'nin neden İngiltere gibi futbol oynadığını araştırmak üzere yola çıkan Kuper, Fransız futbol adamı Michel Platini'nin de bir cümlesini aktarıyor: "Bir futbol takımı bir varoluş şeklini, bir kültürü temsil eder."

Futbolda yukarıda sayılan ülkelere benzer bir Türk ekolünden söz edilemez ama Türkiye'nin de 80'lerden sonra giderek daha büyük bir endüstriye dönüşen futbolu kendine göre bir yaşayış tarzı var. Öncelikle Türkiye, futbol merakı/tüketimi açısından hatırı sayılır ülkelerden biri. Fakat futbolun kalitesi, kopan bunca yaygara ve ortada dönen paranın büyüklüğüyle orantılı bir gelişme kaydedemi-

Semra Emre

yen kadınlar

yor. En yaygın sorun yetersiz taktik, zekâ ve beceri, bunun sonucu büsbütün başarısızlık değilse de istikrarsızlık. Parlak oyuncular en geniş taraftar kitlelerine sahip büyük takımlar tarafından astronomik ücretlerle satın almıyor, futbol yatırımlarının bölgesel dağılımı da diğer yatırımlardan çok farklı değil. Sanayinin geliştiği Anadolu illeri yavaş yavaş futbolda da seslerini daha çok duyurur hale geliyorlar. İstanbullu endüstri devlerinin sahalarda yaşadığı kıyasıya rekabet, yayın haklarından doğan gelirleri paylaşamadıkları için mahkemelerde de sürüyor. Kulüp başkanları, Futbol Federasyonu, medya patronları birbirine girmiş durumda. Spor basını ciddiyetsiz, sorumsuz, zaman zaman provokatif. Taraftarlar sadık birer nefer, takımlarını ölümüne destekliyorlar. Küfür ve şiddet, saha içine de tribünlere de hâkim. Her yenilgi derin bir öfkeyle gelişen şiddet dolu olaylara yol açıyor. Oyuncusundan teknik adamına, kulüp başkanından basın mensuplarına kadar Türkiye'de futbola yön verenler, egosu şişmiş, maço erkekler. Gazeteler bir araştırma sonuçlarına dayanarak kadınlara dayak yemek istemiyorlarsa takımının yenildiği maçlardan sonra erkeklerinden uzak durmalarını öğütlüyor. Kadın taraftarlar maça giderken küfür ve sarkıntılıkla taciz edilmeyi göze almak zorundalar. Kadın futbolcular ise adeta devrim mücadelesi veriyorlar. Velhasıl futbolu sevmek de sevmemek de kadınlara pahalıya maloluyor.

Erkek futbol kültürü, tercihen futbolla yaşamayı kabullenen kadın tipine izin veriyor. Babası, kocası, oğlu, sevgilisi (kim baskın gelirse) hangi takımı tutuyorsa o takımı tutacak ama fazla da tutmayacak. Yani öyle tribünlere filan çıkmak yok. Hangi erkek kadınına küfür ve sarkıntılık edilsin ister allahaşkına? Hiçbiri. Öyleyse kadın maça gitmeyecek. Erkeğin futbolla ilişkisini bozup arıza çıkarmayacak kadar ilgili olacak futbolla. Oynamak filan zaten hayal.

Sezar'ın hakkı Sezar'a, bu kadın tipini yine en mükemmel Televoleler çiziyor. Eski sevgilisi Mahsun Kırmızıgül'le birlikte Televoleciler'in de ısrarlarına dayanamayıp takun değiştiren Seda Sayan'ın artık Fener'i değil, Galatasaray'ı tuttuğunu açıkladığı an ayrılacakları belli olmuştu. Bir erkek için takımını değiştirmek, ne büyük hata! Televoleciler'e göre (Hiç onların aklına uyulur mu Seda?) kadınlar güleç yüzlü ve fingirdek olacaklar, illa ki bir takun tutacaklar ama ilk on birini say dediğinde popüler futbolculardan oluşan milli takım kadrosu gibi bir şey sayacaklar, o da on bir etmeyecek, buna çok gülünecek. Kadınlar futbol hakkında ukalalık etmeyecek ama muhabbete de gelecek. Sibel Can nasıl her programda Fener taraftarı olarak bulunuyor, ama köşeye sıkıştı mı o dillere destan samimiyetiyle "Aslında var ya Fener mener umrumda değil!" diyor, işte öyle olunacak. Sonra Miami'ye uçmadan önce çanta omuzda yine beyanat verilecek: "Döndüğümde Fener'i lider görmek istiyorum." Zaten mümkünse bütün kadınlar bir miktar Sibel Can olacak.

Mahallem, güzel mahallem

Ergenlik çağı kadın cinsi için kesinlikle daha ağır bir dönemdir. Gelişip serpildiği ve kadınlığa adım attığı ölçüde sokaklardan el ayak çekmesi gerekir, bu arada erkek yaşıtlarıyla arasındaki mesafenin açılmasına, büyükleri tarafından da daha az sevilmeye alışmalıdır. (Sibel Can'ın bu dönemi her gece babasının elinden tutup dokuz yerde dans ederek geçirdiğini düşünürsek, ergenliği daha yumuşak geçişli kurgulamanın herkes için daha faydalı olacağı anlaşılır.)

O zamana kadar her gün mahallenin oğlanlarıyla maç yapmış kız çocukları, sokaklarla birlikte futbola da veda ederler. Okulda öğle teneffüslerinde üzerinizde pilili etek, açılır da belki bacak görürüm diye iki eli cebinde sizi seyreden onca erkeğin önünde futbol oynamaktan zevk de alamazsınız zaten artık. Ayrıca bu iş erkeklerle futbol oynamak suçundan disipline gitmeye kadar varabilir. Değer mi, değmez mi diye bir muhasebe yapmaya fırsat bulamadan futboldan kopmuş olursunuz. Futbol tutkunuz maça gitmeyen taraftarlığa ve bir "eğer cümlesi"ne indirgenir: Erkek olsaydım mutlaka futbolcu olurdum.

Neyse ki artık Türkiye'de de futbol oynamak için sonuna kadar mücadele etmeye kararlı kadınlar var. Beş yıldır hah sahalarda antrenman yapmak, maç yapacak saha bulamamak, Federasyon'la savaşmak pahasına "profesyonel" ligde top koşturuyorlar. Sitespor'un lider olduğu birinci ligde şu an dokuz (Adana Yataş, Taçspor, İstanbul Marshall Sitespor (Zara Ekinli), Bursaspor, Adana Sağlık, Samsungücü, Mersin Cam ve ligi bırakmış olan Dinarsu ve Bursa Delphi Packard), Feriköy'ün lider olduğu ikinci ligde A Grubu'nda 5 (Balıkesir Belediyespor, Gümüşsuyu, Öztürkspor, Yeni Dünya, Hatay Tavla Belediye Spor) ve B Grubu'nda 5 takım (Çanakkale Belediyespor, Dostlukspor, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Erenköy Acarlar) var. 1994'ten sonra dört yıl üst üste şampiyon olan Dinarsu, kadın futbolunun önüne dikilen engelleri protesto ede-

Sıkı taraftar mısın?
Beşiktaş'ın hiçbir maçını kaçırmıyoruz. Beşiktaş nereye annemle ben oraya.
Kadınlar azınlıkta.
Eskiden az kadın vardı. Ama bugün öyle değil. Bugün maçlara türbanhlar da geliyor. İnsanlar aileleriyle geliyor.

Neredeyse en fanatiklerin olduğu yerde, kapalı tribünün ortasındaydınız?
Evet.
Küfürler için ne söylersin?
Alıştık. Bayan olarak kulağımızı tıkıyoruz. Bazılarına da katılıyoruz.
Katılırken ne hissediyorsun?
Kötü hissediyoruz ama alıştık. Çok açılmadıkça...
Erkeksiz gelebiliyor musunuz?
Evet.
Rahatsız olduğunuz bir şey var mı? Sarkıntılık falan...
Bir kere oldu. Fener-Beşiktaş maçındaydı. Çok kötü bir şekilde üstümüze yığıldılar. Çıkışta beklemedik, onun için.
Siz küfüre canla başla katılınca ne tepki veriyorlar?
Gayet güzel. Onlar da bizimle birlikte, kardeş gibi oluyoruz yani.
Siz varsınız diye çekinmiyorlar mı?
Hayır. Artık onlar da alıştı. Eskiden küfürlerde kısıtlama vardı. Bayanlar geliyor diye. Ama alışıldı artık.
Tanıdıklar ne diyor bu taraftarlığına?
Bir şey demiyorlar. On üç yaşımızdan beri maçlara geliyoruz. Doğduğum zaman babam almış kucağına Beşiktaş olsun takımı demiş. Sülale boyu Beşiktaşlıyız. Benim dört yaşındaki kızım bile öyle.
O da geliyor mu maçlara?
Büyüyünce o da gelecek.

Maça gelerek erkeklere meydan mı okuyorsun?
Evet. Sadece erkekler maça gelmez. Kadınlar da gelebilir.
Küfürler hep kadınlara yönelik.
Evet. İnsanın morali bozuluyor. Niye kadınlara karşı? Geçiyorsun televizyonun karşısına orospu çocuğu bilmem ne.

rek bu yıl ligden çekildi. Yaklaşık üç yıldır faaliyet gösteren Türkiye Bayan Milli Futbol Takımı ise şu anda Dünya Kupası eleme maçlarını sürdürüyor ve grubunda Yugoslavya ile Bulgaristan'ın ardından üçüncü sırada bulunuyor. Türkiye'yi Yunanistan ve Gürcistan izliyor.

Bu arada profesyonel kadın liginin kurulduğu 1993'ten bu yana, kadın futbolundan hoşlanmayan erkeklerin kararlarıyla kapatılmış takımların (Fenerbahçe, Altay, Kayseri Yolspor, Acarlar, Bursa Delphi, Eşkişehir, Kocaeli, Gürtaş...) oyuncuları çaresiz. Tabii Ali Şen "İleride bakarız," dedikten sonra bize burada laf düşmez ama özellikle büyük takımların kadın futbolunu desteklememeleri büyük sıkıntı yaratıyor. Fenerbahçe kadın futbol takımını şampiyon olamadığı için kapattı. Bu mantığa göre, mesela Galatasaray'ın on yıl önce filan, eğer bugüne kadar gelebilmişse Fenerbahçe erkek futbol takımının da şimdilerde kapatılması uygun olurdu.

İrice bir kısım medya kadın futboluna sadece güzel bacaklı bir hakem (futbol oynayarak bacaklarınız güzel kalmaz zira) ya da erkek gibi kavga edip dövüşen kadınlar gördüğünde veya lezbiyenlik iddialarına ilişkin patlak skandal manşeti atabildiğinde yer veriyor. Kadın futbolunun imajı tamamen estetik dışı, ucube bir şey.

Futbolun erkek sporu olduğunu savunanların (buna birçok kadın da dahil) en güçlü argümanı, kadın bedeninin bu spora uygun olmadığı, futbol sahalarının erkek bedeninin zerafetiyle anlamlandığı iddiası. Onlara göre, kadın bedeni esneklik, fiziki güç ve mücadele bakımından futbola müsait değil. Kadınların halter, tekvando, boks gibi spor dallarında şaşırtıcı başarılara imza attığı Türkiye'de, fiziki ve teknik yetersizlik bahaneleriyle özellikle kadın futbolunun önüne geçilmeye çalışılması büyük haksızlık. Ona bakılırsa asırlık erkek futbolu da yabancı rakipler karşısında daha çok hissedilen benzer sorunları aşalı çok uzun zaman olmuyor. Buna karşılık kadın futbolu tüm olanaksızlıklara rağmen çok daha hızlı yol alıyor.

Cinsiyetsiz futbol kültürü

Türkiye'de kadın futbolu beş yıllık bir geçmişe sahip ama dünyada otuz yıldır oynanıyor. Bu arada erkek futbolunda esamesi okunmayan ABD ve Çin'in kadın futbolunda başı çekmesi dikkate değer (ABD'de 2 binin üzerinde kadın futbol takımı var). Herhalde bunu biraz da erkek futbol kültürünün baskın ve baskıcı olamayacak kadar başarısız olmasına borçlular.

Kadınların izleyici/taraftar olarak futbola ilgisinin de, özellikle 1990 Dünya Kupası'ndan bu yana tüm dünyada arttığı gözleniyor. 1995 rakamlarıyla İtalya'da 3 milyon kadın düzenli olarak maça gidiyor, İspanya'da maç hasılatlarının yüzde 12'sini kadınlar sağlıyor. İngiltere'de ise düzenli olarak maça giden her dört kişiden biri kadın. Türkiye'de böyle bir istatistik bulunmadığını tahmin edersiniz.

İngilizler'in futbolu kadar maçoluğuyla da tanınan ünlü oyuncusu Paul Gascoigne, yaklaşık iki yıl kadar önce karısının ağzını burnunu dağıttığı için büyük tepki aldı ve milli takımdan ihraç edilerek kınanması önerildi. Bugün oynamaya devam ediyor ama İngiltere'nin ünlü holiganları gibi Gazza da durulmuş, uslanmış görünüyor. Çünkü İngiliz kulüpleri tişört, bardak, şapka gibi ticari ürünlerine erkeklerden daha çok para harcayan kadınları, on üç yaşından küçük çocuklarına bedava bilet vererek, kulüp tesislerine bir de kreş ekleyerek kaybetmemeye, hatta kazanmaya çalışıyorlar. Yıldız futbolcularının karısını dövüşünü kadınlara nasıl açıklayabilirler?

On üç yaşında aldığı ilk transfer parasını, birlikte yaşadığı annesi için koltuk yüzlerini değiştirmeye harcayan Ronaldo'nun ülkesi Brezilya'da futbol, kadın-erkek yediden yetmişe herkesin tutkusu. Doktorası sebebiyle iki yıl Brezilya'da yaşayan yazar Aslı Erdoğan'ın aktardığı izlenimler, hep özendiğimiz gibi şanlı futbol zaferlerine alışık bir halk olmaya dair ipuçları vermeli belki de. Aslı Erdoğan'a göre, bütün işyerlerinin tatile girdiği, çalışan tek toplu taşıma aracı olarak metronun kaldığı milli maç günlerinde Brezilya'da sokaklar boşalıyor. Çünkü herkes çok önceden yapılmış programlarla maç izlemek üzere davetli oldukları yerlere gidiyor. Arkadaş grupları ya da tanıdık tanımadık bir sürü insan, maç heyecanını paylaşmak üzere evlerde ya da kamuya açık alanlarda yapılan irili ufaklı partilerde biraraya geliyor. Kadın, erkek, çoluk, çocuk. Lig maçlarında da tribünler kadın ve çocuklarla dolu. Erken yaşta çocuk sahibi olmuş bu kadınların çoğu yalnız yaşıyor, pek işlemediği için olsa gerek tek eşlilik terk edilmiş bir model. Suç oranlarının ortalamanın çok üzerinde olduğu Brezilya'da tecavüz, dünyada en düşük düzeyde seyrediyor. Aslı Erdoğan'ın yorumuna göre, erkeklerde cinsel açlık yok, küfür yok, sarkıntılık yok. Beklenen an geldiğinde herkes gibi yetmiş yaşındaki kadınlar da pencerelerini açıp sevinçle bağırıyorlar: Gol! Aslı Erdoğan, onu böyle bir futbol partisine ilk kez davet eden otuz yaşlarında üç çocuklu Brezilyalı bir kadın arkadaşından da söz etti. Kadının ilk çocuğu siyah, ikincisi çekik gözlü bir yarı Çinli, üçüncüsü de artık kimdense sarışın mavi gözlüymüş. Nüfusun büyük bölümünün geri kalan küçük bölümüne ayda 100 dolara hizmetçilik yapması dışında bize pek benzemeyen Brezilya'nın dünya futboluna hediye ettiği en son star Bonaldo, annesine duyduğu minnet borcunu ödeyip manken sevgilisiyle mutlu ve doyumlu hayatını sürdürüyor.

Dünyanın, futbolu iyi mi kötü mü diye bu kadar çok tartışılan ve bir türlü tam olarak emin olunamayan yegâne futbolcusu, Avrupa'da gümüş ayakkabıyla taçlanmış, bu arada araya başbakanların filan girmesiyle evlenip anne-babaların girmesiyle boşanmış Hakan Şükür'ün ülkesi Türkiye'de de -tüm zorluklarına rağmen- giderek daha çok kadın taraftar maça gidiyor, şimdilik süs mahiyetinde de olsa kulüp yönetimlerinde yer alıyor, spor muhabirliğine soyunuyor, birbirinden ödünç krampon alarak profesyonel futbol oynamaya gayret ediyor. Bu arada erkek millilerimiz, aynı onlar gibi kaptanı filan olan ve uslu edepli durmazlarsa kevaşe muamelesi göreceklerini adları gibi bilen eşleriyle birlikte kamp için Amerika'ya gidiyor, fakat hostese sarkıntılık etmekten kendilerini alamayarak uçağın pilotundan zılgıtı yiyorlar: "Sizi şimdi Mozambik'e indiririm!" Avrupa gol krallığı için ikinci sırada yarışan Hakan Şükür ise futbol sahası büyüklüğündeki evinin kapılarını açıp onların deyimiyle dört dörtlük çeyizini gösteriyor. Mutfakta -buzdolabı demeye dilim varmıyor- adeta bir uzay mekiği, lakin evde ocak tütmediği, yemek pişmediği için sıçan düşse başı yarılacak kadar boş. Hakan o oturma grubundan kalkıp bu oturma grubuna geçiyor. Televoleler'deki orospularla gezmek de olmaz. Yazıklar olsun, yok mu Hakan'ın derdine derman olacak bir tarikat lideri, bir başbakan?

Yeşim Harcanoğlu

Aslı Ertunç:

"Futboldan geçinemiyoruz"

Birinci lig'de İstanbul Zara Ekinli takımında oynayan Aslı Ertunç, bayanlar liginin önemsenmediğini söylüyor.

Geçen maçta kızlar birbirine girmiş. Uçan tekmeler falan?..

Ben de çok iyi anlamadım haberlerde.

Şiddetsiz futbol olmuyor mu yani?

Şiddetsiz futbol olur aslında da onlar biraz abartmışlar herhalde. Bizim oynadığımız maçlarda öyle kavga mahiyetinde olmuyor. Sadece ağız dalaşı oluyor, onun haricinde aşırıya kaçmıyoruz. Yaşları da küçük olduğu için biraz heyecanlılar.

Bu olay bir yerde "erkek taklidi" değil mi?

Erkek taklidi değil de, o anda ki heyecan o. Kavga ederken mutlaka erkeklerin taklit edildiğine inanmıyorum çünkü. Ben de çok hırslanırım maçta. Benim de gözüm dönüyor. Hakem yanlış karar versin, kötü faul yapılsın insan sinirleniyor o anda. O anda ki bir düşüncesizlik diyebilirim. Yoksa erkek taklidi olduğuna inanmıyorum.

Peki futbolcu kadınlarda öyle bir hava var mı?

İki takım değiştirdim. İki takımda da böyle tipler var. Erkek gibi giyinen, konuşan, sigara içenler var. Hatta ben ilk takıma geldiğimde annem maçımı seyretmeye gelmişti. Tribündeydi. Kızım ne oluyor, demişti. Nereye geldiğimi anlayamamıştı. Gerçekten böyle bir tavır var... Bunu kültür seviyesine bağlıyorum. Oynayanlar ilkokul ya da ortaokul mezunu. Okumakla cahilliği bağdaştırmak doğru değil ama... Zaten herkes öyle değil. Hatta bizim Adana'da bir sporcumuz var. Makyajsız hayatta sahaya çıkmaz. Milli takım kampında antrenör kızlar, "Kızım bari antremana çıkarken makyaj yapma" diyorlar. Güzel ama ilginç. Rujunu, rimelini. allığını eksik etmez. Bir kere milli takım kampında "N'olur abla beni 6'da uyandır, makyaj yapmadan çıkamam" demiş oda arkadaşına.

Kadınların futbolcu olmak için çocukluklarını illa ki top peşinde, sokaklarda, parçalanmış dizlerle mi geçirmiş olması gerekiyor?

Evet. Biraz öyle gerekiyor galiba. Genelde futbolcuların çoğu öyle. Birikim gerekiyor. Mahallede erkeklerle, kızlarla futbol oynamışlığı olanlar oynuyor herhalde.

Kadının üzerine yapışmış bir roller bütünü var. Ve bunların içinde futbola pek yer yok. Buna bir meydan okuma diyebilir miyiz?

Hayır. Meydan okuma yok.

Kadın olduğundan antrenör falan aşağılıyor mu hiç seni?

Benim oynadığım takımın antrenörü bir erkek takımıyla da ilgileniyor ama hiç öyle bir karşılaştırma, aşağılama yapmıyor.

Kadın antrenör var mı?

Hayır, yok galiba.

Aranızda antrenörlüğe bakış nasıl? İleride antrenör olmayı düşünen var mı?

Spor akademilerinden futbol branşından mezun olan kadınlar var. Onlar bu işi yapmak istedikleri için o branşı seçiyorlar. Düşünce

pek yaygın değil ama...

Federasyon nasıl yaklaşıyor kadın futboluna?

Yeterince yardımda bulunmuyor. Milli takım kampma daha çok girmemiz lazım ama imkânlar bu kadar diyorlar. Dünya bayan futboluyla 50-60 yıl önce tanışmış, Norveç falan var. İskandinav ülkeleri ve Doğu Blok ülkeleri gayet iyi. O yıllarda kurulan takımlar Dostlukspor örneğin, sadece özel maçlar yapıyorlardı. Mesela şirket açılışı var, erkeklerle ya da kendi aralarında... Veya bir hah sahanın ya da bir stadın açılışında oynuyorlar. Daha çok hobi amaçlı. Günümüzde artık beş senedir bayanlar ligi var.

Kadınlar futbolu salt bir hobi olarak mı alıyor?

Tabii. Cüzi miktarda bir para alıyorlar.

Hayatta uğraştıkları başka bir şey var mı?

Tabii var. Erkek futbolcuyu tatmin ediyor oynadığı futbol. Milyarlar kazanıyorlar ama kadın futbolcuyu hiç tatmin etmiyor aldığı para. Tek başına seni geçindirecek kadar olmuyor. Kadınla futbolun ilgisini bir türlü anlamayanlar var. Hayattan haberleri yok herhalde. Şu an, "Aa, bayan futbol ligi mi var" diyen var. Biz de onlara ters cevap veriyoruz. Bilmiyor musun beş senedir var. Dört senedir Dinarsu şampiyon olmuş. Televizyonlarda görüyorsun. Televole'lerde, gazetelerde görüyorsun.

Televole?

Evvelki sene Dinarsu'da oynarken Televole ekibi ilgiliydi.

Önemli bir malzeme kadınların futbol oynaması değil mi?

Evet. Malzeme olarak da bunu kötüye kullanmaya çalışıyorlar. Bir magazin programı. Biz Kıbrıs'a gidiyoruz. Özel maç oynamak için, bunlar peşimizden geliyor. "Hadi siz havuza atlarken çekelim, siz havuzdan çıkarken çekelim," diyorlar. Bunların bayan futboluyla yakından uzaktan ilgisi yok. Garip garip espriler. "Bak şimdi bir espri yapacağız siz de söyleyeceksiniz, biz de çekeceğiz." Pasaportsuz gidiliyor ya Kıbrıs'a. "Pasaportunuz yanınızda mı diye soracağız," diyor. "Siz de evet diyeceksiniz, sonra güleceğiz," diyorlar.

Nasıl yani?

Yani nereye çekersen artık. Mesela eğleniyoruz bir gece maçtan sonra. Sahnede oynuyoruz. Kameraman sahnede yatıyor yere, aşağıdan çekiyor. Birgün milli takım kampındayız, şmav çekiyoruz, hoca da anlatıyor. Adam gelip bacaklarımızın arasından kamerayı sokuyor. Hoca da kızdı. "Git," dedi.

Çevrenin bakışından söz edelim. Bakkal, manav, kasap falan ne diyor bu işe?

Uzun zamandır aynı yerde oturuyorum. Tanıyorlar beni. Çok ilgililer. Bir sakatlığım olsun, ayağım seksin hemen soruyorlar. Gördüklerinde hemen maçlarımı sorarlar. Fotoğraflarımı falan biriktirip bana verirler.

Biri öğrendiğinde ne tepki veriyor?

İlgilerini çekiyor. Sorular soruyorlar. Daha çok, "Nasıl transfer oluyorsunuz, Ne kadar kazanıyorsunuz?" diye soruyorlar.

Bizim kızı da futbolcu yapsak mı acaba diye herhalde?

Evet.

Erkek futbolcularla aranız nasıl? Onlar nasıl değerlendiriyor olayı? Destekliyorlar mı?

Birey birey desteklemeleri bir şey ifade etmez. Bir grup olarak, kulüp olarak desteklemeliler. Büyük takımlar bayan futboluna el atarsa gelişme görülebilir.

Aranızdaki ilişki nasıl?

Onlarla görüşemiyoruz. Biz de seyirciyiz.

Taraftarlarınız için ne dersin? Kadın taraftar var mı?

Bayanlar geliyor. Bizim yakınlarımız, karşı tarafın yakınları geliyor.

Eş dost daha çok?

Evet. Çok fazla taraftarı yok. Televizyonda, gazetede pek yer almıyor. Zaten çok kaliteli maçlar olmuyor. Erkek taraftarlarımız da oluyor. Adana'da durum çok kötü. Adana'ya ne zaman gitsek bir olay çıkıyor.

Küfürlü tezahürat?

Var. Bir de of kıza bak, of bacaklara bak falan. Bir de bir tezahürat var: Sitespor'un evde kalmış kızları diye.

Kendi taraftarlığın peki?

Kadınlar maça rahat gidebildikleri sürece, maç çıkışı izdiham olmadığı sürece rahat. Ben de çok rahatsız oluyorum. Ezilmeden ancak çıkıyoruz. Babam arkada, ağabeyim önde. Beni kamufle ederek ancak çıkıyoruz. Alt tarafı maçtan çıkacaksın, adam her pozisyona küfrediyor. Öyle küfrediyor ki ayağa kalkacak hali kalmaz sonra.

Çiğdem Öztürk

Memura grev, kadına dayak

Yaşadıklarım, bana iki yıl önce *Pazartesi*'de yayımlanan Halklara Kardeşlik, Kadına Dayak başlıklı yazıyı anımsattı. Farklı alanlarda siyasal mücadele veren, verdiğini iddia eden, kadın mücadelesini desteklediğini söyleyen erkeklerin de kadınları dövdüğünü ve bunu hak ettiklerini ileri sürdüklerini gördüm, daha doğrusu yaşadım.

Ben son dört yıldır kadın çalışmaları içinde yer alan bir kadınım, bulunduğum alanda kadın politikası geliştirmek ve kadın sorununu anlatmak için epey çaba harcadığımı ve anlatabildiğimi sanıyordum. Ta ki KESK 1. Kadın Kurultayı'nın üç gün öncesine kadar, yani KESK'e bağlı sendikalardan birinin şube başkanı olan "eski sevgilim"den dayak yiyene kadar. Sanırım bulunduğum alandaki kadına yönelik etkinliklerin bir işe yaradığına yeniden inanabilmem epey zaman alacak. Çünkü bizim sendikamız da, uzun süredir çalıştığım Kadın Komisyonu'nun önderliğinde bir Kadın Kurultayı gerçekleştirdi. Biz bu kurultayda özel alanın politik olduğu, cinsel taciz ve şiddetin suç sayılması, erkek egemen dil ve düşünüşün sorgulanması gibi birtakım kararlar aldık. Bunların hemen ertesinde, aynı zamanda "Kadın Komisyonu nun çalışmalarından sorumlu" yöneticimiz olan bu adamdan dayak yedim ve hemen sonra benim de çalışmalarında yer aldığım KESK Kadın Kurultayı başladı. Şişmiş bir surat ve darmadağınık bir kafa ile Kurultay'a gitmedim, çünkü buralarda şiddete dair söylenen şeylerin yaşamımızda gerçeklik bulacağını düşünmüyorum. Bu zaman aralığında ve söylenen onca şeye rağmen bunları yaşamış olmayı trajikomik buluyorum.

Şiddetin ne olduğunu, dayak yiyen kadınların neler yapması gerektiğini her yil 25 Kasım'da kadın üyelerimize anlatır, bu konuda binlerce bildiriyi işyerlerimizde dağıtırdık. Ama bunu yaşamanın anlatılardan çok farklı olduğunu gördüm. Her şey bir yana, dayak yediğimi dört gün boyunca hiç kimseye söyleyemedim. "Kadın bilinci" taşıdığı iddiasında olan ben, bu gerçekle bu kadar geç yüzleşebiliyorsam, sürekli hale gelen şiddetin kadınlar üzerinde yarattığı etkiyi düşününce çıldıracak gibi oluyorum.

Dayağın etkisinin zannettiğimden çok daha ürkütücü ve aşağılayıcı olduğunu gördüm, dayak yiyen kadınların niye kendilerini savunamadıklarını ya da karşılık veremediklerini anladım. Yazarken bile nasıl dayak yediğimi ifade etmekte zorlanıyorum, her ne kadar "dayağın utancı bize ait değil" ise de sanırım utanıyorum.

Her şeye rağmen sessiz kalmamaya karar verdiğimde, bana dayak atan kişi, "sahte sendika yasası"nın Meclis'ten geçmesini engellemek için alanlardaydı. Alandaki pek çok erkeğin çok az bir kısmının bile aynı düşüncede olabileceği bana ürkütücü geliyor ve kadınların yaşama bakışlarının erkeklerden ne kadar farklı olduğunu bir kez daha görüyorum. Benim haftalarca etkisini üzerimden atamadığım olayın hemen ertesinde adam, "Biz çocuklarımıza onurlu bir gelecek bırakacağız," sloganı ile alanlarda idi. Politik duyarlılığımın herhangi bir erkekten daha az olduğunu düşünmüyorum, ama evde dayağı "hak eden" bir kadını tekme tokat dövüp ardından alanlarda olan birinin mücadelesini de samimiyetsiz buluyorum.

Nihayet tüm yaşadıklarını anlatmaya ve sendikamızın mekanizmalarına taşıyarak çözüm olmasa bile, en azından yaşananları teşhir etmeye karar verdim. Sonuç ne mi oldu? Beni döven kişi, onu benim tahrik ettiğimi, önce benim ona vurduğumu, ona iki yıldır sürekli olarak psikolojik şiddet uyguladığımı, beni sakinleştirmek için dövdüğünü söyledi. Onu dinleyenler de elbette benim suçlu olduğumu söyleyerek onu teselli ediyorlar. İki yıldır şiddet dolu bir ilişkiye tanıklık ettiklerini ifade ediyorlar, benim intikam duygularım ile böyle hareket ettiğimi söylüyorlar. Sonuçta, ben mahkûm edildim, adam ise toplantıdan 1 Mayıs etkinlikleri ile ilgili toplantısı olduğu gerekçesiyle ayrıldı.

O adam şimdi ne mi yapıyor? Belki birkaç gün önce, onun önderlik ettiği bir mitinge gittiniz ve hep birlikte eşitlikçi ve özgür bir dünya istemi ile hep birlikte slogan attınız, kim bilir?

Ümmü Çınar

Barış için dilek örtüsü

Kadınlar barış için yeni bir proje başlattı. Bu projenin adı yok, ama kilometrelerce sözü olacak.

Bir süreden beri bir grup kadın, iki karış eni, iki karış boyu olan bir kumaşı işleyerek, dikerek, boyayarak ya da tığlarla, şişlerle örerek, bu parçaları birbirine ekliyor. Daha sonra bu parçaların birleşmesinden bir dilek örtüsü oluşacak. Bu dilek örtüsü de onların savaşlara karşı çıkışlarını, barış isteklerini dillendirmelerinin bir ifadesi olacak. Projenin daha geniş bir şekilde kadınlara ulaşabilmesi için semt semt dolaşarak toplantılar düzenleme tasarıları var. Bu projenin sadece İstanbul'la sınırlı kalmaması için de kadınlar diğer şehirlerdeki hemcinslerine ulaşarak, mümkün olduğunca geniş bir katılım sağlamaya çalışıyorlar.

Bu projenin amacı, yalnızca şu an olağanüstü hal bölgesinde sürdürülen savaş değil, ileride olası savaşlara karşı da bir eylem ve karşı duruş olarak açıklamıyor. Ayrıca savaşlardan en çok etkilenen, en çok acıyı çeken kadınlar olduğu gerçeğinden hareket ederek barış için biraraya gelmek ve somut şeyler üretmek. Bir anlamda kendi emekleriyle oluşturdukları ürünleri aracılığıyla savaşa dur demek. Kocaları, sevgilileri, çocukları, yakınları ölen, savaştan çeşitli biçimlerde zarar gören kadınların, erkeklerin biraraya gelmeleri, barış için bir adım atmaları. Projeyi kadınlar başlatmış ve şu ana kadar da aktif olarak çalışanlar kadınlar olmasına rağmen, başından beri erkeklerin katılımını dışlayan bir durum yok. Buna rağmen şu ana kadar da herhangi bir erkek katılımcı olmamış.

Dilek örtüsünün tamamlandığını düşündükleri zaman ise, başka şehirlerde ki kadınların oluşturdukları diğer örtülerle birleştirmeyi düşünüyorlar. Belki batıdan örülen örtülerle doğudan örülenler birbirini tamamlayacak ve biraraya gelinerek barış konuşulacak hep birlikte.

Nevin Cerav

Bu proje hakkında ayrıntılı bilgi almak ve katılmak isterseniz 0212 249 78 76 numaralı telefonu aravabilirsiniz.

TÜPÇÜ

RAMİZE ERER

"Biz kadınlar" diyememek bir türlü...

8 Mart Dünya Kadınlar Günü için otuz küsur kadın ve erkek Mardin Dargeçit'teydik. Anakültür'ün düzenlediği Sevgi Şöleni için gitmiştik. Hepimizin kendince sebepleri vardı bu garip yolculuğu yapmak için... Ben Mardin ve Dargeçit'te kadınlarla tartışma toplantıları düzenlemek üzere katılmıştım Anakültür grubuna. Mardin'de olamadı ama Dargeçit'te kendi adıma çok şey öğrendiğim bir sohbet toplantısı yapabildim genç kadınlarla.

Güneydoğu'ya yaptığımız yolculuk (tüm iyi niyetine rağmen) garip bir yolculuktu çünkü biz gariptik, bizim orada varlığımız garipti. Kadınlarla kadınlar gününü kutlamaya, "Biz Kadınlar..." demeye gitmiştik. Ama bir türlü "biz" diyemedik, hep "siz" dedik gezi boyunca. Sürekli "onların" sorunlarını konuşuyorduk, sanki "onların" sorunları bizim sorunlarımız değilmiş gibi... Sanki "oradaki" savaşla bizim hayatlarımız arasında hiçbir ilişki yokmuş gibi davranıyorduk. Sanki biz bu devletin vatandaşları değiliz. Ya da belki onlar değiller... Yani savaş, ekonomisiyle, insan ihtiyacıyla, acılarıyla hepimizin kapısında değilmiş gibi... Bunu zaten ne acı ki gündelik hayatımızda böyle yaşıyoruz ama "orada"da yaşamaya devam etmekti bence daha garip olan. Dargeçit'li Şükran'ın "Hoşgeldiniz, ama geç geldiniz," deyişi ve bunu tekrar tekrar deyişi kulaklarımda çınlıyor...

Gariptik çünkü kendimizi kahraman sanıyorduk. Korunaklı (ya da öyle sandığımız) hayatlarımızı bırakıp Olağanüstü Hal Kanunları'nın geçerli olduğu o bölgeye gitmeyi kabul etmiştik. Üç koca gün... Silahların arasında ve altında doğmuş, büyümüş, evlerini ve işlerini, ve hatta yakınlarını, sevdiklerini kaybetmiş ve bütün bunlara rağmen onları görmeye gelmiş bizlere son derece sıcak ve sevgi dolu davranan insanların yanında biz kendimizi kahraman sanıyorduk. Onların çok zor olan hayat koşullarını üç koca gün boyunca otobüsümüzün camları ardından, birkaç saat boyunca da tozlu yollarda yürüyerek, seyretmeyi kabul ettiğimiz için...

Gariptik "orada" çünkü bir şeyler öğrenmeye değil öğretmeye gitmiştik sanki... İnsanlara sürekli ders veriyorduk: Az çocuk yapın, çocuklarınızı okula gönderin, Türkçe konuşun, başınızı örtmeyin... Üstelik o kadar ileri gidiyorduk ki, çocukları Türkçe konuşmadıkları için azarlamaya, bir varoluş mücadelesi veren Süryaniler'e doğum kontrolü dersi vermeye, yanımızda getirdiğimiz hediyeleri başörtüsü takan küçük kızlara vermemeye kadar vardırıyorduk işi... Nereden buluyorduk bu cesareti? İnsanlara ne istemeleri, ne yapmaları gerektiğini söyleme, onları yargılama cesaretini nereden buluyorduk? Kim vermişti bize bu iktidarı?

Bizden çok daha zor hayatlar yaşamış, büyük ihtimalle büyük acılar görmüş, anadilleri olmayan bir dili öğrenmedikleri için kimi yerde cezalandırılmış bu insanlardan, bu kadınlardan, müthiş yaşam mücadeleleri hakkında öğrenebileceğimiz onca şey varken biz sanki kafamızdaki teorileri doğrulamak ve yaşları kaç olursa olsun onlara "çocuk" gibi davranmak ve birer "hocaanım" olmak için gitmiştik oralara...

İstanbul'da mitinglerde veya DEP milletvekilleri mecliste kürsüye çıktıklarında, Kürtçe konuşulduğu zaman kulaklar dikilir, savcılar iddianamelerini yazmaya başlarlar. Ama "oradaki" Sevgi Şöleni'nde konuşmalar Kürtçe'ye çevrildi, Kaymakam'ın, polis müdürlerinin, valilik mensuplarının yanında üstelik... Anlaşmanın başka bir dili yoktu da ondan. Mardin'de bu sefer Kürtçe değil, Arapça'yla sarılıydı her tarafımız... Bazen şoförümüz, bazen de sokakta yeni karşılaştığımız insanlar yapıyorlardı çevirmenliğimizi. Urfa'nın Kısas Köyü dışında (ki orası ilk durağımızdı) anadili Türkçe olan pek kimseyle karşılaşmadık. Biz oradaydık ama onların dillerini (Kürtçe, Arapça, Süryanice) bilmiyorduk; onlar bizim dilimizi (yani bir çoğumuzun anadilimiz olarak öğrendiğimiz dili) biliyorlardı. Ve bu durumdan bir eksiklik çıkacaksa, yine onlara çıkıyordu. Biz bir dil eksik bildiğimiz için kendimizi kötü hissedeceğimize, onlara Türkçe'yi yeterince iyi konuşmadıkları için acıyabiliyor, hatta çıkışabiliyorduk. İşte böyle bir gariplikti yaşadığımız...

Semra Emre

Bütün bunları ne kendimi dışarıda tutarak ne de geziye katılan her kadın (ve erkek) için teker teker söylüyorum... Hepimizin kendi hikâyesi vardı ve bu anlatılanlardan farklı şeyler de yaşandı şüphesiz, ama "orada" bir otobüs dolusu kadın (ve az sayıda erkek) olarak paylaştığımız ortak bir hikâye vardı. Ve ben bu hikâyeye takıldım, kaldım...

Bence böyle bir geziye katılarak hepimiz ciddi bir sorumluluk altına girdik. Mutlaka bir şeyler yapmamız bekleniyor bizden. (Dargeçit'te en sık duyduğum söz şuydu: "Siz geldiniz ya, artık birşeyler değişir, biz size güveniyoruz."). Daha kötüsü yapamayacağımız şeyler bekleniyor: Dargeçit'e fabrika kurulması ya da okul inşaatının tamamlanması gibi. Bütün bunların üstüne beni en çok rahatsız eden şey bizlerin "oradaki" kadınlara "yardım" etmek gibi bir konumda bulmamız/görmemiz kendimizi. Dünya Kadınlar Günü'nü kutladığımız kadınlarla kuracağımız tek ilişki "kitap gönderme ilişkisi" olmamalı... Aradaki eşitsizlikler (her anlamda) çok büyük olunca, sağlıklı ilişkiler kurmak da zorlaşıyor galiba. Ama bence şiddetli direnmemiz gereken şeyler var, en başta da yardımsever, kurtarıcı rolünü üstlenmek geliyor.

Dargeçit'te Muteber Yüğnük bence çok anlamlı bir mesaj vermeye çalıştı, İstanbul'dan oraya taşıdığı onlarca küçük ayna parçasıyla: "birbirimize yansıyalım." Bütün gün boyunca "bizi" de içine alan, en azından almaya çalışan tek etkinlik buydu galiba. Bu yansımanın şölene katılanlar için ne ifade ettiğini bilmiyorum ama biz İstanbul'dan, Ankara'dan gelen kadınlar Muteber'in aynalarını pek ciddiye almadık bu şölende ve bu "gezi"de... Gezdik, gördük, geldik. Bir de kendi yansımalarımızı görebilseydik... belki farklı ilişkiler kurar, Dünya Kadınlar

Günü'nde "siz kadınlar" değil "biz kadınlar" demeyi başarabilirdik... belki...

Çatom'lar (Çok Amaçlı Toplum Merkezleri) ve feminist politika...

Dargeçit'teki sohbet toplantısını on sekiz yaşındaki Şükran'la birlikte organize ettik. O hepimiz için arada Kürtçe-Türkçe Türkçe-Kürtçe çeviri yaptı ve toplantıya katılanlara benimle birlikte sorular sordu, tartışmayı idare etti. Şükran Dargeçitli, liseyi yeni bitirmiş genç bir kadın. Mardin-Dargeçit yolunda otobüs mikrofonundan geziye katılan bizlere Güneydoğu'da kadın olmanın ne demek olduğunu şöyle anlattı:

"Anlatmakla bitmez, görmek lazım. Kadınlarımız -sadece kadınlar değil. erkekler de- çok zor günler yaşadık ve bunları atlattık. Artık oradaki kadınların kendilerini tanıması lazım. En azından 'ben varım'. (...) Şuna inamıyorum ki 'artık yeter' demek lazım. (...) Bunca zaman bekledik, hiç kimse bize el uzatmadı. Nasıl diyeyim? Çok geç kaldınız. Belki ileri adım atıyoruz diyorsunuz ama çok geç adım atıldı, çok geç sesimizi duyurabildik... Ama bundan sonra duyursak çok iyidir. (...) Güneydoğu insanı olarak, orada yaşayan bir fert olarak, bu bölgedeki kadınlarımızın en çok ihtiyacı olan şey Çatom'dur ve Çatom'ların yaygınlaşmasını istiyoruz."

Şükran ve toplantıya katılan kadınlar, biraraya gelmelerinin bile ne kadar zor olduğunu vurguladılar sürekli. İş istiyorlar, eğitim imkânı istiyorlar ama en önemlisi kendilerini geliştirebilecekleri, biraraya gelebilecekleri ortamlar istiyorlar. Şükran, Çatom'ları bu yüzden çok önemsiyor: kadınların toplanacağı bir mekân Çatom'lar. Ece Temelkuran da *Artıhaber*'deki yazısında bunun üzerinde durmuş. "Batıdan bakınca herhangi bir etkinlik gibi görünen Çatom'lar bölgedeki kadınlar için çok önemli. İlk amacı kadınları evden çıkarmak olan Çatom'lar GAP Bölgesinde ve özellikle Dargeçit'te kadınların ikinci adresi olmuş durumda. Bu merkezler bölgedeki kadının zor koşullara karşı savaşmaları için tek direnç noktası."

Pazartesi nin Nisan sayısı Çatom'ları konu yapmış. "Devlet Kürt kadınlara niçin el uzatıyor?" diye sorulan yazı şöyle tanıtılmış: "Ayşe Düzkan, bölgeye gitti: Çatom'lar ne amaçla örgütleniyor ve kadınlar için ne ifade ediyor, araştırdı." Böyle tanıtılmış olmasına karşın Ayşe Düzkan'ın yazısında Çatom'lardan faydalanan kadınların ne düşündükleriyle ilgili hiçbir şey öğrenemiyoruz. Daha çok Çatom'ların Kürt kadınlarını asimile etmek, onlara anadillerini unutturmak ve sermayeye ucuz işgücü hazırlamayı amaçladıklarını öğreniyoruz. Yazının sonunda bu amaçların ötesinde bir işlevleri de olabileceği söyleniyor: "Devlet eliyle, devlet politikalarını, sermayenin politikalarını güçlendirmek, savaş politikalarını

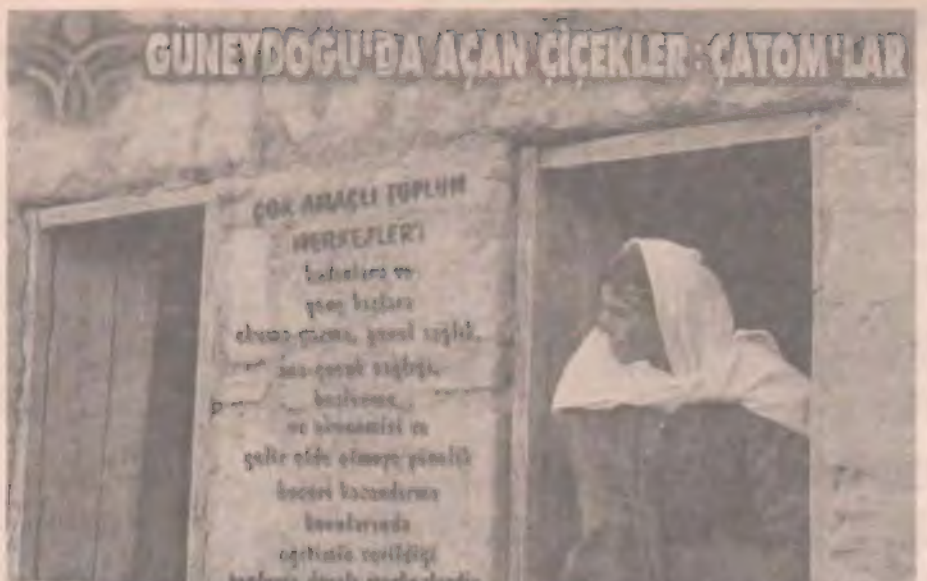

desteklemek için kurulan Çatom'lar kadınlar için uzun vadede nefes alabilecekleri bir donanımı yaratabilirler." *Pazartesi*'nin bir 'araştırma/haber' olarak sunduğu bu yazı, bence feminist politikayla ilgilenen herkesi çok ciddi sorularla karşı karşıya bırakıyor.

Güneydoğu'da şu anda 14 tane Çatom var. GAP idaresinden Avgül Fazlıoğlu, Çatom'ların asıl amacının, "Kadınları kendi sorunlarını tanımlamalarına teşvik etmek, özgüven duygusu kazandırmak ve sorunlarına çözüm aramalarını sağlamak," olduğunu söylüyor. Ben bu gezi sırasında toplam Çatom'dan beş kadınla tanıştım, iki Çatom merkezini gördüm ve gördüğüm her şey bu sözleri destekler nitelikteydi. Bunlar beni bir Çatom bilirkişisi yapmıyor, bu yazıyı da bir Çatom savunusu olarak yazmıyorum (istesem de yazamam zaten). Fakat Çatom'larla kurduğum kısa süreli ilişki beni birçok açıdan heyecanlandırdı ve umutlandırdı. Çatom'lar hakkında daha çok şey öğrenmek, onlarla daha yakın ilişkiler kurmak ve birlikte hareket etmenin yollarını zorlamak istiyorum.[1] Ayşe Düzkan'ın yazısının ise okuyucuda tam tersi hisler uyandırdığını düşünerek, bu yazıyı feminist politika açısından tartışmak istiyorum.

Çatom'lar kadınlara yönelik hizmet veren ve daha çok kadınların görev aldığı merkezler. Her Çatom un "başında" bir kadın var, üstelik de o yöreden kadınlar (yani Mardin Çatom'da Mardin'li, Batman'da Batman'lı, Siirt'te Siirt'li kadınlar - galiba tek istisna Cizre, orada Diyarbakır'lı bir kadın çalışıyor) ve kendilerine müdür veya başkan değil yalnızca "saha sorumlusu" diyorlar. Ben uzun bir süre kendisini saha sorumlusu diye tanıtan bu kadınların Çatom idarecileri olduklarını anlayamadım mesela. Böyle bir organizasyonda hiyerarşiyi bu kadar reddeden (en azından dilde) bir yaklaşım beklemiyordum doğrusu.

Ama tabii beklemediğim çok şey vardı. Mesela Çatom'ların ağırlıklı olarak belli bir yöreden (il, ilçe veya merkez köy) talep geldiği zaman kurulduğunu, kurulmadan önce de kadınlarla araştırma yapılıp onların taleplerini yansıtacak programlar hazırlandığını bilmiyordum ve böyle bir yapı beklemiyordum. GAP İdaresinin Çatom'ları zaman içerisinde sivil toplum kuruluşlarına devretmeyi düşündüğünü duymak da şaşırtıcıydı. Cizre Çatom un saha sorumlusu Zelal Bozarslan'ın Kürtçe ve Türkçe yanında Arapça ve İngilizce bilmesi, İngilizce'yi BBC'nin lisan kasetlerinden öğrenip şimdi de Cizre'de virini kişiye öğretiyor olması, hatta Amerika'da bir üniversiteden mektupla diploma almak üzere olması da beni aynı derecede şaşırttı (ve tabii burada garip olan onun bunları yapmış olması değil, benim şaşırmamı!).

Ayşe Düzkan yazısında, Çatom'ları Kürtleri asimile etmeye çalışmakla eleştiriyor, "Çatom'ların çeşitli işlevleri olduğu açık, bunlardan bir tanesi, tabii ki bir anadili annelerin dilini değiştirerek unutturmak"[2] diyordu. Oradaki ciddi bir sorunun da personelin halkın dilinden anlamaması, yani Kürtçe bilmemeleri olduğunu aktarıyordu (bunu söyleyen Ayşe Düzkan'ın görüştüğü iki sağlık personeli, ama o da düzeltmiyor bu bilgiyi). Bu yazı çıktıktan sonra tekrar araştırdım (acaba ben mi yanlış anlamışım diye): Çatom'larda çalışan bütün kadınlar o yöreden kadınlar ve hepsi çalıştıkları yörede yaygın olan dili (Kürtçe veya Arapça) biliyor ve konuşuyorlar. Yöre kadınlarının Halkevleri'ni değil de Çatom'ları tercih etmelerini de öyle açıklıyorlar: "Dil sorunu yaşanmıyor." Hatta Çatom çalışanları bunu kendi avantajlarına kullanıyorlar. Zelal bize uzun uzun bir Kürt atasözünün (özellikle erkekleri ikna etmeye çalışırken) nasıl imdadına yetiştiğini anlatıyor. Bunu da "Bizim Kürtçe bir atasözümüz var," diye anlatıyor...

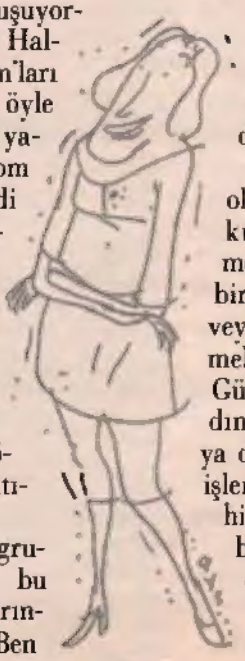

Biz bütün Anakültür grubu olarak Çatom'ların bu zor şartlarda var olmalarından çok etkilendik. Ben şahsen en çok Çatom'larda çalışan ve belli ki yaptıkları işi çok seven kadınlardan etkilendim. Benim bu gezivle ilgili hayal kırıklıklarımdan birisi bizim gibi kadınlık sorunlarıyla uğraşan bu kadınlarla kendi mücadelelerimizi. kendi kadınlığımızı ve bununla ilgili yaşadıklarımızı pek paylaşamamamızdı. Ama bunu *Pazartesi* için bölgeye giden Ayşe Düzkan da pek yapmamış galiba. Çatom'lara dair eleştirisini Çatom'larda bir süre çalışmış iki sağlık personelinin anlattıklarına dayandırıyor. Bu iki kişi Çatom'ları gereksiz ve hatta kötü niyetli buluyorlar, orada personelin halkın dilinden anlamadığını söylüyorlar. Ayşe Düzkan kendisi de Çatom'ları kötü niyetli (Gereksiz mi? Onu tam çıkaramadım) buluyor, personelin hangi dilleri bildiği konusunu da araştırmaya gerek görmüyor anlaşılan. Üstelik görüşme yaptığı Pelin Demirhan'ı (Siirt Çatom'daki saha sorumlusu) "Ailesi Kürt ve Araplardan oluşuyor," diye tanıttığı halde. Pelin dışında Çatom'larda çalışan ve daha önemlisi Çatom'lardaki çalışmalara katılan, orada kurs gören kadınların ne düşündüklerini öğrenemiyoruz bu yazıdan.

Çatom'lar aracılığıyla devletin kadınlara el kaldırdığını savunuyor Ayşe Düzkan. Kadınların tamamen kendi istekleriyle gittikleri (hatta gitmek için önce evde babalarına ve kocalarına karşı ciddi bir mücadele verdikleri) bu merkezleri, o kadınların gözünden değil de sistem içerisinde durdukları yer ve devlet politikaları üzerinden değerlendiriyor ve onları (dolaylı olarak) hem asimile olmakla, hem de sermayeye ucuz işgücü sağlamakla eleştiriyor.[3] Yani devlet politikası bir kez daha (Ayşe Düzkan m sadece onu tartışmasıyla) kadınların seslerini bastırmış oluyor! Bu arada Kürt kadınlarına da Çatom'lara gitmeyin deniyor galiba. Ya da "Gidecekseniz bile bilin ki orada amaç sizi asimile etmek, sömürmek, kandırmak." Bu tavır, onlara "'Çocuk doğurmayın, okula gidin,' tavrından çok farklı gelmiyor bana. Her koşulda biz "onların" sorunlarını onlardan daha iyi bildiğimizi düşünüyoruz sanki... Çatom'lar GAP İdaresi tarafından açılmış olsalar da onlardan faydalananlar ve orada çalışanlar o yörenin kadınları. Onların Çatom'lar hakkında ne düşündükleri önemli değil mi *Pazartesi* için?

Ayrıca sermayeye ucuz işgücü olup olmamak da doğum kontrolü kullanıp kullanmamak da tamamen kadınların kendi verecekleri bir karar değil mi? Yoksa devletin veya erkeklerin mi bu kararları vermeleri daha tercih edilir? Üstelik Güneydoğu'da yaşayan pek çok kadın böyle bir "karar"la karşı karşıya değil, henüz. Ne çalışabilecekleri işler var ne de yaygın doğum kontrol hizmetleri. Ayrıca benzer kararları biz kendi adımıza verebiliyorsak, onlar da veremezler mi? (Tabii biz kendimizi onlardan daha bilgili, daha akıllı, daha bilinçli

görüyorsak o başka). Globalleşme, kapitalizmin en ücra coğrafyalara kadar girip, hayatımızın en saklı sandığımız alanlarını yutması ise, bu sadece "o kadınların" değil, bizlerin de sorunu. Biz sermayeye ucuz işgücü olmuyor muyuz yani? Hatta daha kötüsü şu veya bu şekilde ucuz işgücü kullanmıyor muyuz? Yani bundan biz kaçabiliyor muyuz ki, başkalarına salık verelim kaçmalarını, alet olmamalarını? Üstelik biz bu sistemin tüm özgürleştirici özelliklerinden de faydalandık. Tam gün çalışmak zorunda kalmadan para kazanabilmek, kendi çalışma saatlerimizi belirleyebilmek gibi... Dargeçit'te konuştuğum kadınların hepsi neredeyse ağız birliği yapmışçasına "Fabrika olsun evlerimizden çıkabilelim," diyorlardı. Kadınlar için işe gitmenin, az da olsa para kazanmanın ne demek olduğunu biz anlamayacaksak kim anlayacak ya da anlamaya çalışacak?[4] Ve yine aynı noktaya dönüyorum: Sorun sermayeye ucuz işgücü sağlamaksa, önce bir kendimize bakıp sonra başkaları hakkında konuşmamız gerekmez mi? Ve başkaları hakkında konuşurken de önce onların anlatacaklarına kulak vermemiz...

Aynı şekilde, bizlerin (en azından bir çoğumuzun) hayatında kontrol yöntemlerini bilmenin rolünü yadsıyabilir miyiz? Doğum kontrolünü kimse kimseye kolay kolay dayatamaz, ama "Az çocuk yapın," demek kadar doğum kontrolü yöntemlerinin öğretilmesini eleştirmek de çok sorunlu bence. Bunun adı "kısırlaştırma" bile olsa! Kısırlaştırma zorla veya kadının haberi olmadan yapılıyorsa (Güneydoğu'da veya dünyanın herhangi bir yerinde), bunu hep birlikte protesto edelim. Ama kadın kendisi istiyorsa kısırlaştırılmayı?[5] Feministler olarak kadınların daha geniş tercih hakları olmasını savunmayacaksak ne savunacağız bilmiyorum. Biz "Bedenimiz bizimdir," diyebiliriz ama bunu "onlar" yapınca asimilasyon politikalarına mı alet olmuş oluyorlar?

Ben feminist politika yapmaktan, ilişki kurmak, "biz kadınlar" diyebilmek, ortak ve farklı ezilmişliklerimizi konuşabilmek, hikâyelerimizi paylaşmak, dayanışabilmek ve başka kadınlarla ilişkiye girerken her an kendi durduğumuz yeri sorgulamak gibi şeyler anlıyorum. Ve Güneydoğu ile, Güneydoğu'da yaşayan kadınlarla veya aynı şekilde burada İslamcı ve Kürt feministlerle bunu nasıl yapabileceğimiz üzerine daha çok uğraşmamız gerekiyor diye düşünüyorum.[6] Bunu yapabilenler var, bence onların hikâyelerine, ayrıca *Reza*'ya ve *Jujin*'e, daha fazla kulak vermeliyiz. Yoksa şu veya bu şekilde "kurtarıcı" rolüne takılıp kalıyoruz. Başka kadınlara onlar adına reçeteler sunuyoruz veya hiçbir reçete sunmadan eleştiriyoruz. Bunu solculuk, Kemalizm, iyiniyetli bir hümanizm ve hatta feminizm adına yapmak öngörülen ilişkinin çarpıklığını değiştirmiyor. "Biz" birşeyleri daha iyi bilen, gören, doğru bilinçlenmiş kadınlar, "onlar"a "Çocuk doğurmayın... Türkçe öğrenmeyin... başınızı örtmeyin... sermayeye çalışmayın..." mesajları verdikçe feminist politika kadınlardan çok erkeklere, milliyetçiliğe ve despot bir laikliğe hizmet edecek diye korkuyorum...

Ayşe Gül Karayazgan

1. Bunu içinde bulunduğum Cin.net kadın grubu üyeleri de paylaşıyorlar, ilişkide olduğum başka kadın grupları da... Zaten Anakültür gezisi bütün eksikliklerine rağmen ilişki kurmayı, kurdurmayı amaçlayan bir geziydi. Bunun için çok zor bir organizasyonu üzerine alan Ceylan Orhun'a çok saygı duyuyorum. Gelecek sene bunu tekrar yapmak istediği ve yapılan eleştirilerden yola çıkarak daha farklı bir organizasyon düşünduğu için daha da çok saygı duyuyorum.

2. Bunu devlet 75 yıldır yapamamışken Çatom'lar nasıl yapacak bilmiyorum. Ayrıca kendi üzerimden düşünüyorum da İngilizce öğrendiğim zaman Turkçe'yi unutmadım açıkçası ve birileri bana sen Turkçe'ye sarıl, İngilizce öğrenme (böylece daha otantik kalırdım herhalde) dese pek hoşuma gitmezdi doğrusu.

3. Dargeçit'teki kadınlar bizim için yaptıkları işleri sergilemişlerdi ve çok azı satışa sunulmuştu bu işlerin. "Niye?" diye sorduk. "Herkes yaptıklarını kendi çeyizine saklıyor," dediler. Hatta o işleri satın almak isteyen bazıları sinirlendi bu duruma. Çatom'larda yapılan üretim (en azından şimdilik) ağırlıklı olarak satışa yönelik değilmiş gibi duruyor. Ayşe nin daha genel bir argüman yaptığını biliyorum, ama kadınların Çatom u nasıl kendileri için kullandıklarını görmek de önemli bence.

4. Ayşe Duzkan bunu anladığını söylüyor gerçi, ama zaten çok zor koşullarda var olmaya çalışan bir kuruluş olan Çatom'lara getirdiği eleştiri o kadar ağır ki, yazıdan ve onu izleyen röportajdan benim çıkardığım sonuç Çatom'ların devlet kuruluşu oldukları için ne yapsalar iyi olamayacakları sonucu. Çatom'lardan faydalanan kadınlar da devletin asimilasyon politikasına alet oldukları için ne yapsalar kaybedecekler sanki...

5. Benim de yeni öğrendiğim bir bilgi: Kısırlaştırma devlet politikası olarak Türkiye'nin her yerinde ücretsizmiş. Ancak pratikte Güneydoğu da dahil olmak üzere hiçbir yerde masrafsız olmuyormuş. Pansuman masrafı, vs. derken yine kadınların bazen veremeyeceği meblağlar istenebiliyormuş. Diyarbakır'da üreme sağlığı üzerine çalışmalar yapan bir vakıf, örneğin, kendisine gelen yoğun talep üzerine ihtiyacı olan kadınların kısırlaştırma masraflarını üdüyormuş (ödemeler hastaneye direk yapılıyormuş). Ve gelen talebi karşılıyamıyorlarmış, uzun bir sıra varımş. Dolayısıyla kısırlaştırma her yerde olduğu gibi ücretsiz ve yine her yerde olduğu gibi "aslında ücretli"ymiş.

6. Bütün yazı boyunca "biz" derken kendine feminist diyen, batılı, anadili Turkçe olan kadınları kastettim. *Pazartesi*'nin okuyucuları arasında eminim bu kategorilere uymayan çok kadın var. Okuyucular üzerine belirli bir varsayım yaptığımdan değil, yazımı benimle aynı yerde durduğunu düşündüğüm kadınlara yönelik bir özeleştiri çağrısı olarak düşündüğümden sürekli "biz", "biz" diye yazıyorum... Yelda bu "biz"i Turk / İslam / Sünni anlamında TİS diye tanımlıyor (*Çoğunluk Aydınlarında Irkçılık*, 1998, Belge Yayınları). Bu yazı çerçevesinde, Güneydoğu'daki Süryanileri veya Yezidileri düşünduğum zaman, bu tanım daha da anlam kazanıyor. Ama işin bu yanına girmediğim/giremediğim için onun tanımını kullanmıyorum.

Bu miting yap

8 Mart 98'in değerlendirmesi Kadın Kurtuluş Hareketi (KKH)'nin ne olduğu ve nerede durması gerektiğine yönelik tartışmalara olumlu bir katkıda bulunacağa benziyor. Yeter ki bu tartışına Kadın Kurtuluş Hareketi ekseninde yapılabilsin.

Bu yıl 8 Mart '98. İstanbul'da iki ayrı alanda, Taksim ve Şişli'de kutlandı. Yıllardır 8 Mart'ta öyle ya da böyle sokağa çıkmayı gelenek haline getirmeye çalışan kadınların mitingi, bu yıl ciddi eleştirilere neden oldu. Kürt halkının çoğunluğunu temsil eden HADEP'in öncülüğünde kurulan Özgürlük Örgütlü Güçte (OÖG) platformunun, aynı gün ve saatte savaşa karşı örgütlediği mitingle, "Savaşa ve Kadına Yönelik Şiddete Hayır," diyen kadınların, yani 8 Mart Kadın Platformu'nun mitingi (OOG'nin miting başvurusunu daha erken bir tarihte yapmış olması da suçlamanın gerekçelerinden kabul edilerek) "politik hata" suçlaması ile karşı karşıya getirildi. (Politik hata, tamamen 8 Mart Platformu na aitti.)

Taksim'deki gösteride tüm Türkiye'yi etkileyen, ancak kendilerini birebir mağdur eden savaşa karşı örgütlü bir güçle "Hayır," demek isteyen kadınlı-erkekli, çoluklu-çocuklu bir topluluk vardı.

Şişli'deki gösteride de tüm Türkiye'yi etkileyen ama kadınları bir yanıyla daha fazla etkileyen savaşa ve kadına yönelik şiddete hayır diyen ve ağırlığını kadınların oluşturduğu bir topluluk vardı. Her iki topluluk da savaşa karşı çıkışı dillendiriyordu özünde.

Şişli'deki mitingde olmayı tercih edenler, aynı gün ve saatte miting örgütledikleri için, "Savaşın asıl unsurlarını yalnız bıraktıkları", "Egemen ulusun kadınları olarak pozitif ayrımcılık yönünde tavır almadıkları" gerekçesiyle (Şişli'de bulunmayı ve orada kendilerini ifade etmeyi tercih eden Kürt kadın gruplarını da yok sayarak) Taksim'deki toplulukla karşı karşıya getirildi. Burada unutulan şuydu ki; 8 Mart Dünya Kadınlar Günü genel olarak, tüm dünya yüzünde kadınlara yönelik olarak sürdürülen baskı ve aşağılamaya karşı bir bağımsızlık ve direnmenin sembolüdür; bu genel içeriğin yanı sıra ülkeden ülkeye, dönemden döneme değişen gündemler, özellikle kadına değen yanları ile 8 Mart'ta özel bir şiar olarak öne çıkar (ya da öyle olması gerekir.) Oysa bu tartışmada 8 Mart ın genel içeriği tamamen bir tarafa bırakıldı ve "güncel" şiar bu mitingin biricik amacı sayılarak, 8 Mart bunun üzerinden değerlendirildi.

Biz kadınlar, aslında bunlara alışkınız. Çünkü bizler feminist olduğumuzu telaffuz etmeye başladığımız andan itibaren, standart suçlamalarla karşılaştık. Küçük burjuva sapmalardan tutun da, temel sorunu görmediğimiz ve tali bir sorunu ana amaç yaparak esas mücadeleye zarar verdiğimiz gibi çeşitli argümanlarla başa çıkabilmek için, hep savunma halindeydik. Ezberden okunan suçlamalara karşı, sürekli olarak kendimizi kanıtlama ihtiyacı içinde bırakıldık. Bu suçlamaların "ezber" olduğunu, aslında tam bir geri püskürtme ve iktidarı korıma çizgisi olduğunu zamanla anladık. Çünkü erkek egemenliğinin kabulu, kendini sorgulayarak, erkek değerlerine "ihanet" ederek iktidardan vazgeçme sorumluluğu demekti.

Bugün de erkekler ve (ne yazık ki) bazı kadınlar tarafından aynı savunma çizgisine itilmeye zorlanıyoruz. Şimdi de esas sorunun savaş olduğunu ve dolayısıyla bu esas sorun etrafındaki bir mitinge katılmamız ya da katılamasak da sesimizi çıkarmamamız gerektiğini vaaz ediyorlar. Ama bunu vaaz edenler, niçin esas vurgusu "Savaşa hayır," olan bir mitingin 7 ya da 9 Mart'ta değil de, tam 8 Mart'ta düzenlenmesi gerektiğini ve OÖG'nin bağımsız kadınları yok sayarak ve onlara rağmen bir mitingi hangi hakla onlara dayattığını açıklamıyorlar. Bu yok saymanın ve dayatmanın ardında yatan ve yıllardır yabancısı olmadığımız perspektifin hiç sözünü etmiyorlar. OOG platformunun, "Kadın erkek el ele" şiarı ile cisimleşen anlayışın zorunlu bir sonucu olarak ayrı bir mitinge yuruduğunu görmezden geliyorlar.

Ama bizler, bağımsız varlığını çok zor kazanabilen kadınlar olarak, bu manipülasyonun farkındayız. Ayrıca bu ülkede savaşın 97/98'de başlamadığını, fiilen 20 yıldır sürdüğünü biliyoruz. Burnumuzun dibinde yıllardır süren bu savaştan, onun yarattığı sonuçlardan (ekonomik, sosyal, siyasal, psikolojik) etkilenmemek mümkün mü? Kim bizim bu ülkede güvenlik ve refah içinde yaşadığımızı söyleyebilir? Savaşın bizzat mağduru olmadığımız gerekçesiyle, savaşa karşı bir taraf olmadığımızı kim iddia edebilir? Biz yıllardır süren bu savaşın bizzat mağduru olan kadınlarla bir dayanışma içine girmek ve pozitif ayrımcılık ilkesine göre davranmak istiyorsak, bunun bir

ılınalı mıydı?

mitingle bitecek bir "iş" olmadığım, bir tarihin ele alınması ve yorumlanmasından geçtiğini, Kürt kadınlarıyla dayanışmanın "karma örgütlerdeki" birtakım dönemsel "denge" hesaplarının çok uzağında bir yerde, hesapsızca gerçekleşebileceğini biliyoruz. Böyle bir tarihsel değerlendirmenin miladı 8 Mart 97/98 değildir, tek öznesi de "ora"da yaşayan kadınlar değildir. Göç etmiş olan ve bu kentin kıyılarında yaşayan kadınlarla, kadın hareketinin kurabildiği/kuramadığı ilişki de hepimizin "pozitif ayrımcılık" ya da "kadın dayanışması" üzerine konuşurken aklımızda tutmamız gereken sorunların başında gelmektedir. Örneğin, (yazıda belirtildiği biçimiyle -*Pazartesi*'nin Nisan sayısında yayınlanan "Bu Miting Şart mıydı?" başlıklı yazı-) 8 Mart 97'deki bildiride yer alan Kürtçe sloganların DİSK'li kadınlar tarafından sansür edilmesi karşısında alınacak kesin ve ilkeli bir tavır, "egemen ulus kadını" olmanın reddi ve pozitif ayrımcılığın da bir ilk adımı olabilirdi. Bu tavrın alınmamasının sorumluluğu, hepimizin omuzlarındadır ve bu sorumluluk, gerçekten samimiyetle, hesapsızca üstlenilmesi gereken bir sorumluluktur.

Yazarın ise öncelikle, Kürt kadınlarıyla dayanışmayı kadın hareketinde durduğu yerden mi, yoksa karma örgütteki yerinden mi bakarak önemsediği sorusunu içtenlikle cevaplaması gerekir. Çünkü bundan en çok beş ya da altı yıl önce, yemekli, şehirde çıkılan araba turlu kutlamalarla yetinilen 8 Mart'larda da savaş bütün şiddetiyle sürüyordu... Ancak o dönemde, bağımsız kadınların dışında 8 Mart'ı politik anlamda pek ciddiye alan olmadığı gibi, kadın hareketi de özel alan temelinde şekillendirdiği varlığını başka bir düzeye sıçratamamanın durgunluğu içindeydi. Dolayısıyla bugün, bu noktadan başlatılan, geçmişi değerlendirme dışı bırakan, üstelik farklı düşünenlerden vicdani hesap isteyen bir eleştiri, en azından belleksizlikle malüldür.

Bu miting, kuşkusuz politik sonuçlarının yanı sıra ahlaki ve vicdani sorumluluklarıyla birlikte tartışılmalı. Bu durum, politika yaparken çoğu kez unutulan insani boyutu yakalamak anlamına da gelecektir. Yeter ki her birimiz durduğumuz yerin ne olduğunu bilelim; korkularımızı, kaygılarımızı, istemlerimizi dilimiz döndüğünce, ama tüm içtenliğimizle anlatabilelim. Yeter ki farklılıklarımız birbirimizi örtmesin, birbirimize üstünlük, ayrıcalık, egemenlik kazandırmasın.

Bu miting yapılmalı mıydı?

Evet, yapılmalıydı. Her şeyden önce, kadınların sokağa çıkabildikleri, kendi sorunları için haykırabildikleri 8 Mart'ların, başka hiçbir siyasal önceliğin önünde ya da arkasında durmayan bir geleneğin yaratılabilmesi / yaşatılabilmesi için yapılmalıydı. Söyleyecek sözlerimiz vardı. Savaş istemediğimizi haykırdık, ancak bunun yanı sıra evde süregiden ücretsiz köleliğe, işyerlerinde bize dayatılan düşük statülü işlere, cinsiyetçi yasalara, erkek egemen ve kapitalist sisteme karşı olduğumuzu da bağıra çağıra ilan ettik. Bunları sokaklarda ifade etme hakkımızı ertelememiz, neden bizden isteniyor? Neden her 8 Mart'ta sokağa çıkmayı gelenek haline getiren kadınlardan, ÖÖG platformunu desteklemeleri mutlak koşul olarak bekleniyor? Neden ezilen bir halk, toplumun yarısını oluşturan ve ama ulusal/sınıfsal kimliğine bakılmaksızın ezilen ve sömürülen kadınlarla karşı karşıya getiriliyor? Ya da neden karşı karşıya getiren tarafın, yani hatalı tarafın, yani pozitif ayrımcılık göstermesi gereken tarafın KKH olduğu ileri sürülüyor? Neden 1 Mayıs'ların, Newroz'ların öncelikleri ve özneleri hiç tartışılmıyor da, 8 Mart'ın öznesi ve öncelikle tartışma, hatta suçlama ve vicdan / onur / gurur vs. konusu haline geliyor?

8 Mart Pazar günü, biz Şişli'deydik. Taksim'e gitmedik. Şişli'de bazılarının "rağmen örgütlenmiş bir miting" dedikleri bu miting olmasaydı, yine de Taksim'e gitmeyecektik. "7 Mart Cumartesi günü, Galatasaray eylemi ve Diyarbakır uğurlaması nedeniyle bütün günümüzü Taksim'de geçirdik, bugün de Şişli'de olalım," tercihi değildi bu. Bu tercih, bizim de etkilendiğimiz savaşa "Hayır," derken, savaşta ve her alanda kadına yönelik uygulanan her tür şiddete de "Hayır." diyebileceğimiz kadınlarla bir arada olma tercihiydi. Bir anlayışın yanında olma, bir perspektifi paylaşma tercihiydi. Bu perspektif yıllar süren tartışmalar ve direnmeler sonucunda keskinleşen ayrışmanın bir tarafını oluşturan ve erkek egemenliğini "tali ve tabi" bir sorun olarak gören anlayışın karşısında "bağımsızlık" vurgusunu öne çıkaran perspektifti.

Aynı zamanda bu mitingde, her ne kadar Kürt halkının çoğunluğunu temsil etmeseler de, birçok Kürt kadınıyla buluştuk. Bu anlayışla katıldığımız mitingin sonunda, biz Kürt olmayan kadınlar, örgütlerin kendi iç tartışmalarına malzeme olarak kullanılırken, mitingde bir araya geldiğimiz Kürt kadınlar da "eleştiriciler" tarafından tamamen yok sayıldılar.

Yine de bu tartışmaları önemsiyoruz, çünkü Kadın Kurtuluş Hareketi, kendisini salt özel alanla sınırlamamalı, kamusal ve siyasal alanın tümünde kendi sözünü ve tavrını oluşturmalıdır. Ancak o zaman toplumsal muhalefetin gerçek bir dinamiği olacak, başka dinamikler arasında sıkışıp kalmayacaktır. Ancak o zaman öncelikleri, ertelenebilir olmaktan çıkacaktır. Bizim pozitif ayrımcılıktan anladığımız, ezenin aslında gerçek olmayan, ama günlük yaşamda ona bazı avantajlar sağlayan "haklarından" kendi rızasıyla vazgeçmesi, kendi avantajları aleyhine bir süreci, yine kendi rızasıyla ezilen lehine işletmesidir. Bizlerin Kürt kadınlar "aleyhine" gibi görünen "bağımsız kadın mücadelesi" vurgumuz, aslında kadın olmaktan kaynaklanan sayısız baskıyı görece daha ağır yaşayan Kürt kadınlar da dahil olmak üzere, bütün kadınların öncelikli haklarına yapılmış bir vurgudur ve yaşanan ağır baskının sınıfsal/ulusal baskıların yanında gözden yitmemesine yarar. Sözü edilecek bir "avantaj" varsa, yani kadın olmanın bilinci ve bunu ifade edebilme şansı bizler için var ise, bu avantajı bütün kadınların avantajı haline getirmeye çalışma perspektifine sonuna kadar sahip çıkılmalıdır.

Bizler, kadın olarak ezildiğimizin, somurulduğumuzun unutulduğu; kadın olmamızdan dolayı ayrıca bir şiddete ve baskıya maruz kaldığımızdan söz edilmediği; yok sayıldığımız; sadece bir araç olarak varlığımızın meşru görüldüğü yerlerde olmak istemiyoruz. Baskıları protesto için kendini yakan kadınlara sahip çıkıldığı, ancak kadın olmaktan dolayı uğradığı baskılar karşısında kendini iki çocuğuyla birlikte Fırat nehrine atan Cemile'lerin yok sayıldığı bir yerde olmak istemiyoruz. Geleceğimizi "son tahlil", "asıl unsur" kalıpları ardında gizlenen erteleyici, cinsiyetçi ve aslında düzen içi söylemler üzerinden değil; bugünden başlayacağımız dönüştürme mücadelesi üzerinden kurmak istiyoruz. Böylece "Artık Örgütlü" denildiği ve birlikte bir platform yürütüldüğü halde, "Bu birlikteliğin devletten, düzenden, karma kurumlardan bağımsız bir kadın kurtuluş hareketi örgütlenmesine katkısı oldu mu, görünen o ki olmadı," demekten de kurtulabiliriz. Çünkü sözcükler tek başlarına hiçbir şeydirler, onları hayata geçirebilmek için doğru bir teorik zeminde durmak ve doğru politikaları, bugünkü anlamıyla "politika"dan uzak durarak, kolektif bir biçimde üretebilmek gerekir.

Son olarak, yazar platform görüşmelerine *Pazartesi* dergisinin, miting düzenleme konusunda isteksiz olduğu halde, ısrar üzerine platformda yer aldığını öne sürüyor. Bunun son derece önemli bir nokta olduğunu düşünüyoruz. Çünkü kadın hareketi, tüm dünyada hiyerarşiye, merkeziyetçiliğe karşı olmayı vurgular. *Pazartesi* dergisi, nasıl bir isteksizliğe sahip olduğunu ve nasıl bir "ısrar"la karşılaşıp da istemediği bir alanda var olma zorunluluğuna düştüğünü açıklamalıdır. Çünkü politik tercihler, güncel duruş noktaları ile birlikte tarihsel belgelerdir de. Bu anlamda derginin kendisini açıkça ifade etmesi ve duruş noktalarını yeniden gözden geçirmesi gerekir diye düşünüyoruz.

Maltepe Kadın Evi'nden, Aynur, Derya, Emine, Füsun, Gülay, Güzin, Havva, Mado, Melahat, Nur, Nuran, Nuray, Olcay, Şöhret.

Sınırları geçince, sınırlar aşılmış olmuyor

"Oryantalizm" tartışmalarına ben de katılıyorum. Çünkü kadınlar arası ilişkilerde hoşgörü ve dayanışma kadar, politik mücadele, kavga ve hesaplaşmanın da gerekliliğine ve geliştiriciliğine inanıyorum.

Oryantalizm, ya da batı-doğu, merkez-çevre, beyaz-siyah ayrımları ne yeni, ne de onu biz yarattık. Bu tartışmalar ve hesaplaşmalar dünyada kapitalizm karşıtı diğer ideoloji ve hareketlerin olduğu gibi antikapitalist olan feminist ideoloji ve hareketlerin de uzun zamandır gündeminde... Bugün Türkiye feminist hareketinde de böyle bir tartışmanın yapılıyor olması son derece olumlu. Hatta, *Pazartesi* sayfalarında başlayan yerli/batılı feminizm tartışmasının canlanmasına vesile olduğu için Heidi Wedel'e teşekkür bile edebiliriz.

Heidi son derece iyi niyetli, Türk ve Kürt dostu bir feminist araştırmacı olabilir. Ama bu, ne bizim onu kıyasıya eleştirmekten vazgeçmemizi ne de onun eleştirildiğinde haksızlığa uğradığı hissine kapılmasını getirmelidir. Zira her iki tavır da özünde politik ve bilimsel değil, duygusal olur ve amaçlanan uluslararası feminist dayanışmaya ve mücadeleye ya da Heidi'nin sözünü ettiği "daha eşit, adil, insanca ve güzel bir dünya için çaba"ya geliştirici bir katkı sağlayamaz. Bu anlamda ben öncelikle Necla'nın eleştirisini, oldukça önemli hususlara dikkat çekmesi açısından yerinde ve anlamlı bulduğumu söylemek istiyorum.

Sevgili Heidi, bazen bir tarz, stil ya da üslup içeriği tamamen belirleyebilir ya da bir başka tanımıyla bir insanın stili o insanın kendisidir de aynı zamanda. Bu anlamda kimi zaman sadece tarzı, biçimi eleştirmek dahi büyük ölçüde içeriği, özü eleştirmek anlamına gelebilir. Meşhur deyimiyle öz ve biçim arasında dialektik bir bağ vardır, öz biçimin aynasıdır. Kaldı ki Necla'nın senin sadece tarzını ya da senin deyiminle "araştırmacının etnik kimliğini" eleştirmekle sınırlı kalmadığını, onun içeriğe yönelik eleştirilerine cevap vererek, kendin de göstermiş oluyorsun. Batılı, beyaz "Alman" feminist olman her ne kadar bazı sonuçlar açısından yeterli veri olamaz ise de, sonuçların niteliğine bakıldığında bu veri sınırlıyorsa, onun altını çizmek de kaçınılmaz oluyor. Senin "üzüm ve bağcı benzetmen" karşısında ben de "yavuz hırsız ev sahibini suçlu çıkarırmış" benzetmesini yapacağım. Ve ben de sana birkaç soru soracağım. Bağcılık yaptığını iddia ettiğin bağları ne kadar tanıyorsun? Her ne kadar bağcılık yapmıyor ya da yapmaya olanakları elvermiyor olsa da o bağlarda büyümüş olan insanların "senin üzümler, bu bağların üzümüne pek benzemiyor, daha ziyade ithal görünüyor" diyerek senin üzümünü de bağcılığını da sorgulamaya hakları yok mu? Buna neden kızıyorsun? İlla da senin üzümünü yiyip, bağcılığın karşısında da takdir ve şükran mı duyulması gerekiyor?

Derdimiz birey ile değil, ideolojiyle uğraşmak

Wedel, diline hâkim olmadığın (Türkçeyi iyi bildiğini farzetsek bile gecekondularda yaşayan insanların Anadolu'nun çeşitli yörelerinden göç etmiş ve farklı şivelerle konuştuklarını düşünürsek ana dili Türkçe olanlar için bile zorluklar vardır), tarihini, gelenek-göreneklerini, yaşam tarz ve anlayışlarını içerden, o toplumun bir bireyi olarak tanımadığın insanlar üzerinde bir iki araştırma yapınca kendini onlar hakkında söz söylemeye, tezler üretmeye, hatta akıl vermeye nasıl bu kadar muktedir görebiliyorsun? Üstelik de çıkarttığın sonuçlar üzerine o kadar iddialısın ki, Necla'nın şüpheleri karşısında "Yoksa kendisinin daha farklı sonuçlar elde ettiği başka araştırma ve çalışması mı var?", varsa görelim tarzında meydan okuyabiliyorsun.

Bu tavır bize hiç yabancı değil. Bu anlamda seni, yani Heidi Wedel'i eleştirirken birey olarak hedef almıyoruz. Bizim derdimiz senin tarzında da somutlaşan bir ideolojiyle uğraşmak. Bu nedenle de seni eleştirmek için illa da seni tanımamız "Türkiye'ye gelip gitmişliğin, oradaki durumu ve insanları ne kadar yakından tanıdığın, Türkiye'deki ilişkilerin" hakkında bilgi sahibi olmamız gerekmiyor.

Almanya'da Türk ve Kürtler'le birlikte olup, hatta onlarla aynı ortamlarda yaşayıp ardından da onlar üzerine tezler ileri sürüp kitaplar yazan bir takım Alman "Türk ve Kürt uzmanları" tanıyoruz. Konu Türkler ve Kürtler olduğunda Alman basın ve yayın organları öncelikle bu uzmanların fikirlerini sorarlar. Aynen bir konunun, ya da bir nesnenin uzmanı olmak gibi bir etnik grubun uzmanı olarak ortaya çıkmaktan bu insanlar nasıl beis duymazlar bilemem. Duşunun ki kimi kadın dostu feminizan erkeklerin "kadın uzmanları" olarak ortaya çıktıklarını! Gerçi kadın uzmanı değilse bile, kadınların nasıl ezildiğini kadınlara anlatan, onlara akıl veren kimi "feminist" erkekler de yok değil!

Bir de paternalist Almanlarımız var ki onlar da bizim durumumuzu bizden iyi bilir haklarımızı bizden daha iyi savunurlar.[2] Hem uzmanlar, hem de paternalistler çok iyi niyetli, Türk ve Kürt dostu genellikle solcu, ilerici, feminist Almanlardır. Bu alternatif sol hareket ve kadın hareketi içinde de biz göçmen ve siyah feministler ırkçılığı sorgulayarak, paternalist ve uzman Alman "yoldaşlarımız" ve "kızkardeşlerimiz"le de yıllardır hesaplaşarak epeyce mesafe kattetik. Son zamanlarda tek tük ya da kıyıdan kenardan da olsa bu "alternatif ilericiler" göçmenlere yönelik yaptıkları araştırmalarda ya da diğer sosyal ve bilimsel çalışmalarda göçmen elemanlara da yer vermeye başladılar. Yani kendi "avantajlar"ını sadece lafta "sorgulamak"la kalmayıp, pratikte ondan vazgeçerek bile değil, onu paylaşmaya başladılar. (Annem olsa böyle bir durumda "buna da şükür kızım!" derdi.)

"Avantaj"ını paylaşmanın somut anlamı

Sevgili Heidi! Yaptığın araştırmanın "farklı bir kültürden gelen, farklı bir konumda bulunan bir araştırmacı olarak" hiç de kolay olmadığını söylüyorsun. Türkiyeli araştırmacı ve feministlerin senden bu konuda daha avantajlı olduğunu vurguluyorsun. Onların sadece kolaylık açısından avantajlı değil, ama sırf yerli olmaları açısından bile (seninle aynı araştırma metod ve yöntemleri kullandıklarını farz ettiğimizde) meselelere senden daha fazla hâkim ve daha yetkin olabileceklerini de kabullenebilir misin? Türkiye'deki feminist araştırmacıların kaynaklar açısından senin sahip olduğun olanaklara "avantajlara" sahip olmadıklarını biliyorsundur. O halde senin kaynaklarını "avantajlarını" bu araştırma için Türkiyeli feminist bilim kadınlarına sunmayı en azından onlardan biriyle paylaşarak, örneğin araştırmayı birlikte yapmayı hiç düşündün mü? Böyle yapsaydın belki "biz ve onlar" ayrımı biraz törpülenebilir, senin de altını çizdiğin "Batılı bir araştırmacı için potansiyel bir tuzak olan Oryantalizm"e düşme tehlikesi nispeten azaltılabilirdi. Ama sen "yarimin eski huyu" kendinden emin bir egemen tavrı olan Batılı araştırmacı kimliğinle (haksızlık yapmayalım taa Berlin'den gidip gelme, kötü yaşam koşul-

larının hakim olduğu gecekonduları dolaşma güçlüklerine katlanma fedakârlığı göstererek. Türk ve Kürt arkadaşlarınla, ayrıca gecekondulu kadın ve erkeklerle tartışıp onların fikir ve eleştirilerini de alarak) hem doğuluya hem batılıya İstanbul'un gecekondu mahallelerindeki kadınlar hakkında bilgi ya da şık ifadesiyle "bilim" sunuyorsun. Amaçların da çok yüce, "Almanya'da 2 milyon Türk ve Kürt yaşadığına göre, onlar ve geldikleri bölge hakkındaki önyargılara, kaba bilgilere karşı, daha iyi temellendirilen ayrıntılı bilgiler sunmak, bu anlamda oryantalist düşüncelere ve ırkçılığa karşı siyasal bilgilendirme yapmak", "Bilimsel karşılaştırma, uluslararası deneyim alışverişi", "Batı toplumunu (örneğin yabancılaşmayı) tanı olarak kavrayabilmek için doğuyu incelemek" ve "toplumlararası feminist harekete küçük bir katkıda bulunmak."

Beyaz tekbenci karakter

Evet, biz de işte tam da bu Batılı feminist araştırmacıların çok büyük bir bölümünde rastlanan ve Siyah feminist hareket tarafından eleştirilen tipik beyaz tekbenci egemen karakteri eleştiriyoruz. Adrienne Rich beyaz tekbenciliği şöyle tanımlıyor: "Beyazların bütün dünyayı sanki tanıyabilir, anlatabilir, bilebilir gibi düşünme, tahayyül etme ve konuşma tarzları"[3]

Ayrıca başlıbaşına kapsamlı ele alınması gereken bir konu olmasına rağmen, laf arasında geçerken ortaya koyduğun ırkçılığa karşı mücadele kavramına da itirazım var. Irkçılık bir iktidar biçimidir. Altta olanların ezilenlerin yani mağdurun konumu hakkında bilgisizlikten kaynaklandığını düşünmek onu hafife alıcı, bağışlayıcı ve mücadeleyi saptırıcı bir yaklaşımdır. Bunun da ötesinde 2 milyon Türk ve Kürt'ün geldiği yer İstanbul'un gecekonduları değildir. Ayrıca o insanların geldiği yöreleri araştırarak önyargılara karşı siyasal bilgilendirme yapılacağı ve bu yöntemle ırkçılığa engel olunabileceği Almanya'da çok eleştiriye uğramış bir yaklaşımdır. Zira hem o yöreler, hem de o insanlar oldukları gibi kalmazlar. Kültürler statik değil, dinamiktirler. Irkçılık,

kültürlerin farklılıkları ve bunların bilinmemesinden kaynaklanan önyargılardan değil bu farklılıkların mutlaklaştırılıp genelleştirilerek etnik egemenliğin gerekçelendirilip, meşrulaştırılmasından kaynaklanır.[1]

Herkes kendi köşesinde oturmasın ama, feminizm ithaline de hayır!

Son olarak Heidi'nin ısrarla talep ettiği, ancak öyle bilimsel ve yapıcı olunabileceğini düşündüğü "araştırmanın içeriğine" yönelik eleştirime geçiyorum. Maalesef bu eleştirilerim konferans metninin bütününü okuyamadığım ve Heidi ile yüz yüze tartışamadığım için derinlikli olamayacak. Ama araştırmasını yayınlarsa içeriği de daha kapsamlı tartışmak olanağına kavuşuruz.

Heidi uzun uzun "kadınların nesne haline gelmesini engellemek" için neler yaptığını anlatıyor. Özetle ziyaretler, sohbetler ve röportajlar. Bunlar dışında herhangi bir metottan söz etmiyor. Oysa biliyoruz ki özellikle günlük yaşam stratejileri, örgütlenme ve direniş deneyleri gibi derinlikli konularda kalitatif ampirik metotlar araştırmacıyla araştırılan arasındaki hiyerarşik ilişkiyi bozma ve karşılıklı öğrenmeye hizmet etme olanağı verir. Bu metotlar soru cevap şeklindeki söyleşiyi aşan, araştırılana somut eylemlilikler ve işler çerçevesinde, kendini, kendi yarattığı biçimler ve sorular bağlamında anlatma, araştırmacıya da kendi kategorilerinden nispeten kurtularak gözleme, tanıma ve öğrenme olanağı veren yöntemlerdir. İki yıldır kalitatif ampirik bir araştırmada çalışıyorum. Yedi değişik metot uygulaması, katılımcı gözlemcilik ve direkt soru cevaplarla şunu gördük ki, araştırılanın direkt sorulara verdiği cevaplarla kendini serbestçe ortaya koyarken anlattıkları farklılık gösterebiliyor. "Ayinesi iştir kişinin lafa bakılmaz" halk özdeyişinin burada da belirli haklılık payını gözlemledik. Bu nedenlerle gerek metot geliştirme, gerekse araştırılanın davranışlarını anlamak gözlemlemek ve yorumlamak da doğruya yakın olabilmek için de "yerli" olmanın anlamı ve önemi daha bir artıyor. Yukarıda daha ziyade "avantajı" paylaşmak boyutuyla ele aldığını "yerli"lik olgusunu burada bir kez daha yeniden ve içerik anlamında vurgulamış oluyorum.

Her ne kadar Türkiye'deki gecekondularda araştırma yapmış olmasam da uzun süre gecekonduda yaşamış ve gecekondulu kadınlar arasında çalışma yapmış bir feminist ve ayrıca araştırma deneyi olan bir insan olarak Wedel'in "Gecekondulu kadınların talepleri" olarak ortaya koyduğu taleplere büyük bir kuşkuyla bakıyorum. Bu talepler Necla'nın da haklı olarak sorguladığı gibi bana daha ziyade ithal talepler olarak görünüyor. Sınırları geçip gelmiş olan Heidi Wedel yukarıda şu ana kadar çeşitli boyutlarıyla değindiğim nedenlerle kendi feminizminin (batılı feminizm) sınırlarını aşamamıştır. Sınırları aşabilmenin ve feminist dayanışmanın yolu ise kadınlar arasındaki ayrımları, farklılıkları görmek, kendi yerini ve haddini bilmek ve "diğeri"nin de özne oluşunu sadece sözde değil davranışta da kavramak, karşılıklı öğrenmeyi ve paylaşmayı temel almaktan geçer.

Hülya Eralp

1. Ika Hugel-Begegnumeğ mıt Grenzen, *Beitrage zur Feministischen Theorie und Praxis*. Heft 27/90.
2. A. Kalpaka, N. Rathzel, *Paternalismus in der Frauenbewegung, in Informationsdienst zur Auslanderarbeit* 3/1985.
3. Dagmar Schulz, *Unterschiede zwischen Frauen* Dipnot 1'deki kaynak.
4. A. Kalpaka, N. Rathzel, *Die Schwierigkeit Nicht Rassistisch Zu Sein*, 1990, Mundo Verlag. Albert Memmi-Rassismus.

Küçük, masum, tatlı zehir!

Konu sağlık ve sağlıklı beslenmeden açıldığında, "üç beyaz"ın zararlarına değinmeden geçilmez; ille de kesilmesi gerekmez ama en azından azaltılmalıdır bunların tüketimi... Bu aslında yerleşmiş bir genel kanıdır. Oysa un, şeker ve tuz dengeli beslenmede belli miktarda, aşırıya kaçmadan alınması gereken maddelerdir. Vücudun zaman zaman bu üç beyazdan birine biraz daha fazla gereksinim duyduğu dönemler bile olabilir. Son zamanlarda hemen herkesi saran diyet çılgınlığının, diyet ürünleri üreticilerinin çok fazla işine yaradığı söylenirken, onlar da tüketicileri bu yola çekmek için ellerinden geleni yapıyorlar. Ayrıca bu işler öylesine kontrolden çıkmış bir şekilde gelişiyor ki, bazı maddeler uzun süreli kontrollü klinik çalışmaları yapılmadan piyasaya sunuluyor; üstelik de bunlar, diyet yapanlara birer sihirli değnek gibi gösteriliyor.

Konumuz özel olarak yapay tatlandırıcılar... Ve bunların da özel olarak "aspartam" içerenleri... Çay, kahve ibi içeceklerimizde, şeker yerine kullandığımız minicik, masum görünüşlü, ama bir o kadar da üçlü tatlandırıcıların hiç söz edilmeyen zararlarından söz edeceğiz.

Konumuz, özel olarak yapay tatlandırıcılar... Ve bunların da özel olarak "aspartam" içerenleri... Çay, kahve gibi içeceklerimizde, şeker yerine kullandığımız (gerçi ben, bu içeceklerin kendi tadını sevdiğimden hayatımda çaya ya da kahveye hiç bir tatlandırıcı katmadım) minicik, masum gorunuşlü, ama bir o kadar da güçlü tatlandırıcıların, hiç söz edilmeyen zararlarından söz edeceğiz. Ayrıca bunlar, diğer diyet ya da "light" meşrubatlarda da kullanılıyor.

Ama ne şeker...

Geçen ay içinde, çok satan bir haftalık dergide, üzerinde böyle bir ibare olmasa da bence mis gibi bir "adver / torial reklam / haber" yayınlandı. *Şekerden de Şeker* başlıklı ve ülkemizde satılan tüm tatlandırıcıların boy fotoğrafları eşliğindeki yazıda bu ürünler, diyabetiklerin ve zayıflama diyeti yapanların can dostu olarak sunuluyordu. Satırların arasında "Bir zamanlar kansere yol açtığı iddia edilen bu ürünlerin geçen yıllarda yapılau laboratuvar çalışmalarıyla temize çıktığı" da ifade ediliyordu.

Bilginin hızla yayılabildiği ve daha kolay paylaşılabildiği günümüzde, öyle her söyleneni sorgusuz sualsiz kabul edecek değiliz. Bu kanser iddiası ve temize çıkma mide bulandırıcı. Dünya parmaklarımızın ucunda madem, açarız bilgisayarı, gireriz Internet'e bakarız bu konuda neler var, dedik. Bulduklarımızı da sizlerle paylaşırız; işte global bilgi akışı ve paylaşımına güzel bir örnek...

Önce, tatlandırıcıların çoğunda kullanılan "aspartam"ın yıkım ururunun metanol (metil alkol) olduğunu öğrendik. Yani aspartam vücut metabolizmasına geçerken ortaya metanol çıkıyor. Metanol ise vücutta, oldukça zehirli bir madde olan formaldehid ve formik aside dönüşüyor. Bu toksik maddelerin verdiği zarar, uzun yıllardır bilinmekte. Bu kimyasallarla çalışılan işyerlerinde, çalışanların korunması için özel önlemler alınıyor. Buralarda belli saatlerin üzerinde çalışılmıyor.

Aspartam, çoğu zaman yavaşça ve sessizce zarar veriyor. Uzun süre aspartam tüketen kişiler, bir yıl, beş yıl, on yıl ya da kırk yıl içinde, sağlıklarında geri dönüşü olan ya da olmayan değişimlere maruz kalıyorlar. Bu değişimlerin başında beyin tümörü geliyor. Bunu, hayvanlar üzerinde hayat boyu yapılan, kabul edilebilir dozda aspartam deneyleri göstermiş.

Bir başka değişim, rahim polipleri. Yine hayvan deneylerinin sonucunda, aspartam yıkını ürünlerinin belirgin miktarda rahim poliplerini artırdığı ve kolesterol düzeyini değiştirdiği görülmüş.

Hepsi bu kadar değil. Aspartamm yol açtığı diğer değişimler arasında nöbet ve konvülsiyonlar, artrit ve eklem ağrıları, kronik yorgunluk, depresyon, hafıza kaybı, görme bozukluğu ve kaybı, kol ve bacaklarda karıncalanma, âdet kanamalarında bozukluk, kan şekeri dengesizliği, anksiyete atakları, vb. gibi daha birçok sağlık sorunu sayılıyor.

Bu sorunlar yalnızca hayvan deneylerinin sonucu ortaya çıkmamış. Pek çok kişiden. bu tür yakınmalar içeren başvuruların geldiği bir İnternet adresi bulduk. Bu adres aracılığıyla da, aspartam üreticisi firmalara ve aspartam içeren ürünler satanlara karşı ortak dava açılması için bir çeşit kampanya düzenleniyor. Tüm bunlara rağmen, sağlık otoritelerinin bu madde hakkında neden bu kadar hoşgorulu olduğunu da merak ettik. İşte bu noktada. reklam ve halkla ilişkilerin, medyanın gücü ile karşılaşıyoruz. Etik, yani ahlaki kaygıları olmayan, insan sağlığını kendi çıkarları karşısında hiçe sayan bir kesim., her zaman ve her alanda var oldukça, diğerlerinin payına da sürekli muhalefet ve mücadele düşüyor.

Size önerim, en azından bireysel önlemlerinizi alın; aspartam içeren yapay tatlandırıcıları bırakın; yerine meyve şekeri kullanabilirsiniz; bir geçiş süreci için sakarin içerenler de daha güvenlidir. Ama bence kahve ve çayın gerçek tadım sevmeyi denemek en iyisi; önce dayanılmaz gelebilir; zamanla alışıp, içine çok az şeker girmiş bir içeceğe el süremez hale gelmek işten bile değil, ina-

Füsun Özlen

Kadınlardan hayat bilgisi

Daha önce okurumuz Bilge Say'ın sözünü ettiği kadın mizahı derlemesi *The Penguin Book of Women's Humour*'dan sizin için özlü sözler derledik.

Aklınıza gelebilecek her kadının arkasında onu aldatmış bir erkek vardır.
Naomi Bliven

Bir genç kız aşk için evlenmelidir ve onu bulana kadar da evlenmeye devam etmelidir.
Zsa Zsa Gabor

Büyükanne olmak harika bir şey, akşam olunca çocukları evlerine gönderebiliyorsun.
Whoopi Goldberg

Erkek jinekologa gitmek arabası olmayan tamirciye gitmek gibidir.
Carrie Snow

Bir arkadaşım sakinleştiricileriyle doğum kontrol haplarını karıştırmış On dört çocuğu oldu ama umurunda bile değildi.
Joan Rivers

Sert adamların varlığından sözediyorlar. Hani nerede, ben bir türlü bulamıyorum.

Kotulukle onları tavlayabildiğime göre neden iyi olayım ki?

Kadınlar yanlış yaptıklarında erkekler de arkalarından giderler.

Pişmanlık, yakalandığınızda yaşadığınız duygunun adıdır.

Bir erkeğe bir santim verin, kendisini cetvel sanır.

Önemli olan hayatımdaki erkekler değil, erkeklerimdeki hayattır

İyiliğim iyidir ama kötülugum daha da iyidir

İyi bir şeyin fazlası harika olabilir.

İki kötülük arasında her zaman daha once denemediğimi seçerim.
Mae West

Akıl çükten daha güçludur-ustelik de iki dakikada inmez.
Robin Tyler

Duşunuyorum o halde bekârım.
Liz Winstead

Hazır cevap kadınlar...

Ayını derlemeden çeşitli kadınların çeşitli durumlarda verdikleri cevapları aktarıyoruz. Belki sizin de başınıza benzer bir durum gelir ve işinize yarar.

Tallulah Bankhead, topluluk içinde kendisini tanımazdan gelen eski bir sevgilisine şöyle demiş: "Ne o, beni giyinikken tanımıyor musun?"

Ünlü çocuk yıldız **Shirley Temple:** "Ben Noel Baba'ya olan inancımı çok küçük yaşta kaybettim. Annem beni çocukken bir mağazaya götürmüştü, orada Noel Baba benden imzalı resmimi istedi."

1992'de. Pat Buchanan, Cumhurivetçiler'in ulusal toplantısında, kadınların doğum kontrolüne başvurmasıyla ilgili olarak son derece faşizan bir konuşma yapar. **Brett Butler** yorumlar, "Bu konuşmanın Almanca orijinali daha iyiydi."

Artlıur Schlesinger. **Liz Carpenter**'ı durdurup, şöyle der, "Kitabını çok sevdim Liz. Onu senin yerine yazanı merak ediyorum." Liz Carpenter cevap verir, "Beğendiğine sevindim, Arthur. Onu senin yerine okuyanı merak ediyorum."

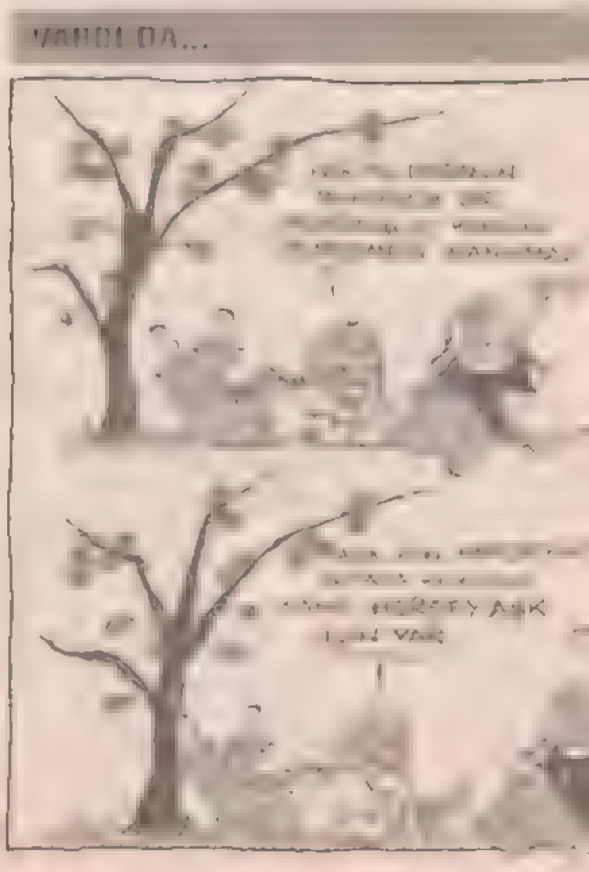

Bayramım çok güzel geçti!

Benimkinin ısrarıyla bayramlaşmaya Kuşadası'na gittik, bizim gibi bayramlaşmaya gelen Belçikalı kızlara rastladık.

Biliyorsunuz, geçtiğimiz kurban bayramı tatili bir haftayı geçiyordu. Benimkiyle biz her orta sınıf ve ev taksidi ödemeyen çift gibi böyle zamanlarda tatile çıkarız. Bu sene tam tatil planları yapacağız, benimki tutturdu Kuşadası'na gidelim diye. Orada akrabaları var, illa bayramlaşacaknış. Geçen sayıda da bu adamın ÖDP'ye gireceğinden şüphe ediyorum diye yazmıştım. Bu sefer iyice emin oldum. Yıllardır İstanbul'un aynı yakasında oturan annesi bayram yemeğine çağırır, -benimki "Bizim öyle feodal geleneklerle alâkamız yok," diye reddeder. Şimdi tutturdu Kuşadası'ndaki akrabalarımızın bayramını kutlayacağım diye. Gerçi dikkat ederseniz, bir yandan gelenekselle barışma, bir yandan da denize girmeye uygun bir proje.

Aslında ben de seçimlerde oyumu ÖDP'ye vereceğim ama benimkinin annesiyle aranı ne kadar iyiyse, Kuşadası'ndaki akrabalarına da o kadar gıcığım. Dolayısıyla hiç oraya gitmek istemiyorum. Bu konuyu açıkça da konuşamıyoruz tabii. Benimki başka hiç bir vere bilet bulunmaz diye iddia ediyor, ben de Ege'de deniz ısınmamıştır daha diyorum. Bildiğiniz kadın erkek konuşması yani.

Neyse uzatmayayım. benimki biliyorsunuz avukat ve benden daha seyyar. Gezerken gezerken sadece Kuşadası'na bilet bulmayı başarabildi. Böylece yola koyulduk.

Kuşadası her yerde şirin bir tatil beldemiz olarak tanıtılır. Kurban bayramı sırasında o şirinliğine halel getiren mevzular oluyor. Erzurum'daki sayıya ulaşamasa da burada da kurban pazarlığı yaparken kolu çıkanlar var. (Erzurum'da yirmi beş kişi bu halde ortopedi servisine başvurmuş.)

Benimki tabii akrabalarında kalmak istiyor. Pansiyonda yer bulamayız diyor. Ben de karşı atak yapıyorum, "Seninkilere çok gelen olmuştur, yer bulamayız." Sonunda ben kazandım, bir pansiyona yerleşip bir-bir olduk. O gün hemen bayram ziyaretlerini yapacağız ki kalan günleri sahilde geçirebilelim.

Kapıyı benimkinin Sadive yengesi açtı. Sadiye yenge benden on beş yaş kadar büyüktür. Becerikli bir ev kadınıdır ve öyle tatlıdır ki yani insanın kadın dayanışmasına olan inancını sarsar. Kapıyı açar açmaz, "Ali Melek cim. biraz kilo almışsın ama dert etme sana yakışmış." diye sahtekârca tısladı.

Ben de sahtekârlıkta ondan aşağı kalmadığımdan öpüştük. Kocası ve benimkinin amcası olan Hamit Abi gençliğinde sarışın bir konsomatrisle Sadiye yengeyi aldatmış. Kadına epeyce de para yedirmiş, oraya buraya borçlanmış, bir kaç sene çok sıkıntı çekmiş. Diyeceksiniz ki kendi keyfine. Ama o öyle düşünmüyor ve o zamandan beri ister kendinden. ister boya. ister kumral. ister sarışın saçının rengi biraz açık bütün kadınları tekinsiz buluyor. Üstelik Türk sanat müziğini çok seven bir adam, yani çektiği çileyi bilemezsiniz. O yüzden, "Sen saçının rengini sarıya mı dönderdin?" demesine aldırmadım. Adam Emel Sayın'dan esirgediği iyi niyeti bana göstermedi diye kızacak halim yok.

FEYHAN GÜVER

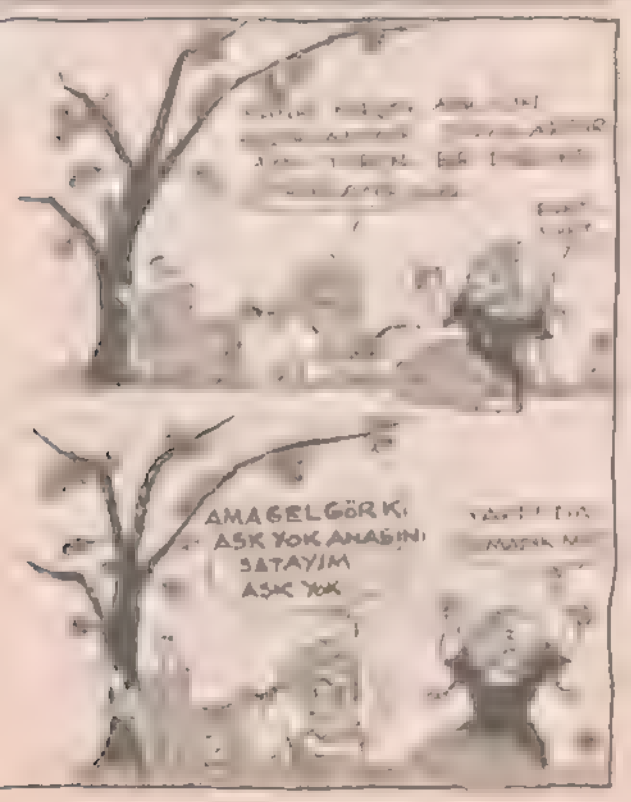

Sadiye yenge oturur oturmaz benimkine dönüp, "Ay yemeğe kalın, dolma yaptım. Sen çok seversin, kim bilir ne zamandır yemiyorsundur," dedi. Kişisel araştırmalarım dolma sevmeyen erkek olmadığı sonucunu ortaya koyuyor zaten. Benimki kuyruklu bir yalanla atladı. "Melek çok güzel dolma yapıyor. Sadiye yenge." Ben de atladım. "Gerçi seninkinin yerini tutamaz ama." Dolma savaşları bütün hızıyla sürüyor ya, yenge kalaşnikofunu ateşledi. "Aa. tabii Melek'in eli çok lezzetli. Geçen geldiğimizde bir omlet yapmıştı, -omletti değil mi o Melek?- Hamit abin bayıldı. Hatta kaç sabah kahvaltısında rafadan yumurta yerine bana ondan yap dedi de tarifini alma dığını için yapamadım."

Böylece ben bir yandan omlet tarif edip bakışlarımla benimkine. pansiyona gidince yapacaklarımı müjdelerken dolma tüketim merkezi olarak adlandırılabilecek masaya geçtik. Gerçekten hem biber dolması hem de yaprak ve lahana sarma var. Tabii normal kurban eti çeşitleri. Sadiye yenge, erkeğin kalbine mideden geçen yolu buldozerlerle temizlemeye niyetli belli ki. Oturduk. Erkekler rakı içti, yüzleri kızardı. Biz Sadiye yengeyle ateşkes yapıp deterjanlar üzerine filan sohbet etmeye koyulduk. Benim anladığım Sadiye yenge Persil adanına âşık. Diyebilirim ki Hamit Abi'yi onunla aldatıyor. Ne var, bütün kadın dergileri, aldatmanın beyinde olduğunu yazmıyor mu? Öteki mevzu konusunda Hamit abiye de cömert davrandığından emin değilim. Akşam üzerine doğru ben de bir bira içtim. Sadiye venge bana o kadar da sıkıcı görünmemeye başladı. Ona da bira içirtip bütün genç kızlık sırlarını öğrendim. Oradan ayrıldığımızda, o yıllarda Hamit abiye âşık olan Hayrünisa'dan nefret ediyor, amca kızının düğününde Sadiye'ciğe elbisesini ödünç veren ve sonraki yıllarda meme kanserinden ölen Selma'yı muhabbetle anıyor hale gelmiştim. Meme kanserinden laf Leyla Alaton'a geldi. Sadiye venge. o kadar zengin kadının erkeklerle başı belaya girmez, onun feministliğinden bir şey olmaz Melek'ciğim. Sizin o dergideki kızlarınki gibi erkek düşmanı değil o noktasına varmıştı. Yani Sadiye yengeye sorarsanız, erkek düşmanı olmamak üst sınıfların lüksü. Avrupa'ya gitmek. Ferrari araba gibi bir şey.

Bu arada akşamı olmuştu, bir öğün daha dolma ve etle beslenirsem zehirlenebileceğim düşüncesiyle benimkine sinyaller göndermeye başladım. Biz çok muhabbetli bir çift olduğumuzdan beyin dalgaları yoluyla anlaşırız. Mesela benim aklımdan. "Bıktım şu senin akrabalarından hadi kalkalım artık." geçtiğinde benimki gözlerime bakar ve aklından. "Melek. yan kapıdaki yeğenime de gitmek istiyor bir an evvel kalksak," geçer. Sonuç aynı kapıya çıktığımdan anlaşırız. Kalktık. Yeğenleri. "Ay, hiç olur mu onlar bizim küçüğümüz. yarın pansiyona gelsinler. Pastaneye filan götürürüz," manevrasıyla savuşturdum.

Ertesi sabah. mayoları giydik. her türlü deniz araçları donanımıyla sahile indik. İndik ki izdiham var, bir sarışın kızlar topluluğu. O kadar genç ve çocuklar ki masumiyetlerine Hamit Abi bile inanır. Etraflarında bir esmer erkekler topluluğu. Hepsi tip ve saç modeli olarak erkek güzellik yarışmasına aday pozisyondalar. Ve o kadar çakal bir havaları var ki. benimki bile masumiyetlerine ikna olmadı. Kızlar bayramların topluma etkisi konusunda araştırma yapmak üzere Belçika'dan kalkıp Kuşadası'na gelmişler. Kuşadası sakini olan gençler de kendi niyetlerini kızların üzerinde araştırma yapmak sanıyorlar. Kızların bütün görüş alanını kaplamışlar. Tanı bir kapsama alanı mevzuu yaşanıyor. Kızlar nereye baksalar. bir çift delici göz gülümsüyor. Bunlara her sabah sahilde rastlar olduk. Ve bu yakınlaşmanın Belçikalı kızların memleketimiz kültürünü nasıl da iyi kavramalarına yardımcı olduğunu gördük. İkinci gün, kızlar Türkçe "İstemiyorum," demeyi öğrenmişlerdi. Üçüncü gün, "Hayır, teşekkür ederim," diyorlardı. Dördüncü gün, "Git be!" dive bağırıyorlardı. Oğlanlar geçilmez barikat gibi. Kızlar ne dese gülümsüyorlar. Beşinci gün kızlar araştırmalarının konusunu bayramdan tacize çevirdiler. İnanmıyorsanız gazeteye bakın.

Bize fazla bir şey olmadı. İkişer kilo aldık, güneşten yanıp rengimiz koyulaştığı için belli olmuyor. Benimki halkın değerleriyle barışma konusunda bayramdan önceki samimiyetini nasıl desem kaybetti. "Hamit Abi'nin muhabbeti de çekilmiyor yahu," diyor. Ben de Sadiye abladan aldığını taktikle tatil çamaşırlarını yıkadım. "Çamaşır suyunu iyice sulandıracaksın, onu ön yıkama için kullanacaksın..." Benimkiyle olan aşkımız ise sapasağlam duruyor.

Melek Güneş

Ayrıldık ama hâlâ başıma bela...

Bir erkekle ayrılmak onunla olan ilişkimizi koparabilmek anlamına gelmiyor. Bazı kadınlar için esas sorunlar ayrıldıktan sonra başlarken bazıları da ilişkilerinin daha da sağlamlaştığını fark ediyorla

Ayla: Oğlum yedi yaşındayken başka bir adama âşık oldum. Ondan sonra ayrılmak istedim kocamdan. O zamanlar İzmir'de yaşıyorduk. Ve daha önce ayrı işler yaparken o şehirde ışımızı birleştirmiştik. Ben âşık olmadan önce başka şeyler vardı zaten, mesela çok kıskançtı, ilişkimiz problemli bir hal almıştı. Fakat başka birisine âşık olma meselesi inanılmaz bir dram halini aldı. Ben İstanbul'a döndüm âşık olduğum kişiyle birlikte olmaya başladım, o da bir süre sonra İstanbul'a döndü. Ben öbür ilişkimi gönül rahatlığıyla yaşayamadım, tadını çıkaramadım. Çünkü mesela biz bir yerde oturuyoruz içki içiyoruz, eski kocam o anda ortaya çıkıyor, biz kalkıp gitmek zorunda kalıyoruz. Bizi takip ediyor, en olmadık yerde karşımıza çıkıyor. Bir arkadaşım öldüğünde de bunu yaptı. Yeni sevgilimle ortak bir arkadaşımız vardı, o ölmüştü, onun cenazesine gidiyorum, bir baktım arkamda yürüyor, benimle konuşmaya çalışıyor, bir şeyler söyleyip duruyor. Ben çok uzuntuluyum arkadaşım öldü diye o abuk sabuk şeyler söylüyor. Mesela boynumda onun hediye ettiği bir kolye vardı, onu istedi, çıkarıp verdim. Üzüntümü bile yaşayamadım. Bir sene böyle şeylerle geçti. Benim aklımdan hep şunlar geçti o süreçte. Şu çocuk meselesi olmasa bir daha selamlaşmam bile bu adamla. Fakat çocuk olduğu için kopamıyorsun. Bir gün bana şöyle dedi, "Çocuğa ben baktığım zaman o adamla görüşmeyeceksin, annen baktığı zaman görüş". Çünkü öbür ilişkimi kolaylaştırmak istemiyordu.

Feyza: Peki onun sevgilisi olmadı mı?

Ayla: O arada bana çok yakın olan bir kadınla beraber oldu. Aslında biraz da sevindim, beni rahat bırakır diye. Hiç böyle bir şey olmadı. "Sen beni terk ettiğin için ben o kadınla birlikte oldum," dedi. Bu olayın üzerinden yedi sene geçti, şu son seneye kadar yaşadığım bütün ilişkilerde problem çıkardı. Halbuki onun da ilişkileri oldu, oğlumu onlarla tanıştırdı, oysa ben erkek arkadaşımı ilk beş sene çocuğuma gösteremedim. Çocuğa benim erkek arkadaşım için şunları söylemiş: "Biliyor musun o adamı senin annenin sevgilisi". Oğlum da gayet normal karşılamış bu durumu. Yani inanılmaz ağır bir kıskançlık durumu yaşandı. Halbuki onun kız arkadaşıyla ilgili hiç böyle bir durum yaşanmadı benim tarafımdan. Çünkü ben kıskanmıyorum. Ayrıca o başkasına âşık olup beni terk etseydi bile ben öyle davranmazdım. Şimdi bu konuda biraz rahatladım, onun düzenli bir ilişkisi oldu. Ben hastalanıp hastaneye yattığımda benimle ilgili bilgi almak için sevgilimle konuşmak zorunda kaldı, çünkü bir tek o var bilgi alabileceği. Şimdi başka problemler var. Sürekli beni denetliyor. İşte çocuk ihmal ediliyor mu, iyi bakılıyor mu diye. Oysa benim böyle bir hakkım yok. Üstelik de kız arkadaşıyla ilgili problemleri olduğu zaman onları da bana danışıyor. Oysa ki ben böyle şeyler yapamıyorum çünkü bu durum bir drama dönüşüyor. Çocuk şimdi on dört yaşında. Daha önce çok iyi bakıyordu çocuğa. Bütün kadın arkadaşlarım takdir ederdi onu. Halbuki kız arkadaşı olduktan sonra çocuğa karşı ilgisi azaldı. Oğlum ilk defa yalnız başına kız arkadaşıyla tatile çıktı. Bana telefon açtı "Oğlum gitmeden onunla yemeğe çıkmak istiyorum," dedi. Fakat bunu da yapamadı ve o sırada da kahvede oturduğunu öğrendim. Onunla çok sık görüşmesek de telefonla sık sık görüşüyoruz. Ama hayatımın orta yerinde duruyor, sanki benim hayatımdaki esas erkek o gibi bir durum yaşıyorum. Tam bir karmaşa yaşıyorum çoğunlukla. Bu da çocuğun olmasıyla ilgili bir şey diye düşünüyorum. Bir de onlar çocukla ilgilenseler bile çocuğun temel şeyleriyle kadınlar ilgileniyor. Sonuçta haftada iki gün alıyor. Biz de bu durumu çok normal karşılıyoruz. İşte yeterki çocuğun babayla bir ilişkisi olsun, arada çocuğu alsın filan diye düşünüyoruz. O yüzden de bütün bu olan kötü durumları yaşamak zorunda kalıyoruz. Bazen şöyle düşünüyorum bizim durumumuz için. Mesela vardır ya hani saç saça baş başa kavga eden karı-kocalar. Çocuk belki o zaman gerçek bir durum görecek ortada. Fakat bu durumda böyle şeyler görmüyor ve bir anlam veremiyor. Benim oğlum bana "Anne senin işlerin var, ama babam meyhaneye gitmek için beni ihmal ediyor." diyor. Yani durumun farkında aslında.

Feyza, 38, bankacı

Feyza: Ben çok erken evlendim, on dokuz yaşındayken ve on beş sene birlikte olduk. Çocuğumuz iki yaşındayken ayrıldığımızda. Ama birbirimize çok emek verdiğimiz için hem hayatımda bela hem de hayatımdan çıkaramadığım bir insan oldu. Hâlâ hayatımın erkeği aslında. Şu anda sevgilim var birlikte yaşadığım ama buna rağmen hayatımın asıl erkeği eski kocam. Zaten o da hep bunu hissettiriyor. Ben de onun hayatına müdahale etmesini istemiyorum ama onun için endişeleniyorum, başına bir şey gelmesini istemiyorum. Halbuki onun ayrıldığımız dört sene içinde üç sevgilisi oldu, benim ise bir kişi oldu. Ve her yeni ilişkisinde gelip bana anlatıyor, benim onayımı almak istiyor. İlişki şuna dönüşmüş vaziyette, hem derin bir sevgi var hem de sanki bir annelik durumu söz konusu. Zaten birlikte olduğumuz süre içinde onun giyimi de dahil her şeyini ben hallederdim. Hâlâ onun evi yok. Hep evi olan kadınlarla birlikte oluyor. Çocuğu aldığında bakabileceği bir evi yok. Beş-altı aydır benim evime gelmiyor. Gelmemesinin nedeni de benim ilişkimin başlamasından sonra çeşitli tavırlar almaya başlaması. Örneğin "Onu evine almayacaksın, çocukla tanışması uygun olmaz," diyordu. Daha önce çocuğa bakmak için benim evime geliyordu, kirli çamaşırlarını bırakıyordu, temiz çamaşırlarım alıyordu. Yani yeni bir hayat kurmamıştı, hâlâ bir şekilde karı-kocalık devam ediyordu. Fakat ilişkimden sonra ben onun bir süre eve gelmemesini istedim. İlişkimi biliyordu ama yeni sevgilimin evde olduğunu fark ettikten sonra gelip işyerimde kavga çıkardı. Ama ertesi gün de gelip özür diliyordu. Çabuk öfkelenip sonra hatasını anlayan bir insandır. Bir anlamda çocuk olduğu için de ben ondan vazgeçmek istemiyordum. Ayrılana kadar beni çok yıprattı, onun için ayrıldıktan sonra ilk bir sene çok zor geldi. Bir süre kopuk da ilişkimiz sürmüştü ama son iki b yıldır bu da yok. Benim istediğim ş lında, bana çok müdahale etmesin hayatımdan da çıkmasın. Ama o davranmıyor birçok şeyime karı Şimdi çocuğu haftada bir gün alıy aldığı gün de ben endişelenmem ç çocuğa iyi baktığından bir kuşku muyor. Şimdi kendisinden on seki

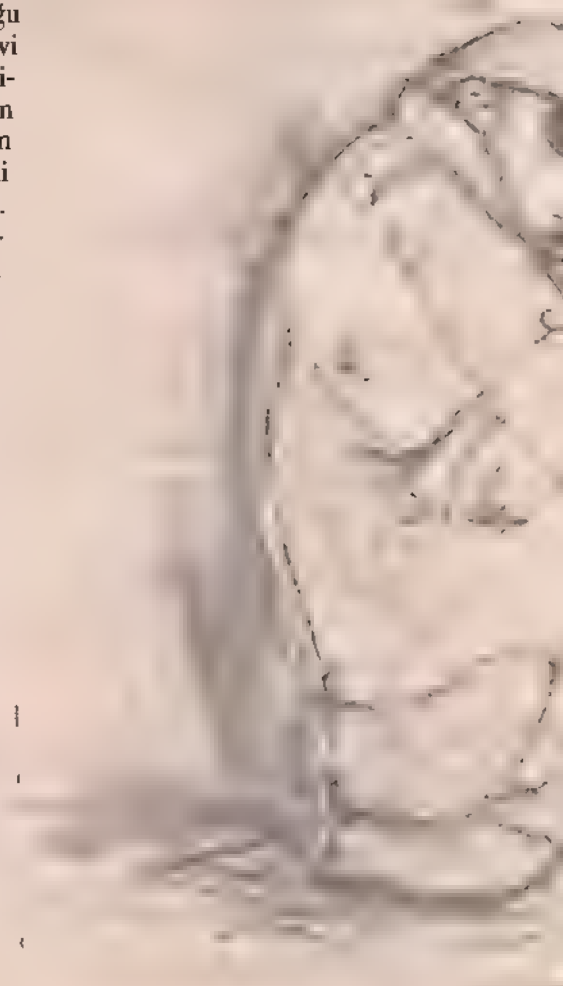

üçük bir sevgilisi var. O bana böyle durumlarda çok karışıp kızmasına rağmen ben onun gibi davranamıyorum. Eleştirsem bile kızamıyorum. Ben ilişkimi artık bitmiş olarak görüyorum o ise beni sürekli eleştiriyor, karışıyor.

Salme: Biz 78'lerde sol hareket yükseldiği zaman tanışıp evlendik. İkimiz de çok gençtik, çocuktuk aslında. Birbirimizi tanımak yerine biz insanlar için ne yapabiliriz, devrimi nasıl yapabiliriz diye düşünüyorduk. Evliliğimiz on sekiz yıl sürdü. Bunun on yılı içerdeki hayat ile kaçaklıkla, beş yılı ise para kazanıp kendimize düzenli bir hayat kurmayla geçti. Daha sonraki dört yılda ise "Ben yimim," diye sormaya başlayınca aramızdaki farklılıklar ortaya çıktı. Kişiliklerimiz arasındaki farklılıklar, fikranslarımızın farklılığı ortaya çıkınca ayrılmayı düşündük. Ayrılmak için bir takım adımlar atmaya başladık. Önce evi değiştirelim, üç odalı bir ev olsun herkesimiz ayrı odalarda yatarız dedik, çünkü bir çocuğumuz vardı. Olmadı, ayrı evlerde yaşayalım dedik, boşanmadan önce ayırdık evleri ve bunların hepsini denedik. Bir süre böyle devam ettik, hatta "Artık bitirelim," diyorduk ama yine bir araya geliyorduk. Bu böylece üç yıl gel-gitlerle geçti. Bu arada onun hayatına biri girdi. Fakat her fırsatta bana "Sen bana şefkât göstermedin, yeterince ilgi göstermedin, beni takdir etmedin," diyordu. En sonunda ayrıldık ama her şeyi tuketemedik. Böyle durumlarda yeni ilişkileri olduğunda erkekler ilişkiye üçlü devam etmek istiyorlar. Yani kadına ana kraliçe muamelesi yapıyorlar. "İşte benim hayatıma şu biri girdi, ben onu da seviyorum ama sen benim ailemsin, senden vazgeçemem," diyorlar. Benim eski kocam çocuğuma benden daha iyi bakan biri, ondan bir sorunum yok. İleride dost olur muyuz bilmiyorum. Bir film izlemiştim, adam üç-dört kere evleniyor, boşanıyor ama ilk karısı evde, çocukları var ve her seferinde o ilk karısına gidiyor, "Niye beni hep terk ediyorlar," diye ağlıyor. Tabii bunlar filmlerde oluyor galiba. Yani dost olmak

Ayla: Bir de ayrıldıktan sonra bir süre geçtikten sonra oluyor, yani öfke geçtikten sonra dost olunabiliyor.

Feyza: Aslında tabii o öfke de sık sık gündeme gelebiliyor. Bizim hâlâ on beş gün konuşmadığımız günler oluyor kavga edince. Biz arkadaş olduğumuz zamanlarda ben çok mutlu oluyorum. Benim için eski kocam, annem-babam gibi, yani akraba gibi.

Salme: Ama bu senin için özel bir şey. Herkes böyle yaşamıyor, böyle düşünmüyor. Çok yabancılaşıyorsun. Eskiden onun her şeyiyle ilgileniyorsun, ayrıldıktan sonra artık senin için bir yabancı oluyor. Artık sen ilgilenmiyorsun onun ne yaptığıyla.

Feyza: Şimdi ben şundan eminim ki benim başıma bir şey gelse, kaza geçirsem, parasız kalsam o benim yanımda olur. Güveneceğim birkaç insandan biri. Elinden geleni yapar.

Ayla: Bu benim için de böyle, ama aynı durumda ben de onun yanında olurum.

Feyza: Tabii, ben de öyle. Onun için de vardır ya hani yabancılaşma yaşayan insanlar. Ben öyle olsun istemiyorum. Ve zaman geçtikçe ve yaş ilerledikçe ben böyle ilişkiler istiyorum. Hele çocuk olunca daha da önemi kazanıyor.

Ayla: Vardır böyle ilişkiler. Mesela benim eski birlikte olduğum kocam ayrılalı çok uzun süre geçmesine rağmen zor durumda kaldı ve arada hiçbir bağ kalmamasına rağmen bende kaldı, ona her yönden destek oldum.

Salme: Benim de tanıdığım iki ayrılmış insan vardı. Adam hiçbir konuda ona yardımda bulunmazdı. Ama kadın her durumda ona koşardı. Bu kadınlardaki anaç olma durumu çok ağır basıyor. Ben böyle bir durum yaşamadım. Ben de yoktur anaçlık duygusu oysa eski kocamda var böyle bir şey. Ama genelde böyle bir durum daha çok kadınlarda gelişiyor.

Feyza: Şimdi geriye baktığımda gerçekten onunla ayrılmamız son derece isabetli olmuş diyorum, çünkü birbirimize hiç uygun değildik. O çok müdahaleci bir insandı. Çok bencil bir insan. Mesela hayatını kurgularken çocuklu biri gibi kurgulamıyor, ona göre çocuklu olan benim. Onun hayatı oldukça serbest. Ben ise her şeyi düşünmek zorundayım. Ama yine de ben ona çok öfkelenmiyorum, gerçekten bir anaçlık durumu var bizde

Salme: Ben de bu son iki ava kadar sürekli görüşüyordum, bu son iki aydır hiç görüşmüyoruz. Bu sanırım onu hâlâ bir dost filan gibi değil de hâlâ bir sevgili, bir erkek olarak görmemden kaynaklanıyor. Sanırım ikimiz de öyle görüyoruz. Daha zamana ihtiyacımız var dost olabilmek için.

Ayla: İlişkiyi yürütürken çocuğun çok etkisi var. Benim şimdiki ilişkimde sevgilim herkes tarafından da beğenilen düzgün biri. Onun ayrıldığı eşinden de çocuğu var. onun da hiçbir şevini eksik etmiyor ama benim çocuğumla daha çok ilgileniyor. Çünkü aynı evdeyiz, benim çocuğumu her gün görüyor, onunla ilgilenmek daha kolay. Oysa kendi çocuğuyla ilgilenmek için planlar yapması, eski karısıyla konuşması filan gerekiyor, yani daha çok çaba harcaması gerekiyor. Erkekler biraz böyleler. Erkeğin hayatında çocuk birincil olmuyor, zaten toplum da böyle bir şey beklemiyor onlardan. Toplum onlardan para kazanmasını bekliyor.

Feyza: Benim şimdiki sevgilim hiç eski kocama benzemiyor. Benim kaçta gelip gittiğime, kendisinin ne zaman gelip gittiğine filan hiç önem vermiyor. Çocuğumun bile yüzünü zor görüyor. Sahiplenmesi yok. Hiçbir sorumluluk almıyor.

Ayla: Bence sen ilk kocandan dolayı böyle bir şeyi tercih etmişsin

Feyza: Aslında önce böyle tercih ettim ama şimdi biraz sorumluluk alsın istiyorum

Ayla: Belli bir zamandan sonra bir ilişki rayına oturuyor.

Feyza: Belki biraz güven arıyoruz. Onun için de o ilk ilişkilerimizde, yani aile olduğumuz ilişkilerde bir sahiplenme oluyor.

Ayla: O sahiplenme bir sürü şeyi hak haline getiriyor. Hâlâ duyuyoruz eski koca geliyor eski karısına tecavüz ediyor mesela. Bana hâlâ "Gel benimle, bana elbise alalım," diyor, bu benim için en az iki saat demek, oysa benim zaman sorunum var, başka şeylere çok az zaman ayırabiliyorum. Öyle olmasına rağmen yine de dayanamıyorum ve yapıyorum.

Salme: Ben böyle olacağına inanmıyorum kendi hayatımda. Böyle yapmam herhalde.

Feyza: Eski kocam hâlâ benimle ilgili açık kapı bırakıyor. İşte belli olmaz bakarsın bir gün tekrar birlikte olabiliriz diyor. Ben onunla dost olarak kalmak istiyorum ama ona ayırdığım zamanın da, onun için yaptığım şeylerin de bir sınırı olsun istiyorum, çünkü bunun sonu yok.

Salme: Ama zaten bunlar devam ettiği sürece ilişki de devam ediyor. Onun dışında da başka birisiyle sağlıklı bir ilişki kuramıyorsun. Çünkü her zaman hayatının bir köşesinde o olduğu için diğer erkekleri sürekli olarak hayatına sokamıyorsun. Ben bu ilişkinin artık bir yerde bitmesi gerektiğini düşünüyorum. Ve kendimi çok zorladım böyle bir şey için ve iki ay önce böyle bir karar aldım onunla görüşmeyeceğim diye.

Feyza: İşte ben öyle yapamıyorum. Hayatımda olsun istiyorum bir şekilde Ama bana bir bela olarak değil de bir dost olarak bulunsun istiyorum. Belki onun hayatında düzenli bir beraberlik olursa o zaman ilişkimiz biraz daha rayına oturabilir.

Ben nerede yanlış yaptım?

O kendi sınırları içindeki bir gerçekliğe aittir. Dünyasında pek az pürüze yer vardır. Başına gelebilecek en büyük felaket kaçan bir çorap, makyajsız kapıyı açıp karşısında sevgilisini bulmak olabilir. Kendine farklı gerçekliklerle yaşamı kurmuş bu kadın, küçükken yaptığımız fasulye deneyindeki tohum gibi, pamukların içinde, tarlalardan pek uzakta, yaşamaktadır adeta.

Siz herhangi bir yerde oturmuş her zamanki günlük sohbetinize dalmışken o kadın kendisine tutkuyla bağlı arkadaş topluluğuyla kapıdan içeri kıyıdan göle inen bir kuğu gibi zarif bir edayla süzülür. O an her şey kilitlenir, zaman durur. Artık ne gündelik sohbet ne de biraz önce ısmarlanan çayın sıcak gelip gelmeyeceği önemlidir. Çünkü o içeri girmiştir.

Bu törensel kapıdan giriş anının ardından yanındakilerden birinin yardımıyla paltosunu çıkarır -Ne olursa olsun paltosunu çıkarırken yardım almalıdır- ve çekilen bir sandalyeye yerleşiverir. Garsonun mönüyü getirmesini beklerken yanındakilerce bu bekleyişin onu sıkmaması için tebessüm ettirecek özenle seçilmiş bir-iki söz söylenmelidir. Derken mönü gelir. Diğerleri siparişlerini verdikten sonra o, bizim büyük bir olasılıkla adını söylemekte çok zorlanacağımız bir yemek sorar ve bir çırpıda şiir okuyormuşçasına söyleyiverir. Şimdi de sırada ikinci bekleyiş vardır. Bu süre boyunca da kesinlikle sıkılmamalıdır. Duruma göre ya önceki bekleyişte konuşulan konu açılır ya da bulunulan yerin estetiği tartışılır masada. Servis gelir. Servisin masaya konması biraz kuru gürültü yarattığından -çelik çatal, kaşık ve bıçaklar masaya çarpmaktadır- yüzünden rahatsız olduğuna dair bir ifade okunur. Neyse ki bu pek uzun sürmez. Bir sigara içmelidir şimdi. Sigarayı uzun ince kutusundan nazikçe çıkarıp dudaklarına götürür. Etrafındakilerden biri sigarasını yakar. Sigaradan çektiği ilk nefes ona keyif verir; ki bu anı bozmamak için dikkat edilmesi gerekir. Ardından siparişler gelir. Yemekler bir süre anlamsızca masada bekletildikten sonra, yarısı tabakta bırakılacak şekilde yenmeye başlanır. Küçücük lokmalar uzun aralıklarla incecik boğazından geçer. Masadaki büyülenmiş topluluk da bu törensel yeme anma uyumlu bir biçimde yemek yeme çabası vermektedir.

Yemek bittikten sonra sıra hesap ödemeye gelir. Bu onu biraz sıkabilir ama neyse ki her şey onun dışında gelişir. Bu sırada makyajını tazelemek üzere lavaboya gitmelidir. Fakat birinin eşliği olmadan asla! İskemlesi hafifçe çekilir, o usulcacık kalkar ve bir yığın masanın arasından tuvaletin uzun yolunu tutar. Ara sıra kendine eşlik edeni kaybetmemek için arkasına gözatar. Lavaboya vardıklarında eşi ona kapıyı açar ve uzun bir bekleyişle baş başa kalır. Uzunca bir süre sonra dudağının kenarında küçük bir tebessümle dışarı çıkar; artık masaya dönmeye hazırdır.

Hesap işi halledilmiştir. Hep beraber orayı terk ederler. Bizler arkalarında sıradanlığımızla öylece kalakalırız. Onun bıraktığı efsunlu havanın etkisiyle bir süre kendimizden geçmiş olsak da küçük, sıradan yaşamımız böylesi gösterişin uzağında bizi beklemektedir.

O kendi sınırları içindeki bir gerçekliğe aittir. Dünyasında pek az pürüze yer vardır. Başına gelebilecek en büyük felâket kaçan bir çorap, makyajsız kapıyı açıp karşısında sevgilisini bulmak olabilir. Kendine farklı gerçekliklerle yaşam kurmuş bu kadın küçükken yaptığımız fasulye deneyindeki tohum gibi pamukların içinde -tarlalardan pek uzakta- yaşamaktadır adeta. Dışarıda olmadığı zamanlar evde nasıl bir yaşam sürdürdüğünü "aşırı bakımlı" kadınların oynadıkları reklam filmlerinden veya köşe yazarlarının bu tarzın ünlü kadınlarıyla yaptığı röportajlardan kestirebiliriz. Hatta belki denemek istersiniz. Yüklü miktarda parayı gözden çıkarmak gerekiyor. Önce bir kuaförde saçlarınızı en iddialısından bir şekle sokun. Ardından "dışardakilerce" güzel görünen kıyafetler alın. Biraz isterik kahkahalar ve Bunuel filmlerinin kadın tiplemesi... Sonra... Sonra bir aynaya bakın: Siz, siz misiniz?

Çiğdem Oztürk

Sokak kızı

Evlisi, bekârı, genci, yaşlısı, cahili, enteli tüm erkekler gıcık yaşantıma. Kaba kuvvetle parsel ledikleri topraklarına ortak olduğum, tekellerine aldıkları bağımsızlığı doya doya kullandığım için suçlu buluyorlar beni. İşte ben de bu yüzden çıktım dağa, bu yüzden oldum eşkiya. Sokaklar dağım ve havkırıyorum. "Ben hanım değilim, ben sokak kızıyım, ben özgürüm...

"Güzel de kadınsın, değer mi bu işlerle uğraşıp canını üzmeye?" "Sen kadınsın, süslen, gez, toz, eğlenmene bak." "Sen anlamazsın, bu erkek işi." "O güzel başını bu işlere yorma. "Otur sıcak sıcak evinde." "Hanım hanımcık ol da kısmetin çıksın." "Biraz seksi bir şeyler giy de kadına benze." "Sen karışma, otur oturduğun yerde kadınlığını bil." "Sana böyle konuşmak yakışmaz, sen bir hanımsın." "Öyle oturma sen bir kadınsın." "Oraya gidemezsin, kadınsın." "Sen yapamazsın, kadınsın." "Bu işte çalışamazsın, şurada kalamazsın, o saatte çıkamazsın, mazsın, mazsın, mazsın... kadınsın"...

"Yeter beeee, ben kadın değilim; var mı diyeceğiniz?" dedirtiyorlar insana.

"Nesin peki, erkek misin?"

"Yoo."

"Nesin o zaman?"

Neyim? Neyim? Aslında kadın olmaktan mutluyum ama onların söylediği gibi bir kadın olacak kadar enayi de değilim. Yani bence kadınım ama meğer kadın değilmişim! Peki ben neyim?.. Buldum: "Ben sokak kızıyım; oh be; sokak kızıyım, bir dişi serseriyim."

İşte beni bu laflar sokak kızı etti. Bu laflar özgürleştirdi. Ben de önceleri bir kocam olsun isterdim, bir yaşam ortağı... Gizlerimi açabileceğim, sarmaş dolaş korku filmi seyredeceğim, en çok onun yanındayken gülebileceğim, param dahil her şeyimi paylaşabileceğim bir dost. Evlendim... Ama bir baktım; habire pantolon ütüleyip yemek pişiriyorum; gömlek yıkayıp çarşaf değiştiriyorum. Anladım ki evlilik aksi, her yaptığıma kulp bulan, geceleri üçlü koltukta bir yandan *Televole* seyrederken, bir yandan da uyuklayan bir adamla ilginç bir yaşam sürmekmiş! Bir yabancı kadına ana deyip ona öz anamdan çok bakmak zorunda olmaknış. Kanımla beslediğim çocuğumu bir aileye soyları sürsün diye dol vermekmiş. Kutsal bir kurummuş yani evlilik.

Şimdiyse bir sokak kızıyım. Yaz-kış ayağımdan çıkarmadığım kovboy çizmelerimi hiç boyamam. Bacaklarımdan biri kuzeye diğeri güneye bakar nereye oturursam otururum. Kimi zaman saçımı taramadan çıkarım sokağa. Sıkışınca ben ev işinden anlamam deyip yatıveririm çamura. Canım istedi mi hemen bir sigara yakarım yolda yürüyor olsam bile. Kendimi sevdirmek için uğraşmam. Kafama uygun olmayanların yüzüne bile bakmam. Parklarda tek başıma oturup birarımı yudumlamaya bayılırım oynayan çocukları seyrederken. En büyük eğlencem sahildeki bir çay bahçesinde denizi koklarken oltacı ile hoşbeş etmektir, eğer bana hanım muamelesi yapmayacak kadar akıllı ise.

Temiz ailelerin kâbusuyum ben... Aslında temiz aile reislerinin... Karıları bana özenir de akşam terliklerini getirmez, dolma sarmaz, dolmalarını yutmaz diye orospu olarak tanıtırlar beni temiz karılarına, temiz kızlarına... Sanki ben o tavlacılarla birlikte olabilirmişim gibi... Sanki ben vurulmadan bedenimi paylaşırmışım gibi... Sanki ben bir erkek sırf zengin diye âşık olmadan evlenebilirmişim gibi...

Evlisi, bekârı, genci, yaşlısı, cahili, enteli tüm erkekler gıcık yaşantıma. Kaba kuvvetle parsel ledikleri topraklarına ortak olduğum, tekellerine aldıkları bağımsızlıklarını doya doya kullandığım için suçlu buluyorlar beni. "Sevici, feminist, frijit, fahişe," diyerek; en sevdiğim özelliğimi -kadınlığımı- elimden alarak infaz ediyorlar beni. İşte ben de bu yüzden çıktım dağa; bu yüzden oldum eşkiya. Sokaklar dağım, serseri imajım silahım artık. Haykırıyorum kuzeye, güneye, doğuya ve batıya: Ben hanım değilim... Ben sokak kızıyım... Ben özgürüm... Ben bağımsızım...

Elvin

İğne Karla'ya, çuvaldız kime?!

Var olma biçimi, birbirlerine benzemeyenler arasında bir mücadele ise, çocuklar dövüşerek, büyükler ölerek birbirine benzeyebilir mi?

Hızla büyüyor oğlum! Şimdilerde harıl harıl çarpım cetveli ezberliyor okulda. Öğretmeni ödev vermiş. "Bir çarpı bir eşittir bir, iki çarpı bir eşittir iki, iki çarpı iki eşittir dört .."

İlk üç hafta hüzün doluydu çehresi okulda. Önceleri anlam veremedik. Ansızın gitmelerim, onu koridorda yanaklarında kurumuş gözyaşlarıyla yakalamalarım fayda etmedi. Neden sonra açıldı bana bir akşam, yağmur gibi gözyaşlarıyla: "Anlamıyorum, neden böyle? Hep dövüş. Hep dövüş. Zil çalıyor teneffüse çıkıyoruz; dövüş. Zil çalıyor içeri giriyoruz; dövüş. Ben öğretmeni dinlemek istiyorum, onlar defterimi karalıyorlar. Neden? Dövüşmek yerine konuşamaz mıyız?.." O günden sonra daha bir endişelenir olduk onun adına. Kızarmış yanakları, tırnak izleri ve kurumuş gözyaşları acı verir oldu yüreğimize. Baktı olacak gibi değil, babası aldı oğlunu bir gün mutfakta karşısına başladı öğütlerini sıralamaya. Ders bir: "Onlar sana vuruyorsa sen de karşılık ver onlara. Çalışsın bakalım adaletin terazisi. Sen onlardan zayıf mısın? Ezdirme kendini. Bak işte şöyle. Farzet; ben onlardan biriyim. Hadi vur bana..." Günler geçti. Dirhem değişiklik yok. Oğlumda bir zafer edası ya da nidası hiç yok. Yerine giderek artan sorular:

"Anne biz okula niçin gidiyoruz? Güzel şeyler öğrenmeye, örneğin okumayı yazmayı öğrenmeye değil mi? Peki niye şimdi bu çocuklar birbirlerini nedensiz dövüyorlar, bana çelme takıp tokat atıyorlar? Peki yaptıkları sence doğru mu? Ben de onlara karşılık verirsem, onlara benzemeyecek miyim? Oysa ben onlar gibi olmak istemiyorum anne. Okul böyle bir yerse ve çocuklar hep dövüşecekse ben okula da gitmek istemiyorum!.." Çözüm? Oğlum okulda şube değiştirdi. I-D idi, oldu I-E. Bir şeyler değişsin istedi belki. Hiç değilse şimdilik!..

Yıllar geçti aradan. O güzelim film ve o filmin birkaç karesi belleğimden hiç silinmedi: Guguk Kuşu, Jack Nicholson'ın da soruları vardı ben ve oğlum gibi: "Hangimiz akıllı? Hangimiz deli? Biz içeridekiler mi? Peki ya dışarıdaki sizlere ne demeli?" Değişen tek şey şiddetin rengi belki!..

İki kişinin katili cani Karla Faye Tucker idama gülümseyerek gitti. "...İnfazı izleyen televizyon muhabiri Karla'nın mutsuz görünmediğini yüzünden gülümsemenin eksik olmadığını belirtti. ."

Cam bölmenin bir yanında o, öte yanında ben. Bir el ayası sıkıca yapışmış cama. "Hoşça kal," diyor biz geride kalanlara. Gözlerim elindeki yaşam çizgisine takılıyor bu fotoğrafta. Cam soğuk olmalı. Ya da et sıcak. Buhar var cam ile et arasında. "Biraz sonra ölecek insan en çok neyi ister?" gibi bir soru düşüyor aklıma. Dokunmak olmalı diyorum. Dokunmak. Sıcak olan ne varsa: bir kediye, gardiyana, sevgiliye ya da bir babaya!.. "...Çocuk denecek yaşta babasının cinsel tacizine uğrayan Carla Faye Tucker sekiz yaşında marihuanaya, on yaşında eroine başladı..."

Katillerle, masumları ayıran sınır hep böyle şeffaf bir cam parçası mıdır? Ya düş katilleri? Onlar bu fotoğrafta nerede durmalıdır?

Lawrence Tucker kızının ölümünü seyretti infaz odasında. Sonra çıktı. Belki yürüdü eve giderken. Belki bir bara gitti iki tek attı sakinleşmek için. Gözünden iki damla yaş geldi belki. Belki hiçbir şey hissetmedi. Belki konuştu. Belki tek kelime etmedi. Ne yaptığını bilmiyorum o andan sonra. Bildiğim tek şey: döndü beyaz ve soğuk taş koridorları geride bıraktı, dışarı çıktı ve derin bir nefes aldı. Bundan eminim!..

"...İdamı destekleyen bir grup, infazı alkışlarla karşılayıp sevinç çığlıkları atarken Tucker'ı destekleyenler ise gözyaşlarına boğulup ilahiler söylediler..." "Adalet yerini bulacak!" diye bağırıyordu Huntsville Hapisanesi'nin önünde bekleşen bir grup insan. Adalet yerini buldu. Karla Tucker, çizginin öte yanında da olsa, yarattığı kazmalı valişetin izleriyle de olsa, o izlerle yaşamayı ve onlara katlanabilmeyi öğrenmişti zaman içinde. Ne var ki yasalar ve masumlar bedel istedi. Karla öldü. Adalet yerini buldu. Kocası dua etti. Bazıları üzüldü. Bazıları sevindi. Benim payıma ise sorular düştü yine: Söyler misiniz; • Birbirlerine benzemeyenler arasında bir mücadele ise var olma biçimi, çocuklar dövüşerek, büyükler ölerek birbirine benzeyebilir mi? • Günün birinde insan "Alın çarpım tablonuzu ve doğrularınızı. Ben bu işte yokum," deyip çekip gidebilir mi? Giderse ve büyümüşse, hâlâ onu kabul edecek bir başka sınıf ya da okul bulabilir mi? • Cinayetlerin hangisi daha şiddetli orgazm yaratır izleyende? Kazma ile mi yoksa iğne ile işleneni mi? • Suçlu ölerek neyi aklar? Kendisini mi? Yoksa bizleri mi? • Öldürmez de bağışlarsak kimi? İçimizdekileri mi? Yoksa dışımızdakileri mi?

Ve son bir soru: Hiç yanıtlanamayacak sorular ölerek sorulabilir mi?

Nilgün Çetinalp Erentay

Kan lekeleri...

Önce iç çamaşırımda, sonra yatakta, hastanede ve yüzümde...

Önce iç çamaşırımda kan lekelerini gördüm... Artık her ay beni beş günlüğüne ziyaret edecek olan davetsiz bir misafirin hayatımdaki varlığına alışmaya çalışıyorum. Bu beş gün boyunca ne giyeceğime karışacak, yaz aylarında denize girmemi engelleyecek, yaşantımı bir ölçüde kısıtlayacak olan bu sevimsiz misafiri kimi aybaşı diye adlandırıyor, kimi regl. Beni biraz da hazırlıksız yakalayan bu ilk ziyaretin ardından, ruhen değilse de, bedenen doğurganlığa kavuşmuş genç bir kadındım artık, karnımdaki sancıların beni daha büyük acılara hazırladığından habersiz.

Nedenini hiç anlamamama karşın, erkek kardeşime görkemli bir sünnet düğünü yapılırken ben, kadınlığımı gizlilik içinde yaşamayı öğrendim zamanla. Yaşça benden küçük olan kardeşim özgürce gezip dolaşırken ben, kiminle, nerede, ne yaptığımın hesabını vermek zorunda kaldım aileme. Üstelik gözlerimle, sözlerimle beni rahatsız eden erkeklerle baş etmeyi öğrendim büyüdükçe.

Yatakta kan izleri... Bir yandan cinselliğimi -kadına sormaksızın- nasıl yaşamam gerektiğine karar veren toplum kuralları, diğer yandan kadın erkek tüm insanların doğası gereği cinselliklerini yaşamaları gerektiği düşüncesi arasında epey kafa yormuştum önceleri. Kadın cinselliğinin yalnızca evlilik kurumuyla meşrulaştığı geleneksel toplumsal yapıyı önce beynimde yıktıktan sonra, sevdiğimi sandığım bir erkekle ilk defa birlikte oldum.

Cinsel kimliğimi "kazanmak" yolunda bir adım attığımın bilincinde olduğum için bekâretimi "kaybetmek" değildi beni üzen; seçtiğim ilk erkeğin çizdiği karakterden ne denli farklı olduğunu görmekti. Entelektüel, çağdaş, kadın haklarının savunucusu sandığım bu adamın aslında toplumsal baskıları hâlâ aşamamış, duyarsız, sıradan biri olduğunu görmek yaraladı beni.

Hastahanede kan... Hamile olduğumu öğrendiğim gün, bundan sonra geri dönüşü olmayan büyük bir sorumluluğu yüklenmeye hazır olup olmadığıma dair kafamda oluşan soru işaretleriyle birlikte, tüm benliğimle hissettiğim derin bir mutluluk duygusu arasında gidip geldikten sonra anne olmaya karar verdim.

Gündelik yaşamımı büyük ölçüde aksatan dokuz aylık zorlu bir hamilelik döneminin ardından acılar içinde dünyaya getirdim biricik yavrumu. Kulaklarımda bebeğimin çığlıkları ve onu ilk defa kollarıma almamla başladı özveriyle geçen seneler.

Yüzümden sızan kan... Ev işlerinin ve iş hayatının ağır yükü altında geçip gitti yıllar. Zamanla monotonluğa dönüşerek sıkıcı bir rutine yenildi evliliğim. Eşim her zamankinden daha sessiz, daha anlayışsız, daha kayıtsız olmuş ve her geçen gün biraz daha geç gelmeye başlamıştı eve.

Bir zamanlar tüm varlığımla kendimi teslim ettiğim bu adam, benim için bir yabancıdan farksızdı artık. Aramızda duygusal bir bağ kalmadığı gibi, eşimin hayatında başka bir kadının varlığını hissettim, kadınca bir sezgiyle. Derken bir gece, eşim eve çok içkili geldiğinde, şiddetli bir kavga sırasında yedim o ilk dayağı. Ama yüzümden çok daha fazla sızlıyordu kalbim...

Duygu

Feminizm 68'in çocuğu mu?

68 ruhu, 68'lilik, 68'liler... Çok yüceltildi, nostalji konusu oldu, yer yer fetişleştirildi... Yeterince ve politik anlamı tahlil edilerek tartışıldı mı, orası kuşku götürür. Ama en azından şu kesin: Meseleye feminizmle ilişkisi açısından Türkiye'de hiç bakılmadı. Bu da doğaldı, çünkü bu topraklarda esen 68 rüzgârı kadınlara pek değmeden geçmişti. Batı'da 60'lı yılların sonunda yeniden canlanan (ikinci dalga) feminizmi 68'in bir ürünü olarak değerlendirmek ise bütün dünyada gelenek haline geldi. Oysa gerçekten böyle mi: ikinci dalga feminizmin Batı da 68'in içinden doğduğu kolayca söylenebilir mi?

O yıllarda feminizmin yeniden canlandığı belli başlı ülkelerin bir kısmına göz attığımızda, İtalya ve Fransa'da önceleri öğrencilerin başını çektiği ama giderek işçilerin ağırlıklarını koydukları bir düzen karşıtı ayaklanmaya, direnişe, özgürlük mücadelesine tanık oluyoruz. İngiltere'de yerleşik bir geleneği olan sendikalı işçilerin mücadelesinin yanı sıra o yıllarda alttan alta gelişen anarşist eğilimli bir karşı-kültür hareketini görmek mümkün. Hollanda'da yine İngiltere'dekine benzer bir anarko-kültürel hareket öne çıkıyor. ABD'de ise, Siyahlar'ın yurttaşlık hakları mücadelesinin radikalleşerek Kara Güç hareketine dönüşmesi başlı başına bir damarı oluştururken, militarizm ve savaş karşıtı hareket bütün diğer ülkeler için bir esin kaynağı haline geliyor. 68'in ulus sınırlarını aşan bir başka boyutu da anti-emperyalizm, "Üçüncü Dünya"daki kurtuluş hareketlerine yöneliş, enternasyonalizm.

Avrupa'daki anarşist eğilimli/liberter karşı kültür hareketi ABD'de hippilik, rock ve uyuşturucu kültürü biçiminde ortaya çıkıyor. Düzenin dışında kalmak gibi bir ortak paydayı paylaşan bu iki hareketin, bunun uzantısı sayılabilecek bir başka ortak yanı da "yaşantı politikası" diye ifade edebileceğimiz yönelişleri: Burada "duyguların özgürleşmesi"nin, duygusal ve cinsel enerjinin serbest bırakılmasının dönüştürücü potansiyeline duyulan bir inanç söz konusu.

Çok kabaca özetlediğim bu hareketlerin "resmi" komünist partilerdeki bürokratizme bir karşı çıkışı da ifade ettikleri göz önüne alındığında, düzene karşı çıkarak olsun düzenin dışında kalarak olsun, her birinin kendi biçiminde, içeriği yer yer muğlaklaşsa da bir özgürleşme talebini dile getirdiği söylenebilir. Bir 68 ruhundan söz edilmesini mümkün kılan da belki bizzat bu muğlaklığın kendisi...

Kadınların kurtuluş hareketi bütün bu hareketlerden sonra ortaya çıktı. Kendilerini "emperyalizmin ana vatanında bir Üçüncü Dünya adacığı" olarak gören Siyahlar'ın kadınları esinlendirmemesi mümkün müydü? Kadınlar da bir sözde eşitlikler dünyasının göz göre göre ayrımcılığa maruz bırakılan "siyahları" değil miydi? Ya da 60'ların başından itibaren Batı'da kayda değer bir biçimde genişleyen eğitim olanaklarıyla gerçek yaşantıları arasındaki çarpıcı çelişkiye isyan eden öğrencilerle (en azından beyaz orta sınıftan) kadınların ortak bir kaderi paylaştıkları göz ardı edilebilir miydi? Yine "yaşantı politikası"nın ve duyguların özgürleşmesi talebinin içinde barındırdığı öznelciliğin, ya da bu yüzyılın ikinci yarısının anarşizminin bireysel özgürlük anlayışının, ezilmişliklerini en derin biçimde dört duvar arasında yalıtılmış olarak yaşayan kadınlara cazip gelmemesi söz konusu olabilir miydi? Kısacası, feminizm 68 ruhundan doğmuş, bu ruhu taşıyan çeşitli hareketlerden biri değil mi?

Özellikle hippi kültürünün dayandığı "yaşantı politikası", bunun ima ettiği "duyguların politika kapsamına girmesi", cinselliğin özgürleşmesine dönüştürücü bir politik güç atfedilmesi gibi boyutları düşünüldüğünde, 68 ruhuyla kadınların, feminizmin ilişkisinin ne kadar karmaşık ve çelişkili olduğu kendiliğinden ortaya çıkar. Bu ruhun en popüler taşıyıcılarından, sözcülerinden, en bilinçli bayraktarlarından biri olan Bob Dylan'ın bakın kadınlarla ilgili ne fantezileri var: "Haklı da olsan haksız da / Seni koruyacak ve savunacak / Senin için bütün kapıları açacak / Hiç zayıf olmayan, hep güçlü olacak birini aradığını söylüyorsun / Ama bu ben değilim bebeğim / Senin aradığın ben değilim... / Seni hiç terk etmeyeceğine söz verecek / Senin için dünyaya gözlerini, yüreğini kapatacak / Senin için ölecek / Ve daha da fazlasını verecek birini aradığını söylüyorsun / Ama bu ben değilim bebeğim..." Duyguların özgürleştirilmesi söyleminin, bugüne kadar süregelen işbölümünde kendilerinden duyguların taşıyıcılığını yapmaları beklenmiş olan kadınlara ne kadar çekici geleceği açık. Ama görüyoruz: Bağlanmamak, yollara düşmek, duygularının onu alıp götürdüğü yere gitmek 68 erkeklerinin kendilerine layık gördükleri bir serüven; kadınların duygularıyla ilgili beklentileri ise oldukça

farklı Haksız da sayılmazlar, erkek egemenliğinin dimdik ayakta durduğu bir dünyada kadınların duygularının "özgür" ve "kendiliğinden" olması ne kadar beklenebilir ki?

Nitekim, kadınlar 68 ruhundan hem esinlendiler hem de en büyük düşkırıklıklarını yine bu yol arkadaşlarının arasında yaşadılar. Hippi komünlerinde olsun, Siyahlar'ın mücadelesinde ya da öğrenci hareketinde olsun, böylesine muğlak bir özgürlükçülüğün kendi konumlarını pek de değiştirmediğine tanık oldular. Onlardan yine daktilo yazmaları, zarfları pullamaları, çay-kahve yapmaları istendiğinde öfkelendiler; kendilerine artık gebelik kaygısı duymanın demode olduğu, çocuk doğurduklarında ise babadan sorumluluk paylaşmasını istemenin bu düzenin insanlar üzerindeki baskısının bir uzantısı olduğu söylendiğinde kırıldılar; bu hareketler içinde kadınlık durumlarından kaynaklanan sorunlarını kendi ağızlarından dile getirmeye kalktıklarında aşağılandılar, hakarete uğradılar. Sonunda kendi kurtuluşlarını ancak kendi mücadeleleriyle örebileceklerini bir kez daha hatırlayıp (bir yüz yıl önce anneanneleri de aynı şeyi yaşamamış mıydı?) erkeklere kapalı kadın grupları oluşturmaya başladılar. Kadınların kurtuluş

hareketi politika sahnesine çıkmıştı.

Mesele sadece kadınların erkekli gruplarda baskılanması, konuşamaması, kendilerini yeterince ifade edememesi değildi. Gerçi erkeklere kapalı kadın gruplarının ilk döneminde, bu kadınlar eski yol arkadaşlarının nörotik sayılabilecek tepkilerine ("lezbiyenler", "bir düzülseniz rahatlayacaksınız"...) ancak böyle çekingen gerekçelerle karşılık verebiliyorlardı. Ama zaman içinde meselenin politik tahlili ile ilişkin yanı kadınların kafasında açıklık kazanmıştı: Siyasette ezenlerle ezilenlerin onları bölen egemenlik ilişkisine karşı birlikte örgütlenmesinin beklendiği tek durum erkek egemenliğiydi. Siyahlar kendi dertlerini beyazlara anlatmışlardı; artık sıra kadınlardaydı: Onlarla çeşitli biçimlerde eklemlenmiş olsa da başka ezme ezilme ilişkilerinden farklı bir temele dayanan erkek egemenliği başlı başına bir baskı ve sömürü ilişkisiydi. Buna karşı mücadele de başka mücadelelerin içinde eritilemezdi! Kısacası, sorun basit bir "bağımsız örgütlenme" sorunu değildi. Kadınlar dünyaya yepyeni bir pencereden bakmaya başlamışlardı.

68 rüzgârı ile feminizm arasındaki ilişkinin bu karmaşık, gerilimli, hatta çelişkili niteliği, feminizmin basit bir biçimde, 68'in bir ürünü olarak görülmesini olanaksız kılıyor. Feminizm, olsa olsa, 68'in kendi içinden doğan bir eleştirisi, 68'de ortalığı kaplayan çeşitli isyan hareketlerinden birisi değil, kadınların bütün bu hareketlere karşı isyanı.

Gülnur Savran

Not: Alıntılar J. Mitchell'in *Kadınlık Durumu* (Kadın Çevresi Yayınları, 1985) adlı kitabından. (Çeviriyi ver ver değiştirdim.)

"Kadınlardan ne haber sersem!"

Juliet Mitchell *Kadınlık Durumu*'nda Kadın Kurtuluş Hareketinden ve solcu erkeklerin tepkisinden söz ediyor.

Amerika'da, bundan önceki ve hatta günümüzdeki solcu (siyahlar olsun beyazlar olsun) erkekler, bizim için, korkunç bir deneyimdi. Bu, daha önce de belirtildiği gibi, Paris grubu için de geçerlivdi; İngiltere ve Hollanda'da durum biraz daha iyiydi; İskandinav ülkelerinde ise, yararı kuşkulu olmakla birlikte, çok daha iyiydi. Sosyalist gruplar kadınların durumuna "saygı" ile yaklaştıkları zaman da, bu "saygı", sözcüğünün kapitalist toplumda yüklenmiş olduğu baba tavrı (paternalism) ve mistifikasyon boyutlarının tüm sonuçlarını da içeriyordu. Öte yandan, yine çağdaş toplumda olduğu gibi, "saygı"nın olmadığı durumlarda ise onun yerini canilik almıştır: Eş (karı) ve orospu ikilemi gibi bir şeydir bu.

Ellen Willis, Washington'da 1969'da, Yeni Soldan ilk kopuşta beyaz kadınlarla beyaz erkekler arasında geçen çatışmayı anlatır. O zaman Kadın Kurtuluşu Hareketi artık doğmuştu, ama başka devrimci gruplarla huzursuz (yoksa kutsal olmayan mı?) bir ittifak içindeydi. Bu çatışma radikal feminizmin kurulmasına yol açtı. Radikal feministler, hareketin, öteki radikal örgütlerin "ödüncülüğü" ve cinsiyetçi politikalarının tümüyle dışında kalmak isteyen bir koluydu. Çatışmanın çıkmasına fırsat hazırlayan olay, Başkan Nixon un başkanlık trenine karşı düzenlenen gösteriydi. Bir grup kadın, oy kullanmanın, Amerika'da, kadınların ezilmişliğinin herhangi bir yönünü değiştirmede etkili olamayacağını vurgulamak için seçmen kartlarını yakmaya hazırlanıyorlardı.

Ellen Willis izlenimlerini şöyle anlatıyor: Mobe'nin *Guardian*'daki ilanında, savaşa son verilmesi ve Siyahlarla İspanyol kökenli Amerikalılara özgürlüklerinin sağlanması için çağrı var: Kadınların kurtuluşundan hiç söz yok. Bir başka gruptaki kadınlar, erkeklerden de seçmen kartlarını yok etmelerini istememizi öneriyor. Anlaşılan, onlar bizim eylemimizi seçimlere dayalı siyasete karşı basit bir hareket olarak yorumladılar, oyla yatıştırılmanın özel olarak feministlerce reddi olarak değil.

Emilip yutuluyoruz gibi garip bir duygu var içimde. Mesajımızı iletme fırsatını bulacak mıyız, yoksa sadece Sol'un önemli (yani erkek yönelimli) bölümlerine desteğimizi vermek için mi geldik? Grubumuz, hareketteki erkek şovenliğine saldıran bir konuşma yaparak bu sorunla yüzleşmeye karar veriyor

Dave Dellinger, savaşı ve ırkçılığı sarsıcı bir biçimde yeren bir konuşmayla toplantıyı açıyor.

"Kadınlardan ne haber, sersem!" diye bağırıyorum.

"Ve... (geveleyerek) Kadın Kurtuluşu Hareketi'nden özel bir mesaj" diye ekliyor. Sıramız geliyor. Washington grubundan M. konuşmak üzere ayağa kalkıyor. Bu konuşma, siyaset içindeki erkeklere karşı yapılacak olan konuşma değil; o gündemdeki ikinci konuşma; bu, sadece kadınlar hakkında zararsız bir radikal söylev. Ama bir tek şey var: Güzel bir kadın kadınlar hakkında konuşuyor. Çıldırıyorlar erkekler. "Çıkar!" "Onu sahneden indirin ve s ...!" Farkında olmadan "Sokaklara dökülmeliyiz," gibi, çift anlama çekilebilecek sözler söylendiğinde bağırıyorlar, yuhalıyorlar, alaylı kahkahalar savuruyorlar. New York grubunun temsilcisi S. (Shulamith Firestone) mikrofona gelip kadınların artık erkek ayrıcalıklarını ortadan kaldırmayı içermeyen bir sözde devrime katılmayacaklarını söyleyince bu, (Kadın Kurtuluşu'nun bilinçli bir siyasetinin açıklanmasından çok) kendiliğinden bir öfkenin patlaması gibi duruyor. Seçmen kartı meselesine geldiğimizde, artık tir tir titriyorum. Radikal erkekler bile "redneck"ler* gibi davranmaya itilebiliyorlarsa (Kuzey Carolina Üniversitesi'ndeki bir gösteride erkek bozguncular bir Kadın Kurtuluşu grubunun üzerine işemişlerdi), başkalarından ne beklenebilir? Kendimizi neyin içine atmışız? Bu arada, Dellinger bize sahneden inmemiz için valvarıyor: "Kendi iyiliğiniz için." Neden onlara seslerini kesmelerini söylemiyor?[1]

Ve Paris'ten, Mayıs devrimcilerinin barınağı olan Vincennes'dan bir sahne:

"Ortalıkta dolaşırken bir yandan da özellikle kadınlara bildiri dağıtıyorduk. Yaklaşık yüz kişilik bir topluluk bizi sürekli izliyordu; çoğunun düşmanca bir tavrı vardı. Kendimizi erkeklerden gelecek önemli tepkilere karşı hazırlamıştık, hatta korkuyorduk bundan; ama yine de şiddetin bu kadar yaygınını ve yoğununu beklemiyorduk. Siyasete katılmış erkekler karşımıza geçmiş, hakaretler yağdırıyorlardı: "Lezbiyenler", "Soyun", "Senin iyi bir s...'e ihtiyacın var..."[2]

İster işçi sınıfı hareketi olsun, ister Siyahı ya da öğrenci hareketi, hiçbir sol hareket bu deneyimle çelişecek bir örnek veremez.[3] Radikal feminizm, yani kadınların ezilmesinin ilk ve en önemli ezilme olduğu inancı, bu tür bir sosyalizmin küllerinden anka kuşu gibi doğdu. Sosyalizmin (kapitalist toplumun bilimsel tahlilini sunmanın ötesinde) tek devrimci siyaset olma konumunu yeniden kazanması için, kadınlara karşı pratikte işlediği günahları da, kuramında onlara yer vermeyerek işlediği koskoca günahı da affettirecek bir şeyler yapması gerekir. Birçok Kadın Kurtuluşu grubu Marksist sosyalizme bağlılıklarını koruyorlar. Bu kadınların amacı, kapitalizm tahlilindeki ustalığı emperyalistleşmiş feodal ülkelerdeki devrim koşullarını açıklayacak kadar gelişmiş olan bu kuramı tamamlamak. Bu kadar gelişmiş bir kuramın, üretim tarzındaki tüm değişimlere karşın şimdiye dek olan kadın ezilmişliği de dahil olmak üzere tüm baskı biçimlerini kavramamızı sağlayabileceğini umuyorlar. Tahlillerindeki çok önemli farklılıklara karşın, radikal feminist ve sosyalist kadın kurtuluşu grupları devrimci bir siyaseti paylaşıyorlar; bu ortaklık, kullandıkları birçok temel kavramda da ortaya çıkıyor.

(*) ABD'de Güney'de zenci alevîleri olan yoksul çiftçilere verilen ad. (ç n.)

1. *US*, New York, Ekim 1969, s. 113-115, Celestine Ware, a.g.e., s. 35-7 de akrarılmış.
2. *Black Dwarf*, cilt XIV, sayı 37, 5 Eylül 1970, s. 15
3. Sosyalist ülkelerdeki kadınların durumu da pek umut verici değil. Bkz. Millet a.g.e., (SSCB konusunda); ve Chris Camarano: *Leviathan*, cilt II Sayı 1 (Küba Konusunda). Bunlar Kadın Kurtuluşu Hareketinin eleştirisine iki örnek

ABD

Cinsler arası nefret mi?

İki küçük erkek çocuğun, dört öğrenci ve bir öğretmeni öldürmelerinin medyada "çocuk şiddeti" olarak ele alınması kadın sığınmaevinde çalışan kadınlar taralından eleştirildi. Onlara göre bu şiddetin temelinde erkek şiddeti var.

Arkansas'da Jonesboro okulunda iki erkek çocuğun aynı okuldan dördü öğrenci, biri öğretmen beş kızı öldürmesinin medyada ele alınışı eleştirildi. Sığınmaevinde çalışan kadınlar bu olayın cinsler arası nefrete dayanan bir suç olduğunu ve bunun medyada yeteri kadar vurgulanmamasından dolayı öfke ve üzüntü duyduklarını açıkladılar. Bu kadınlara ve genç kızlara karşı uygulanan erkek şiddetidir eviçi şiddete dayalı yüzlerce cinayetin dinamiğini ortaya çıkarır," diyen Susan Mc Gee, "Kimsenin olayın bu yanını görmemiş olması beni ciddi biçimde ilgilendiriyor. Her gün kız arkadaşlarını veya karılarını döven birçok erkek, ilişkiyi bitirirlerse veya kendilerini terk ederlerse, onları öldürmekle tehdit ediyor," diye devanı ediyor. Susan Mc Gee Eviçi Şiddet Projesi ve Güvenli Ev in genel mudurü. "Dört kız öğrenci ve bir kadın öğretmen öldürüldü. Dokuz kız öğrenci ve bir kadın öğretmen de yaralandı," diyen Rachelle Smith flört eden kızlar ve erkekler arasında meydana gelen şiddete ilişkin eğitim yapıyor. "Ölen ve yaralananların sınıf arkadaşları Mitchell Johnson'ın, kız arkadaşı olmayı reddeden bir kızı ölümle tehdit ettiğini duyduklarını ifade ettiler. Johnson'ı "Benimle kimse ilişkisini bitiremez. Yarın yaşayıp yaşamayacağınızı göreceksiniz," dediğini diğer kızlar aktarıyor. Bu tavır karılarını ve kız arkadaşlarını döven erkeklerin her günkü davranış biçimi. Biz bunu ergenler arası genel şiddet olarak yorumlarsak ve bunu kadınların üzerine çöken şiddetin bir parçası olarak nitelemezsek işin çok önemli bir yanını gözden kaçırmış oluruz.

Flört ilişkilerinde ve daha yakın ilişkilerdeki şiddet üzerine yapılmış araştırma ve istatistikler kadınlara uygulanan erkek şiddetinin Amerikan kulturunun derinliklerine işlemiş olduğunu gösteriyor. Güvenli Ev'in Yasal Eşler Muduru Loze Rogers, şunlara dikkat çekti: "Bu durumda şiddet önceden sezilebilirdi. Mitchell Johnson beğendiği bu kız öğrenciden istediğini elde edememişti. Yaralı kız öğrencilerden biri, teklifini reddettiği için onu ve diğer kız öğrencileri öldürmeye azmetti. Bu tür bir şiddet uygulaması, yetişkin ve eşini döven erkeklerde eşleri onları terk etmeye korktukları zaman görülen şiddete tıpatıp uyuyor.

"Eğer biz sadece şiddet kulturunu suçlarsak veya silahları yasaklamaya çalışırsak, Jonesboro okulundaki ölümler her yerde tekrarlanacaktır. İlerde genç kızların öldürülmelerini engelleyebilmek için hem bu cinayetin hem de erkek eşleri tarafından öldürülmüş kadınların kurban gittikleri cinayetlerin dinamiğini anlamanız gerekiyor. Bu cinayetin bu ulusu uyandırması lazım diyen Susan Mc Gee, "Hepimizin kızı tehlikede," diyor.

Güvenli Ev çalışanları erkekleri ve gençleri kadınlara ve genç kızlara uygulanan şiddete karşı mücadeleye çağırıyor; şiddeti engellemek için hazırlanan programlar cinsiyetçilik, ilişkiler ve ülkedeki bütün okullardaki şiddeti ele alacak ve medyada eviçi şiddet ve flört edenler arasında şiddeti işleyecek.

ABD

Özgürlüğün çileli yolu

"Büyük sıkıntı vahşi ayinden kaçınca başladı."

Layli Miller Beşir, Afrikalı Fauziya Kassindja'nın dehşet verici anılarını *Ağladığınızda Sizi Duyarlar mı?* adıyla kitaplaştırdı. Kassindja, sünnet korkusuyla doğduğu yeri, Togo'daki küçük Afrika köyünü terk etmiş. Kassindja sünnete hiç şahit olmamış ama yeterince bilgi sahibi. Kitapta. "Dört kadın bacaklarınızı ivice açar ve sizi başaşağı tutarlar ki hareket edemeyesiniz," diyor "Ardından en yaşlısı bıçağı alır... Ve kadınlık organımızı kazıyarak atar... Dört gün sonra kocanız için yeniden doğmuş sunuzdur ve onun evine postalanırsınız.

Kassindja mutlu bir çocukluk geçirmiş. Babası sünnete inanmıyormuş ama o on altı yaşındayken babasının ani ölümüyle birlikte ondan çok daha tutucu olan erkek kardeşinin denetimi altına girmiş. Kassindja bir sabah uyanmış ve o günün düğün günü olduğunu öğrenmiş. Damat kırk beş yaşındaymış, üç karısı daha varmış. Kassindja nın iki gün içinde sünnet olması gerekiyormuş. Kız kardeşlerinden birisi kaçışma yardım etmiş. Bıçaklı kadın ortaya çıktığında gelin Almanya'daymış çoktan.

Ona yardım eden yabancılar da olmuş. Düsseldorf havaalanında bir kadın onu yanma almış; trende tanıştığı bir Nijeryalı ona Amerika'ya siyasal ilticadan bahsetmiş ve denemesi için yüreklendirmiş. Ama kimse onu Göçmen Yerleştirme Servisi (Inmigration and Naturilization Service/INS) hakkında uyarmamış. Üst aramalar, kelepçeler, hücre... "Cehennemdeydim. ölmek üzereydim!" diyor Kassindja.

Kassindja'nın hapishanede yaşadıkları da dehşet verici ve bu nedenle tanı Togo'ya geri dönmeye karar vermişken hapishane duşunda bir başka Afrikalı kadınla karşıyor. "Fauziya," diyor kadın. "Hiç ne yaptıklarını gördün mü?" Kassindja'yı kendisine bakması için zorluyor. "Kadınlık organı yoktu," diyor kitapta Kassindja. "Sadece uzun bir yara iziyle bacaklarının arasından dikine sarkan pürüzsüz bir et parçası... Ve bir delik." Kadın kızlarını bu kasaplıktan kurtarmak için iltica hakkı istiyordu. Fauziya ya "Geri dönemezsin," dedi usulca.

Bu arada Kassindja'nın avukatları yoğun bir tempoyla çalışıyordu. Ve duştaki karşılaşmanın ardından. *New York Times*'da onun hakkında yayınlanan bir baş sayfa haberi, davasına o kadar çok dikkat çekti ki iki ay sonra iltica hakkını kazandı. Bugün Virginia'da öğrenci ve Falls'da göçmen kadınlara yardım eden Tahirih Adalet Merkezinde gönüllü olarak çalışıyor.

Kassindja nın Davası, insan hakları savunucularının kadınların genital susturulması diye tanımladığı olaydan veya kadın sünnetinden yasal bir kaçış örneği oldu. Fakat bu kitap mutlu sonla biten bir öyküden çok bir çileyi anlatıyor. Kassindja üstesinden geldi diye korkular yok olmuş değil.

Yeni INS politikası, iltica başvurusunun iki hafta içinde yapılmasını gerektiriyor. Fakat Afrika'dan yeni gelmiş genç bir kızın özellikle sünnet gibi anlatması zor ve açıklamaktan utanç duyacağı bir olayla ilgili dava açma cesaretini bulması. özellikle de bu kadar kısa bir zamanda çok zor.

BAHAMA ADALARI

Lezbiyen gemisine protesto

Bahama Adaları nda gemiyle tatile çıkan lezbiyenler başkent Nassau'da yüzlerce kişi tarafından "Ulkenize geri dönün," "Tanrı kadını erkek için yarattı." diye protesto edildi. Sekiz yüz yolcu taşıyan Seokreeze adlı gemi Bahama Adaları'nı Kurtaralım adlı bir grubun üç yüz göstericisi tarafından eşcinseller aleyhine pankartlarla karşılandı. İki lezbiyen yolcunun göstericilerin önünde öpüşmeleri üzerine protesto ciddiyet kazandı ve "Sapıklığınızı yatak odanıza saklayın," diye tempo tutuldu. Gösteriyi düzenleyenlerden biri hoparlörle "Bahama Adalarında yeteri kadar korkak var. daha fazlasına gereksinim duymuyoruz." diye bağırdı. Gösteriye karşı çıkmak cesaretini gösteren sekiz yolcu pazar yerine doğru yöneldi, fakat kalabalık "Geri dönün, geri dönün," diye üzerlerine yuruyunce kadınlardan beşi gemiye döndü. Diğer üçü yoluna devanı edince altı gösterici tarafından kovalandı. Texas'ın El Paso şehrinden Suzanne Garcia Lightbouru adlı bir çevirmen. "Biz harcayacak parası olan meslek sahibi insanlarız, paramızı istemiyorlarsa Jamaica ve Belize bu parayı bayıla bayıla alır," dedi. Göstericiler arasından Barbara Taylor, "Ben lezbiyen ve eşcinsellerin sahillerimize gelmelerine karşı tepkimi ortaya koymak üzere geldim buraya. İki kişi gözlerimin önünde öpüştü. Bunların gelmelerine hükümetin izin vermesi beni çok üzdü," dedi.

Geçen Aralık avında eşcinselleri taşıyan bir gemiye Cayman Adaları nda demirleme izni verilmemesi üzerine tartışma çıkmıştı. Bahama kilisesinden bazı rahipler de eşcinsel turist gruplarım protesto edip Bahama Adaları nda eşcinsellere karşı ayrımcılık uygulanmayacağını açıkhyan Başbakan Hubert Ingrakam'ın istifasını istedi. Bahama Adaları'nı Kurtaralım adlı grup eşcinsellikle ilgili daha sıkı kanunlar çıkması ve eşcinselleri taşıyan gemilerin adalara sokulmaması için propaganda yapıyor.

DÜNYA

İşkenceci koca, karısını katil etti!

İngiltere'de yaşayan üç çocuk annesi Pakistanlı bir kadın olan Zoora Shah'ın dehşet verici yaşam öyküsü kadın örgütlerini harekete geçirdi. Kırk iki yaşındaki Zoora Shah imam nikâhlı kocası Muhamed Azam ı öldürmekten yargılanıyor. Mahkemede önceki eşi kendisini karnında bebeğiyle terk edince Azam a sığındığını ama İngiltere'ye yerleşip tamamen Azam'a muhtaç kaldığı yıllar boyunca cinsel işkenceye ve tehditlere maruz kaldığını anlatan Shah, kısas korkusundan suçunu ilk anda itiraf edemediğini belirtti. Zehri Pakistan'daki akrabalarından aldığını da itiraf eden Zoora, Azam'ın işkencelerinin kendisini çocuğunun mezarı üzerinde ve başkalarının önünde sevişmeye zorlamaya vardırması ve küçük kızma tecavüz etmekle tehdit etmesi üzerine bu cinayeti planladığını açıkladı. Ayrıca mahkeme Muhamed Azam'ın madde kaçakçılığından sabıkalı olduğunu ve bir süre hapis yattığını belirledi. Zoora Shah'ın hafifletici nedenlerine dikkat çeken ve kamuoyu yaratmaya çalışan kadın örgütleri davanın sonucunu merakla beklivor.

SANAT

Şarkıcı Tammy Wynette öldü

Country müziğinin ilk ve en önemli kadın şarkıcılarından Tammy Wynette 6 Nisan'da kan kanserinden yaşamını yitirdi. Elli beş yaşındaki Wynette 1967-1988 yılları arasında elli albüme imza atmış ve plakları otuz milyondan fazla satmıştı. Altmışlı yıllarda *Stand By Your Man* adlı şarkısıyla ülkesindeki feministlerin tepkisini çeken şarkıcı, parçayı bir parodi olarak düşündüğünü açıklamıştı. Kendi yaşamı ve beş evliliği boyunca erkek şiddetine maruz kaldığı, hatta bir kere kaçırılıp dövüldükten sonra otoyol kenarına atıldığı bilinen Wynette, uzun süre psikolojik tedavi görmüştü. 1991 de İngiliz grup KLF ile söylediği *Justified And The Ancient* ile dikkat çeken sanatçının son albümü 1996'da çıkan *One*.

Gamze Deniz

Cinsel istismara karşı girişimler

İngiliz Polis Örgütü özellikle çocukların istismarına yönelik seks turizmine karşı uluslararası çapta önlemler alıyor. Nisan ayının başında Dışişleri Bakanı Robin Cook'un açıkladığı bu yeni girişim özellikle Uzakdoğu ve Doğu Avrupa ülkelerindeki seks pazarını engellemeyi hedefliyor. Seks turizmi ve buna bağlı olarak da çocukların cinsel istismarında görülen artış karşısında endişeye düştüklerini gizlemeyen Cook, *The Guardian* gazetesinde yayımlanan makalesinde Asya ve Avrupa ülkelerinden gelecek uzman güvenlik görevlileriyle Ekim ayında Londra'da bir konferans düzenleneceğini duyurdu.

Çocuk fahişelere en çok talebin Batılı sübyancılardan geldiği ve yılda yaklaşık 250 bin erkeğin bu nedenle Tayland'a gittiği bilinmekte. Yalnızca Filipinler'in başkenti Manila'da çalıştırılan çocuk fahişe sayısı ise 40 bini buluyor. Yeni girişim sübyancıların kimliklerinin ve rotalarının tespit edilmesini ve uluslararası bir işbirliğiyle çocukları çalıştıran ve bu işlerden toplu kazanç sağlayanların cezalandırılmasını hedefliyor.

"Karım beni bırakmıyor"

Orta sayfamızda ayrıldıktan sonra çeşitli sorunlarla karşılaşmış kadınların anlattıklarını okudunuz. Bu yazıda ise erkeklerin ayrılırken yaşadığı zorlukları okuyacaksınız.

"Neredeyse yirmi yıldır evliyiz. Evlılığımızın ılk beş yılı harikaydı. O yıl doğan çocuğumuzla birlikte sorunlar başladı. Karımı mühendisti. çok da iyi kazanıyordu ama doğumdan sonra işten ayrılmayı tercih etmişti. Kendisi farkında değildi ama müthiş bunalıyordu. Oğlumuz büyüdüğü halde işe dönmemeyi tercih etti. Oğlanın her şeyiyle kendisi ilgileniyordu. Bu evkadınlığına geçiş sürecinde benden de uzaklaşmıştı. Onuncu yılımızda filan ayda bir, iki ayda bir sevişir olduk. Ben karıma hâlâ çok âşıktım. Hatta o benden uzaklaştıkça onu daha arzular hale geliyordum. Bu durumumu paylaştığım iki yakın erkek arkadaşım kendime bir sevgili bulmamı öğütlediler. Ama benim gözüm karımdan başkasını gormüyordu. Ancak geçen sene olan bir şey beni ondan tamamen soğuttu.

Biz yıllar boyu sorunlarımız olmasına rağmen birbirimize sadık kalmıştık. Geçen sene birlikte bir yemeğe gittik. Eski arkadaşlarımız filan geldi. O gece karım oradaki bir adamla inanılmaz bir biçimde flort etti. Kahkahalar atıyor, dans ediyorlar filan. Yani herkesin şaşkınlığı hissediliyor. Hiç böyle davranan bir kadın değil. Eve döndük, benim yüzüm asık. Bir zaman sonra bu konu üzerine konuşabildim. Karımı tamamen inkâr etti ama bir yandan da böyle bir şeyin hakkı olduğunu da ima etti. Uzun zaman sevişmediğimiz için filan. Halbuki ben onu arzuluyorum. o beni isteniyor.

Uzun uzun düşündüm. Böyle şevler belki de daha önce de olmuştu ve bundan sonra da olacaktı. Ama ben şahit olmamıştım. Mali durumum iyiydi. İki ev geçindirebileceğine karar verdim. Ve karıma ayrılmak istediğimi söyledim.

Ondan sonra sorunlar başladı. Yıllardır çalışmayan karım çalışmaya karar verdi. Halbuki ben ona bakmayı kabul ediyordum. Ancak bu durumda oğlumuzun bakımıyla birisinin ilgilenmesini istiyordu. Oğlan on beş yaşına gelmişti ve neredeyse çorabını bile anası giydiriyordu. Karımı tutturdu, annen gelip oğlana baksın diye.

Annem Ayvalık'ta oturuyor, altmış yaşlarında. Yani mümkün değil gelip bakması. Ayrıca çocuk kazık kadar olmuş, bakılacak bir durumu yok.

Daha sonra karım benimle asla boşanmayacağını ifade etti. Benim kimseyle evlenmeye niyetim falan yok ama ne olursa olsun evli kalmak da istemiyorum. Bir yandan da yüzüm yumuşak, onu hiç bir şeyle tehdit edemiyorum. Bana her dediğini yaptırıyor.

Ne yapacağımı bilemiyorum. Ev tutmam. evden eşyalarımı taşımam her şey sorun oluyor. Anladığım kadarıyla karım beni hayatının garantisi olarak görmüş, şimdi elinden kaçırmak istemiyor."

Yukarıda tanıklığını aktardığımız Semih için karısından ayrılmak büyük bir sorun halini almış. Burada sorunlar karısının ona olan ilgisinin sürmesinden kaynaklanmıyor. O zaman mesele ne?

Tolga'nın anlattıkları bu konuyu biraz daha açıklığa kavuşturuyor.

"Üniversitede okurken tanıştık sevgilimle. Birbirimizi çok sevdik. Ben okulu daha önce bitirdim ve birlikte okuduğumuz taşra kasabasından yeniden Ankara'ya döndüm. Ona olan ilgimin azaldığını hissediyordum. Onun da benim de hayatımda başkaları olmaya başlamıştı. O sıralarda tanıştığını bir kadına âşık oldum. Bu ilişki benim için diğerlerine benzemiyordu. O sıralarda sevgilimin de okulu bitmişti, Ankara'ya gelecekti. Belkı planlarında değişiklik olur diye ona ayrılmak istediğimi söyledim.

Anlattıklarımı anlamak bile istemiyordu. Planlarında hiçbir değişiklik yapmadı. Ankara'ya yerleşti ve bizim girip çıktığımız yerlere girip çıkmaya başladı. Yeni sevgilimle bir yerde elele oturmamız filan mümkün değildi. O hep etraftaydı. Bu arada ortak arkadaşlarımızdan sinir krizleri geçirdiğini duyuyordum. O arada bir sevgilisi oldu ama bu da durumu değiştirmedi. Sonra o çocuktan ayrılıp başka birisiyle oldu. Ama iki ilişkisi de hiçbir şeyi değiştirmedi. Ben onundum, bu durumu hiçbir şey değiştiremiyordu. Bir yıl kadar sonra ben yeni sevgilimden ayrılınca rahatladı."

Tolga nın anlattıkları erkeklerin ayrılırken yaşadıkları bir sorunu daha net ortaya koyuyor: sahiplenilmek. Yalnız kalmaktan korkan kadınlar birlikte oldukları, evli oldukları erkeğe çok fazla bir yakınlık duymasalar bile, onu kaybetmek istemiyorlar.

"Yirmi yıl evlilikten sonra bir kadına âşık oldum Karımı durumu anlayışla karşıladı. Aşkımı istediğim gibi yaşamak hakkımdı. Ama iş boşanmaya gelince akan sular durdu. Suna bir türlü boşanmaya yanaşmıyor, bu duruma da türlü gerekçe gösteriyordu. Üç senedir birbirimizi yalnızca kızlarımızla ilgili olarak arıyoruz. Ama kâğıt üzerinde hâlâ evliyiz."

Suna bu kararını çeşitli gerekçelere dayandırıyor. Ama eski eşiyle arasındaki bağı kopartmaya razı gelmiyor. Bu kadınlar arasında çok yaygın bir tavır. Bazı kadınlar için eşinden boşanmamak bir tür güvence. Çünkü birçok kadın boşandığı eşinin çocuklarına karşı sorumluluklarını yerine getireceğinden şüphe ediyor. Aynı şekilde. eş ve/veya çocukları için işinden ayrılmış. mesleğini ve dolayısıyla para kazanma imkânlarını kaybetmiş birçok kadın da geçimlerini garanti edebilmek için boşanmamayı tercih ediyor. Semih bu durumu şöyle yorumluyor:

"Erkekler yüzyıllar boyunca kadınları eve kapamışlar, evin geçindirilmesini kendileri üstlenip kendilerine bir iktidar sağlamışlar. Ama iş ayrılmaya geldiğinde bu iktidarın ceremesini çekiyorlar. Daha önce sorumluluklarını üstlenerek egemenlikleri altına aldıkları o kadınların ve tabii çocuklarının sorumlulukları altında eziliyorlar."

Ama birçok kadın da, böyle bir sorun olmadığı halde ayrılmaktan kaçınıyor. Kırk beş yaşında ikinci evliliğini yapan Ahmet, "Çünkü, güvenlik sadece parasal bir şey değil, aynı zamanda duygusal bir ihtiyaç da. Birçok kadın yalnız kalmaktan, sıkıntılı durumlarında kendilerini teselli edecek birisinin olmamasından ürküyor. Yeni bir eş ya da sevgili aramak onlara zor geliyor diye açıklıyor bunu.

Kadınlar daha mı kolay bağlanıyor? "Bir bakıma öyle," diyor Semih. "Daha vefalılar, kolay bağlansalar bile kolay ayrılamıyorlar. Hayatları boyunca yalnızca tek bir erkekle sevişmeleri telkin ediliyor boyuna. Onlar da partner değiştirmekte zorlanıyorlar."

Ahmet şunu da ekliyor, "Erkekler de bir sürü partner değiştirseler bile esas eşlerini kaybederken zorlanıyorlar. Ayrılırken rezaletler çıkaran kaç akıl başında erkek arkadaşını oldu. Kadınlarınki öyle bir şey değil. İnsana vicdan azabı çektiriyorlar, sorumluluk duygusunu kullanıyorlar."

Kadınların çoğu için ayrılmamak. boşanmamak önemli bir silah. Bunu bazen geçimlerini garanti altına almak için kullanıyorlar, bazen yalnızlıktan korunmak için. Çünkü geçinmek için erkeklere mahkûm edilmişler, yalnızlıkla korkutulmuşlar. Erkeklerin egemenliğini sağlama almak için. Ama ne demiştik, erkek egemenliği kadınları baskı altına alır ama erkeklerin hayatını da sınırlar.

Selülit mevsim

Haydi

Varsın selülitiniz olsun. Erkeklerin bin kıl tüy kusuru var. Adamlar göbeklerine bile ne biçim sahip çıkıyorlar. Size, selülit denen ne idüğü belirsiz pireler ne diye bunca dert olsun ki? Valla aşkın maşkın yolu selülitten, bacaktan, popodan geçmiyor.

Bıda ya.. Eyvahlar olsun. en sinir olduğum konulardan birine. selülit konusuna bir dalıştır yaptı ki. cümle kadın ilave ve dergileri.

Melodi, "Erken teşhis çok önemli" diye dana kadar başlık atmış. Zannettim meme kanserinden bahsedecekler. Hayır! Kocakafa, içli kadın Sibel Alaş "mezoterapiyle selülit tedavisini tavsiye ediyor."

Üç madde maddelemişler:

1. Termografi
2. Magnetik rezonans
3. Ekografi

Bu maddeleri görsem Nasa'yla ilgili bir yazı, uzayda yaptıkları son nanelerde kullandıkları üstün teknoloji ürunlerini anlatıyorlar diye. tabanları yağlarını. Hayır, baldırların yağlanmasıyla ilgili. "Selülit Düşmanlarının Biçare Mücadeleleri Kısmı 83."

Selülit kelimesini içeren, onu bangırdayan hiçbir yazıyı okumadım, okumayacağını. Valla billa selülitim var mı yok mu (vardır muhakkak) onun bile farkında değilim; o kadar da kopuk yaşıyorum kendimden.

Bu mevzu derin gerçi. Hiçbir bakım ve güzelleşme harekâtıyla en ufak bir ilgileri bulunmayan sevgili kadın arkadaşlarım "selülitlerinden nefret ettiklerini" açıkladılar geçenlerde. En sevgili arkadaşım, "Mezoterapi! Mezoterapi!" diye inliyor aylardır. Parası olsa yaptıracakmış. Yemin ederim gidip üstüne elbise almaz. Dünyevi işlerden öylesine kopmuş

çıldı:

sinir krizi geçirelim

gitmiştir, bu selülit baldır bacak hadisesi gelip onu da vuruyor amansız bir ok gibi. "Bok vardı mezoterapi yaptıracak," diye bozdum ağzımı. "Ulan mayo mankeni misiniz; yazın bir haftayı deniz kenarında geçirmezsiniz. Cindy Crawford'un bile bacakları selülitten geçilmiyor. Kadın baldır bacağının bir parçası selülit. Ne var yani; size niye bu kadar batıyor?" En ince kadınlarda bile oluyor. Biraz portakal kabuğu gibi duruyor cilt. Ne var yani? Hiç bunları kendine dert etmeğe değer mi?

Tam mevsimi gelmişti ya, konunun dünya çapında **uzmanı** o kadınları madara etmek üzere tasarlanan Zeki Triko mayolarının yaratıcısı Zeki Başeskioğlu, Ayşe Arman'la konuşmuş geçenlerde. Cindy Crawford'u bulan adam! Gerçek bir kadın gurmesi!

Röportajın yayımlandığı tam sayfada fazlasıyla kocaman fotoğrafta görüldüğü gibi, eğri büğrü ufak tefek bir adam Zeki Bey. Şort kıyafet: köpeklere ziyafet. Onu "küçüm"semek için söylemiyorum "cin" gibi. Vahşi kapitalizmin şahane sofrasında kendini yoktan "var" etmiş: yani zengin, yani başarılı. Ne biçim de kadından anlıyor. Mesela Kevin Costner filan olması gerekmiyor kadından anlaması için. Yani fiziki bir faşizm çekecek değilim. Ama Allah için Kevin Costner olsun, başka Brad Pitt'tir filan "fıstık" olsun; muasır medeniyetlerin şahane fizikte adamları "bu kadar" kadından anlamıyorlar muhakkak. Zira zenginin malı züğürdün çenesini yorar. Ve naçar milletimizin bu kadar güzellik takıntılı olmasının ardında epeyce de öyle "aryan" güzellik standartlarını yakalayamamamız yatmakta değil midir yani?

İşte Zeki Bey'in kısa güzellik tarifnamesi: Saç telinden tırnağına kadar kadın.

"Saçlar güzel ve gür olacak. Demek istiyorum ki, kadın dediğin saçsız bir şey olmayacak. Kulakları da kepçe olmayacak. Alnı düzgün olacak. Kaşlar düzgün olacak. Gözler parlayacak, mümkünse renkli olacak. Burun kalkık olacak, Türkiye'de kalkık değil ya, özellikle kalkık olacak. Ağız ve dişler çok iyi olacak. Buradan düşüşü (boyundan göğüslere doğru olan kısmı kast ediyor) fotojenik olacak. Buralarda (bu sefer kastedilen bel) herhangi bir fazlalık olmayacak. Göğüslerin çok güzel olması lazım. Dik. Bikini giyecek ya, yürüduğu zaman önünde olacak, hafif bedeniyle birlikte sallanacak. Koltuk altlarında kırışık olmayacak. Arkası düzgün olacak, yani sırtı etli olmayacak. Ama kaburga kemikleri de görünmeyecek, inişler güzel olacak, göbek, ayva göbek olacak. Kılları olmayacak. Ayakları güzel olacak. Bacakları da. Dizden aşağısı da Sheaffer dolmakalem gibi olacak..."

Buyrun, aldınız güzellik tarifesini. Yalnız dikkatinizi çekiştiririm; işin içinde **popo** yok. Oysa **popo** olmadan anal fiksasyonuyla "var" olan bir millete hitap edemezsiniz. En önemli kısım popo kısmı. Sibel Can'ın, Hülya Avşar'ın danslarının en önemli, en can alıcı kısmı nedir ey millet? Arkalarını dönüp milletimize popolarını sallamaya başladıkları anda, herkes tarumar olur. Göbek dansı diyelim, göbeğin döndürdöndürdöndürülmesinden ziyade kalçaların bir sağa bir sola fışkırtılmasıyla vurur milletimizi derinden. Ta en derin deliklerinden. Şimdi Zeki Bey ifşa ediyor: "İki iyi popo var dünyada: Bir Brezilya poposu, biri İsveç poposu. Brezilya modeli düzgün gelen bir popo, ama hudutsuz seksi! Öbürü kuzey modeli, kalkık. Düşük oldu mu bizim Türkler'inki gibi, mayo bikini güzel durmuyor tabii."

Valla, doğru söylüyor Zeki Bey. Brezilya plajlarından arakladığı modelleri Türk kadınlarına kakalıyor yıllardır. Sonuç hazin, hüzün, husumet, hezimet. Ben Zeki Triko "yaratımlarıyla" plajlarımızda dolanan kadınlarımızı görünce Mudurnu Piliç fabrikasına dalmış da, zavallı piliçleri (şişlere gonderilmeden önce) izlermişim gibi, hissediyorum kendimi.

O hazin Türkiye Güzellik Yarışmalarında da kızcağızlarımız o baldır bacak oyuk mayolar içinde sıkı acıklı duruyorlar. "Yok mu bu yavruları bu aşağılanmadan kurtaracak bir Türk anası?" gibi oluyorum. Sonunda bu kurtarma işi de bana düşecek galiba. Fünyeler bağlanmış yeleğimle kendimi sahnelere atıp kızlara bas bas bağıracağım. **Uygun** değil. Bu durum **berbath**. Bu kokoz kalantorlar ne diye sizi süzüp **puanlasınlar**? İnsansınız siz! İnsan lan! İnsan! Poposunu sallayıp puanlanacak koyunlar değil. Ki hayvan hakçılar ona bile izin vermezlerdi; siz **buna** niye izin veriyorsunuz?"

Böyle isyan duyguları yaratıyor, nifak tohumları yeşertiyor bende Brezilya plajlarından araklanmış bu mayolar.

Ya varsın selülitiniz olsun. Erkeklerin bin kıl tüy kusuru var. Adamlar göbeklerine bile ne biçim sahip çıkıyorlar. Size, o selülit denen ne idüğü belirsiz pireler ne diye bunca dert olsun ki? Valla aşkın maşkın yolu selülitten, bacaktan, popodan geçmiyor. Zira üstat Zeki Amcamız da açıklıyor:

"Kadın enayi olursa tutabilir tabii, akıllı olursa tutamaz. Hayatta evvela iş önemlidir. İşini kaybedersen herkes kaybolur. Tutmaya çalışıyorlar ama kaçırıyorlar, mesela Richard Gere. Bak şu kızların hiçbirinin kocası yok. Cindy'nin yok, Claudia'nın yok, Naomi'nin yok. Yok da yok! Zaten niye çeksinler adamların ağız kokusunu."

Ne güzel söylemiş Gurme Zeki. Tutmayın yani. Ne selülitleri ne herifleri. Koyverin gitsin. Siz yalnızca "iç" işlerinize, bir de eğlencenize bakın. Ne kadar eğlenirseniz, o kadar eğlenirsiniz. Elalem sizi "beğensin" diye başı gözü dağıtıp selülitti oydu buydu, uğraşmayın.

Ya bırakın, beğenmeyen küçük oğluna almasın. Elalemin mantarkafa küçük oğlanıyla işiniz ne? Maksat muhabbet olsun. Alınıp verilmek, onlara kalsın.

Perihan Mağden

uhaf bir Kadın **otobiyografik özellikler taşıyor. Oradaki genç kadının şiir denemeleri var. Bunlardan biri regl kanamasıyla ilgili. O şiir Leyla adlı genç kızın yazdığı ve sonradan Leyla Erbil'in kitabına aldığı bir şiir mi? Siz de şiir yazar mıydınız?**

"Ay-kanı" (hoş bir çağrışım kalsın diye regl kanaması yerine kullanalım bu kavramı?) Ay-kanıyla ilgili olarak dünya edebiyatında ilk kez şiir yazan benim sanırım! Evet o şiiri Nermin'e yazdıran, kitabın yazarıdır elbette; ancak ben ilk ay-kanıyla karşılaştığımda böyle bir şiir yazmış mıydım diye sorarsanız hayır! Leyla adlı genç kız ay-kanını ilk görüşünde böyle bir şiir yazmadı. Şimdi derler ki iyi bir edebiyat, gerçekte yaşanmamış olana da inandırır okuru. Bu yüzden sanat yapıtını değerlendirmede, "O işi gerçekten yapmış mıdır?" merakının hiç bir önemi yoktur, daha doğrusu otobiyografiye güvenmek aldatıcı olabilir. Aslında şiirden hiç ayrılmadım...

Esas olarak öykü yazarı kabul ediliyorsunuz? Neden bu biçimi tercih ettiniz?

Hangi biçimi edeyim ki? Kabul sözcüğü bana pek bir şey ifade etmiyor; Kabul ettirmenin bin bir çeşit yolu var biliyorsunuz, medya kanalları başta olmak üzere, ben o yollardan geçmeyi reddetmiş tek tük sanatçıdan biriyim. Ödüllere bile katılmam. O yüzden bize kabul ettirilmiş her şeyi ince eleyip sık dokumaktan yanayım.. İster birini yüceltmek ister alçaltmak anlamında. Kendimi öyküler de romanlar da yazmış bu ülkenin en iyi yazarlarından biri olarak görüyorum. Sanata ilk olarak öykü kitabıyla başlamak mı romanla başlamak mı daha "şereflidir" gibi kategorilere de kafamızda yer olmadığına göre... Hemen Borges'i, Tomris Uyar ı düşünelim. Belki de ilk yayımlanan metnim "Hikâye" adı altında ve *Seçilmiş Hikâyeler Dergisi*'nde (1956) yayımlandığı için ve ilk öykülerle birlikte tepki çekmeye başladığım için öykücü olarak anılmış olabilirim. Planlı bir yöneliş değildi öyküye el atmam; koşullar öyleydi. Örneğin kulağım çok iyi olduğundan babam bir de keman almıştı bana. Sesimin de kulağımın da harika olduğunu söylerlerdi ama keman derslerine kendimi veremedim, sürdüremedim. 1958'de Ankara da parasız bir günümüzde rahmetli dostumuz violonist Fethi Kopuz, sanıyorum üç yüz liraya satmıştı onu bizim için. Bilemiyorum, hikâyede Sait Faik gibi olağanüstü bir yazar tanımam beni iten bir etken de olabilir. Belki bilinçle olmasa da benim yapını insanı kuşatan bu ikiyüzlülük ve özgürlük mücadelesine keman çalmaktan daha açıktı.

Alışılmış öykü tekniğinin dışına çıkarak, söz dizimini kırıp, yeni anlatım biçimleri arayarak başladınız yazmaya. Sizden önceki edebiyata yönelik temel eleştirileriniz nelerdi?

En büyük eleştirilerimden biri, insanın doğru anlatılmadığıydı. Eksik ve çarpıtılmış bir insan anlayışının egemen oluşuydu. Bunu yerine oturtmak için şuradan başlamalıyım. Bizim toplumumuzdaki insan ahlakının dayandığı temel bilindiği gibi dindir. Başka bir ahlak var olamamıştır bu toplumda. Varoluşsal anlamda insan, içinden çıktığı bu ahlakın tüm kusurlarıyla donatılmıştı. Tabii yazılanlara da yansıyan bir etiktir bu durum. Özellikle cinsel yaşamın kapalı formlarla geçiştirilen sözüm ona sevda ve aşk durumlarına. Ayrıca Müslümanlık hiçbir yenilenmeye uğramadan günümüze taşındığından, en derin katmanlarına kadar şiddet ve yasaklarla doldurulmuş "erkek egemen" bir din ve dildir. Böyle geri kalmış bir toplumda özgürlük sınırlarını zorlayan yazarın dili de eski dil kalıplarının dışına taşmak zorunda kalır. Çünkü o artık yazıla yazıla tüketilmiş insanı anlatmıyordur. Ben ve kuşağım (1950 kuşağı) aynı zamanda ilk olarak Batı'yla aynı yüzyılda yaşayan düşünceye çıkartmıştır edebiyatı. Böyle bir yol açıcı yanı da vardır yazarlığımızın.

Tuhaf Bir Kadın

Bir ara bazı kadın yazarlar "kadın yazar" nitelemesine tepki gösteriyorlardı. Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz? Sizce bir "kadın edebiyatı"ndan söz edilebilir mi?

Bir ara ben de "kadın yazar-erkek yazar" ayrımına karşı geliyordum. Ortodoks Marksizm'in kadın sorununun çözümünü sınıfsal çözümden sonraya ertelemesinin saçmalığını kestirememiştim. Feminizmin bu noktadaki aydınlatıcılığı yadsınacak bir durum değildir. Gerçi bir yazar teoriyi çok iyi bilmeden de doğru noktalara el atmış olabilir ama kadın hareketleri toplumun ölü noktalarına el atmış bir başka gerçeklik, canlılık getirmiştir. Ben bugün kadın yazarların da genellikle erkek egemen dili izlediklerini, bütünüyle o dilden kurtulamadıklarını görüyorum. Zaten bütün bir tarihi mirasın şıp diye birkaç yılda düze çıkacağını düşünmek yanlış olur. Henüz o erkek egemen dili aşmış sayılmayız. Giderek kimi kadın yazarlarımız bunun bile farkında değiller. Bu yüzden bütünlüklü bir "kadın edebiyatı"ndan söz edilebileceğini sanmıyorum henüz. Ancak yol aydınlanıyor.

Cumhuriyet'le gelen değişiklikler kadınların yaşamını çok etkilemiş. Atatürk öldüğünde yedi yaşında olmalısınız. Siz o dönemin etkilerini kendi yaşamınızda nasıl hissettiniz?

O yaşta bilinç pek söz konusu olamıyor tabii. Atatürk'le ilk ciddi karşılaşmam ölüm törenine yetişmek üzere annemin, ablamın ve benim elimden tutarak Dolmabahçe'ye götürdüğü gün oldu. İlk kez o denli kalabalığı saflar halinde yürürken gördüm ve içinde bulundum. Şimdi İstanbul'u lanetliyen hortlak yapılardan biri olan Swiss Otel'in denize bakan alt duvarından sarkan insanların arasından bir çocuğun duvardan düştüğünü görmüştüm. Bağrışarak o yana toplanıldı ama annem hedeften hiç sapmadan bizi doğru yolda götürmeyi sürdürdü. Bu tavrındaki kararlılık her şeyi anlatıyordu. O gün herkesin ağladığına bakarak ben de ağlamak istemiştim ama ağlayamamıştım!.. Kemalizm'in o yıllardaki etkisi, Kemalizm'in etkisinden çok savaş sonrası ekonomisinin,

kıtlığın "tasarruf" zihniyetinin iyi ve kötü yanlarıyla insanları etkilemesiydi. Bugünkü görgüsüz "müflis"likle karşılaştırıldığında insanın kendisini gerçekleştirmesi bakımından daha onurlu bir yaşam olduğu kanısındayım. Babam çalışırdı ve çalıştığı kadarıyla geçinirdik. Yani "Avrupa peynirleri yemek" aç gözlülüğünü bir ulusa bir ahlak olarak aşıladığınızda ortaya çıkan bugünkü tablodan yoksundu Türkiye! Bunu bir ilerleme olarak düşünemeyiz kuşkusuz. Avrupa'nın peyniri ve deli danası bazı standartları değiştirmiş ama kolesterol yüksekliği gerçek yaratıcı düşünceyi ve ahlakı alçaltmıştır!

Bir ideoloji olarak Kemalizm konusunda neler düşünüyorsunuz? Bu genel olarak kadınlar açısından ne anlama geliyor?

Kemalist ideoloji elbette despotizmi silkip atarak demokrasiyi getirmemiştir. Ama bir imparatorluktan ulus devlete geçerken öngörülen niyetin modern, çağdaş bir toplum hedefi olduğu ortadadır. Kürtler'e olsun, solculara olsun pek çok şiddet uygulanmıştır, ancak Bağımsızlık Savaşı sonunda Mustafa Kemal'in kafasındaki modernite projelerini uygulayacak ne sağlığı ne de zamanı elvermiştir. Bu konu bir çırpıda kestirmeye elverişli de değildi. Uygulamada şiddet içeren yanları gözardı etmeden ve unutmadan, Mustafa Kemal'in ülkeye etnik bir kimlik getirme amacında olmadığına inanıyorum. Bu kimlik daha sonra özellikle demokrasiyi getiriyoruz diyenlerce çok partili

Leyla Erbil'in öykü ve romanları Yapı Kredi Yayınları tarafından Bütün Yapıtlarına Doğru adıyla yeniden yayımlanıyor. Leyla Erbil yazarlığıyla olduğu kadar renkli kişiliğiyle de ilgi çeken bir kadın.

dönemde körüklenmiş ve güçlendirilmiştir. Kadınlar açısından Mustafa Kemal'in varlığı bir şanstır. Dinin elinde sadece erkeği için yaşayan, beyni yıkanmış kadına kendini özgürleştirme fırsatı vermiştir. Ve Türkiye'nin elde ettiği tüm başarı kadının değişimiyle paraleldir. Başka bir yerde dediğim gibi, Mustafa Kemal evet kadınlara onlar istemeden tepeden inme biçimsel haklar vermiştir (o koşullarda başka türlüsü olamadığı için) ama o biçimsel olanı yorumlamak ve içini doldurmayı, o mücadeleyi bize kadınlara bırakmıştır. Bir ülkenin çağdaş yasaları doğacak çocuklarına bir hediyedir. Bence Mustafa Kemal, toplumu dönüştürecek en önemli güçlerden biri olarak kadını görmüş, ona güvenmiş, ve ona emanet etmiştir toplumu.

O dönemin kadınlarının çoğu Kemalizm'den etkilenmiş. Sizin anneniz de etkilenmiş mi? Annenizle hangi çatışmaları yaşadınız?

Şüphesiz! Akıllı bir kadının tutunacağı, sığınacağı tek dal cumhuriyetti. Kişisel özgürlüğüne düşkün bir kadındı annem, ailenin reisi de oydu. Küçükken ablası ve ağbisiyle Balkan Savaşı'nda Selanik'ten kaçıp Türkiye'ye yerleşmişler. Anımsadığım kadar ailede ilk şapka takan kadın olma onuru ona aitmiş. Tabii burada şöyle bir şey var. Aile erkekleri denizciydiler. Babam başmakinistti. Sürekli deniz aşırı ülkelerde geçiyordu hayatı. Ve oralarda gördüğü yaşadığı yenilikleri, modernlikleri bir anlamda bize de taşıyordu. Ayrıca okul tatillerinde bizlere birer kamarot cüzdanı çıkarılıyor, babamın yanı sıra seyahate çıkıyorduk. Böylece küçük yaşta, henüz Türkiye'de gezi kavramı ve modası başlamamışken Avrupa'yı, Amerika'yı gezme görme olanaklarımız olmuştu. Annemin şapkaları da bu fasıldandı. Her gelişinde, "Huri, sana bu sefer çok güzel bir şapka aldım" sözünü duyardık. Bu söz anneme eltilerini kıskandıracak bir gizli oltanak da müjdelerdi! Hepsi de genç ve güzel olan eltiler (dört elti) arasında anlaşılmaz bir yarışma da yürürlükteydi çünkü. Annemi, o siyah tüllerle süslü şapkasıyla eltilerini çatlatarak Tepebaşı'na Hamiyet'e, Taksim Belediye'ye, ya da komşumuz Zehra teyze, Ferhunde ablayla rövü seyretmeye giderken anımsarın. Diyeceğim modernlik açısından çağdaşlarıyla yarışan annem bize sıra geldiğinde oldukça dikkatliydi. Çatışmamız özellikle okuldan eve başka hiçbir yerde oyalanmadan gelmemizle ilgili buyruğuyla başladı. Biz büyüdükçe üniversite sıralarında, "Hava kararmadan sonra eve gelinmez," adlı kendi teranesiyle sürdü; şimdi bana çok tabii gelen bu uyduruk yasaklar o vakit birer zulüm, insanlık onuruma birer saldırı gibi görünüyordu. Şimdi bu durumu babamın hayatı daha çok uzak denizlerde geçtiğinden onun yerine kızlarına sahip çıkma sorumluluğu, baba otoritesini kullanma olarak yorumluyorum ama sonuç evden kaçmaya doğru sürüklüyordu beni. Bu yüzden ilk evliliğim bu özgürlük mücadelesinin bir urunudur. Oysa hemen ardından hiçbir şeyin değişmeyeceğini, ister baba ister koca evinde, "Hava kararmadan eve dön," emrinin egemen olacağım öğrendim. İkinci eşimde böyle bir yasak yoktu ama onun da bu durumu bilinçli bir seçmeyle değil üzerinde hiç düşünmediği, kendini ilgilendirmeyen önemsiz bir ayrıntı sandığı için benimsediğini fark ettim!

Siz kızınızı nasıl yetiştirdiniz? Kızınızla, onun kuşağıyla ne gibi farklılıklarınız var?

İstediğim gibi yetiştiremedim onu (Fatoş Erbil.) Elitist bir yanı var. Bu toplumdan çok rahatsız olacak/uyor. Fazla nazik, ince, kibar, çok saf bir insan. Saflığını bozamadım! Korumacılığımla da bir hayli rahatsız ettim onu. O ise bunu hiç istemedi. Küçükken haşarı arkadaşlarımca hırpalanırdı (örneğin Ayşe Düzkan'ca!) ben seyreder kendi kendisini kurtarsın o da saldırsın, beklerdim; yapamazdı. Şikâyet de edemezdi. En çoğu ağlardı. Kimbilir nasıl korunma mekanizmaları geliştirdi! Artık gözümün önünde değil ve bana, herhalde üzülmemem için hayatına dair hep iyi şeyler anlatıyor! Belki de gizli bir kurtarıcısı vardır! Bu düzenin başarılı sayılabilecek iş kadınlarından biri oldu. Onun arkadaşlarıyla da daha yeni kuşaklarla da iyi ilişkiler içindeyim. Değişen bir şeyler yok gibi!

Gençlik döneminizde sanat edebiyat çevrelerinde yer almış birisiniz. O çevrenin erkeklerine bazı tepkileriniz var. Sizi rahatsız eden şeyler nelerdi?

Bakın bu olay, genç kızların bugün de içinde oldukları koşullarla toplumun cins ayrımcılığında yatan bir olgu. Özellikle *Tuhaf Bir Kadın* romanımda vurguladığım erkeğin güç paylaşımına kimseyi yaklaştırmak istememesiyle; çevresine ancak baş kaldırmadan girilebilir kabuluyle ilgili sorunlardı. Bense "düşüncenin cinsiyeti olmaz" tavrını benimsemiştim. Bugün bu düşünceyi tartışılabilir görüyorum? Düşüncenin cinsiyeti olmayınca hepimiz kardeştik, eşittik. Aynı meyhanelere gider, (bugünkü barlar olmadığından) aynı pastahanelerde konuşur tartışabilirdik? İşte çatışmalardan biri buydu. Erkek erkeğe bir toplum yapısı çatlıyordu yavaş yavaş. Alışılmadık bir duruma giriliyordu. Meyhanelere yazar çizerler beraberlerinde kadın götürüyorlardı ama genellikle bunlar ya karıları ya sevgilileri oluyordu. Oysa şimdi düpedüz bir öğrenci kız aralarındaydı ve onlardan bir şey beklemiyordu; istediği sadece onlar gibi, bir insan olarak konuşmaktı? Bu talep erkek egemen dili bozuyordu bir kere. Kendi aralarında, kadınlarla ilgili çoğu yalan yanlış, övünmeci dil dumura uğruyordu. Bu çok önemliydi çünkü Cumhuriyet'in getirdiği Batılılaşma'ya geçiş, bu kadınlarla biraradalığı yaşamayı ve gerçeği dayatıyordu! Kadınlarla ilgili yalanlar ortadan kalkınca kendileriyle yüzleşmek zorunda kalacaklardı; oyun bitmişti ve bu çok zordu! Bence kesinkes bilincinde olunmasa da bu gerçeklerle zorlanmaktaydılar. Çünkü kadınları tanımıyorlardı! İçinden çıkılan düzen kadın kafes arkasında ancak barındırmıştı. Belki de F. Kafka'nın Gregor Samsa'sı gibi/kadar acı çekiliyordu ve biz bunu anlamıyorduk? Sinirlenmeler, kavgalar, saldırılar, hakaretler, dedikodular... *Tuhaf Bir Kadın* ı bugünkü deneyim ve bilgilerimle yazsaydım yaşananların erkekler açısından nasıl bir şey olduğunu başka türlü anlatabilirdim sanıyorum.

İyi bir ev kadını olduğunuz söyleniyor. Yazarlığınızla bunu nasıl bağdaştırdınız?

Hijyen gereklidir. Aileyi ve kendimi korunak için bu işe çok dikkat etmişimdir. Sevişeceğim adamın da temiz olmasına çok önem veririm. Boyle olması gerektiğine inanırım. "İyi bir ev kadınlığı"ndan önce bunu anlıyorum. Ama ev ekonomisinden anlamam, parayı kullanmayı bilmem; paraya değer vermemek, cömertlik baba evinde şan sayılırdı! Ev işlerini yazarlıkla nasıl bağdaştırdığıma gelince bu bir disiplin sorunu. Ayrıca örneğin yemek yapmak, yemek icat etmekten haz duyarım; yazmaktan sırtım ağrıyorsa bir şeyler pişirir dinlenirim. Önemli olan ev temizliği değil, neden kimsenin el sürmeyeceği köşeleri bilip dibine girip orada toz bırakmamamdır! Öte yandan dağınık sayılırın? Ama ne yaparsam yapayım, varlığıma yazınla ilgili düşünüşler musallattır. İnsanlarla birlikteyken, onlarla konuşurken de yazıya adanmış olan bir parçam hep çalışır.

İki evlilik yaptınız; evliliklerinizi nasıl yaşadınız?

Birincisinden hiçbir şey anlamadım. İkincisi ise kızımın babasıdır. Evlilik kurumu hakkında söyleyebileceğim ise bu kurumun yapay, insanı insansal niteliklerinden uzaklaştıran ve kadın da erkeği de mutsuz kılan bir yer olması. Erkeğin ana evinden sonra hastalığından ölümüne kadar güven içinde bakılmasını sağlayan ucuz emek! Aile kurumu gene erkeğin çıkarı uğruna ayakta duruyor. Örneğin erkek genellikle kendinden daha ufak yaşta kadınla evlendiğinden kadından önce ölüyor. Bu durumda son hizmetleri de karısı, varsa kızı tarafından görülüyor. Kadının ölümünde ise, kendisine bakacak kimsesi kalmıyor çevresinde. Oysa son günlerdir önemli olan ve evlilik, bu son günlerimde yalnız kalmam, korkusuyla sürdürülmüştür!

Gençliğinizden beri solla ilişkilisiniz. Nasıl solcu oldunuz, bugün hangi noktadasınız?

Aslında bu "nasıl solcu oldum"un bire bir haritasını çıkarmak zor. Ama üretim ilişkilerinin böylesine çarpık olduğu bir Müslüman ülkede, her gün burun buruna geldiğiniz haksızlıklar bile insanı solcu yapmaya yeter. Kaldı ki benim seçme yaşlarımda Nazım yargılanıp hapislerde süründürülüyordu. Haksızlığa uğrayan tek Nazım Hikmet de değildi. Çevremdekilerden de etkilendim, kitaplardan da. Mina Urgan hocamdı. Öyle güzel ders anlatırdı ki, anlatılan ders olmaktan çıkar hayatın ta kendisi olurdu. Thomas Moore'u öğrendikten sonra yıllarca aynı evde oturmamak gibi bir illete kapıldım. Eşim taşınmaktan gına getirdi. Hani iyi bir komünistin mal mülk tamahını önlemenin yollarından biri de aynı evde yıllarca oturup sahiplik duygusuna kapılmasını önlemekmiş ya! Kendisine soramadım; Acaba o da Thomas Moore'un öğütünü tutup, hep ev değiştirdi mi diye! 1960'larda TİP üvesi oldum ve o gün bugün mazlumun yanındayım, böyle gidiyor işte. Bugün sağlığım ve yaşım dolayısı ile pek aktif sayılmam.

Anne Heche

Başarı oyuncu aşk kapan

"İzleyicilerin özel yaşamında bir kadınla dudak dudağa gördükleri bir aktristin beyaz perdede bir erkekle öpüşmesine nasıl tepki vereceklerini kestiremiyorduk. Hollywood'da yükselebilmiş pek çok erkek-eşcinsel var ama ilk kez bir kadın başrol oyuncusu bir başka kadın yıldızla olan ilişkisini ilan edebildi."

Buralarda insanlar Bülent Ersoy-Cem Adler evliliğini konuşadursun (ya da yapay gündem canavarlarınca konu memleketin en önemli meselesi haline getirilsin ve insanlar neredeyse dayak-tehdit zoruyla yemeyip içmeyip bu konuda konuşmaya, düşünmeye itilsinler...), anavatanımız, bizim küçük bir modeli olmaya canla başla çalıştığımız Amerika Birleşik Devletleri'nde de ucundan kıyısından benzer bir durum cereyan etmekte. Bu kez ünlü bir kadın oyuncu, ünlü bir başka kadın oyuncuyla aşk yaşıyor ve bunu geçen yıl kendi ülkelerinin en çok izlenen talkshow'unda, Oprah Winfrey'e açıkladılar. Bu o güne dek yaşanmamış bir durumdu. İkisi de başarılı ve saygın kadınlardı. Bu kadınlardan Anne Heche uzun yıllar pembe dizilerde oynamış ama gerek kusursuz oyunculuğu, gerek özel yaşamındaki titizliği ve röportajlarındaki aklı başındalığıyla küçük ama tutkulu bir hayran kitlesi kazanmıştı. Son zamanlarda sinemada da parlıyordu. Öteki kadın Ellen DeGeneres ise "Amerika'nın en komik kadını" ünvanının sahibiydi. Ellen adlı bir televizyon şovuyla izlenme rekorları kırıyordu. Zeki, özgün bir komedyen, özel yaşamında içe kapanık, ortaya pek çıkmayan, partilerde görünmeyen, yıldızlığın kılıfıyla şımarmayan biriydi. Oprah'ın programında da, daha sonraki açıklamalarda da sesi en çok çıkan Anne Heche oldu. Belki de ilişkisini en çok kabul ettirmesi gereken, Hollywood gibi bir kurtlar sofrasında kendini gerektiğinde romantik filmlerde rol alabilecek bir kadın oyuncu olarak kabul ettirmesi güçleşen, "bağımsız çalışabilen Ellen" değil, o olduğu için. Sonuçta Ellen de, Anne da menajerlerini kovmak ve çalıştıkları ajanslardan ayrılmak durumunda kaldılar. Şu bir yıllık sürede pek çok program ve röportajda kendilerine yö-

neltilen mikrofonlara aşklarından söz etmeleri gerekti. Artık birlikte satın aldıkları bir evde yaşıyorlar, birbirlerinin eşi olduklarını söylüyorlar ve kimileri onların yasal olarak da evlenip evlenemeyeceklerini merak ediyor. (Bu konuda internette bir referandum bile var. Artık bize ne laf düşüyorsa, birileri anket yapıyor, "Evlensinler mi? Evlenseler, bu evlilik yürür mü?" Kız tarafı-kız tarafı düşünün durun.)

Anne Heche Türkiye'de *Başkanın Adamları* filmindeki rolüyle tanındı. Anne için on bir yıllık oyunculuk yaşamının en özellikli filmlerinden biriydi bu yapım. Çünkü *Wall Street Journal*'de bir sinema eleştirmeninin belirttiği gibi "İlk kez, oynadığı bir filmi tek başına yüklenmekten kurtulmuştu." Daha önce de ünlü oyuncularla çalışmış ama filmlerde en çok göze çarpan onun yeteneği ve kişisel çabası olmuştu. Bu kez Bobert De Niro ve Dustin Hoffman'la birlikte gerçek bir üçlü ortaya çıkarabilmişlerdi, Anne Heche adı artık sinemanın en parlak birkaç kadın oyuncusu arasında yer alacaktı.

Başkanın Adamları'nın Anne Heche için bir başka anlamı daha var, tabii. 1997'de yaptığı açıklamadan sonra pek çok eleştirmen onun kariyerini mahvettiğini düşünmüşlerdi. O güne kadar başarı grafiğinde sürekli yükselme görülen biriydi Anne. New Jersey'de beş çocuklu bir ailenin en küçük ferdi olarak başlamıştı yaşama. Babası bir rahipti. Yoksul bir aileydiler. Anne on iki yaşında tiyatroda çalışmaya başladı, eve para getirmesi, en azından kendi harçlığını çıkarması gerekiyordu. Bir yandan da pazar okullarında dini eğitim alıyordu ve çevrenin anlattığına göre öğretmenlerini "Tanrı neden erkek?" sorusuyla çıldırtıyordu. Bir yıl sonra babası öldü, AIDS'den. O yıl, 1983 yılında, AIDS Amerika'da pek tanınmayan bir hastalıktı, bu konudaki ilk makale yayımlanalı fazla zaman geçmemişti. Anne Heche babasının eşcinsel ilişkilerini ölümüyle birlikte öğrendi. Bahip, eğilimini sonuna kadar gizlemişti. Daha sonra küçük kızı, "Keşke gizlemeseydi," diyecekti. "Belki o şartlarda bizim yaşamımız da çok değişir, hatta sarsılırdı ama sonradan uğradığımız şaşkınlık daha acı verici oldu. Gerçi eğer babam bu ikiyüzlülüğü sürdürmüş olmasaydı, belki ben de bugün çok açık davranmakta zorlanırdım. Onun böyle ölmesi, bana çok küçük yaşta gerçekleri söylemenin önemini kavrattı; gerçeği söyle, neysen o ol, daha önemli bir şey yok." Babanın ölümünden kısa bir süre sonra erkek kardeş de bir trafik kazasında yaşamım yitirdi. İleride yazar çıkacak abla Susan Bergman, *Anonymity: The Secret Life of An American* (Bir Amerikalının gizli yaşamı) adlı kitabında o günleri anlatıp duracaktı. Anne Heche zorlu bir dönemde büyüdü. On yedisinde, daha liseyi yeni bitirdiği günlerde televizyon oyunculuğuna başladı. Deneme çekimlerinde beğenilmişti. Bir pembe dizide iyi-kötü huylu ikizleri canlandırdı ve bu rolüyle biri 1991'de Emmy, En iyi Kadın Oyuncu ödülü olmak üzere üç ödül kazandı. 1991'de Jessica Lange'la birlikte *O! Pioneers* adlı bir filmde rol alarak sinemaya sıçradı. Bu film onun sinemaya bağlanmasını sağladı. Sonra iki film daha. Dördüncü filminde ilk kez başrol oynuyordu ama bir kâbus yaşadı, filmi çeken yönetmen depresyon geçiriyor ve hırsını oyunculardan çıkarıyordu. Film biter bitmez intihar etti! 1996'da yedinci filmi *The Juror*'da Demi Moore ile oynadı. (Seçmelerden önce ona "Biz bir düş perisi arıyoruz, sen iyi oynuyorsun ama kimsenin düşlerine giremezsin," demişler, O da bir inat, bir çaba, sonunda kapmış rolü.) Sinema dergilerinde anlatıldığına göre 1997 yılında *I Know What You Did Last Summer* adlı korku filmiyle iyice tanındı. *Volcano*'da Tomy Lee Jones'un yanında Los Angeles kentini kurtaran jeologu canlandırdı. "İyi bir oyuncuyum çünkü herkesi, her şeyi kucaklayabiliyorum, kendimi her şeyin yerine koyabiliyorum," diyordu. *Donni Brasco*'da Al Pacino'yla oynadı. Bu arada pembe dizi yıldızı imajını yıkmaya uğraşıyordu. Bu konuda "Bir pembe dizi yıldızı olmayı istemiyordum," demişti. "Pembe diziler oyuncular için öğütücü. O dizilerde oynayanlar çabucak parlayıp şımarıyorlar. İnsana komik geliyor, yapımcılar size onca parayı sonradan bir yığın hata yapmanız için mi veriyorlar?"

Anne Heche, Beyaz Saray'daki davete sevgilisi Ellen'la katılarak, onu Başkan'a eşi olarak tanıttı.

Bütün bu sinema çalışmaları boyunca yine de televizyondan koptuğu söylenemezdi. *Murphy Brown* ve *Indiana Jones* gibi dizilere konuk oyuncu olarak katıldı. Hâlâ pembe dizilerde görünüyordu. Bir yandan da tiyatroya yönelmişti ve Los Angeles'taki tiyatrolarda sahneye çıktı. Sinemada tercihi hareketli filmlerden ve ilk filmini çeken yönetmenlerden yanaydı: "İlk filmlerini çeken yönetmenlerle çalışmayı seviyorum. Tutkulular. O filmi çekebilmek için çok çaba sarfettiklerinden, çekimler sırasında çok mutlu ve coşkulu oluyorlar" *Volkan* filmi için teklif geldiğinde şaşırdığını ve ürperdiğini anlatmıştı. "Senaryo korkutucuydu. Ama korku insana haz verebilir. Aslında her duygunuzu hazza dönüştürebilirsiniz. Bir işin sonunda nereye varacağını bilemiyor insan."

Anne Heche'in kariyerinin nereye varacağını bilemiyordu kimse de. Ama pek çok eleştirmen onun yeni Michelle Pffeifer olabileceğine inanmıştı. 1997'nin Oscar Ödülü törenlerinde bu inançları sarsacak bir olay meydana geldi: Anne Heche, Ellen DeGeneres'i gördü! Anne'ın anlattığına göre ilk anda o kalabalığın içinde birbirlerini fark etmişlerdi. "Onu o kalabalık salonda gördüm ve ona vuruldum. O ilk andan beri, yaşamım boyunca kontrol edebildiğinr her şeyden daha güçlü bir duyguyla karşı karşıya kaldım. Bunun sonsuza dek süreceğini düşünüyorum."

İkilinin Oprah'a konuk olup anlattıklarına göre tanışmalarını izleyen ilk üç gün birbirlerinden ayrılmamışlardı, Anne, Ellen ı tavlamaya çalışmıştı. Aşklarının büyüklüğünü birbirlerine kabul ettirdiklerinde ise zorlu bir durumla karşı karşıyaydılar. İki ünlü insan, dedikodu basınına karşı! Gazeteciler peşlerinde. O güne kadar Steve Martin, George Coloney, Neal Moritz gibi tanınmış erkeklerle birlikte-

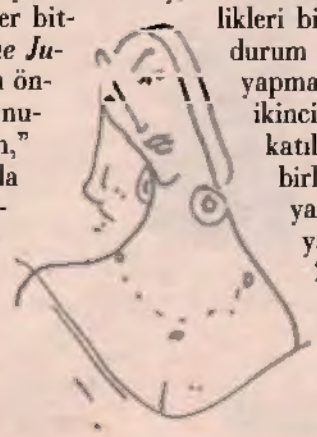

likleri bilinen Anne için daha karışık bir durum söz konusuydu. Çift bir açıklama yapmaya karar verdi. Birlikteliklerinin ikinci gününde beraber bir toplantıya katıldılar. 17 Nisan tanışma, 18 Nisan birlikte galaya gidiş. Sonra tabii galeyana gelen menajerlerden: "Siz ne yaptığınızı sanıyorsunuz?" tavrı. 22 Nisan menajereleri kapı dışarı ediş. 30 Nisan'da da Oprah'ın yanında birbirlerinin eşi olduklarını duyurmaları...

Bütün bunlar elbette Amerikan film endüstrisini de şaşırtıyordu. İzleyicilerin, erkeklerin sevdiği kadın tiplemelerinde Anne'yı görmek isteyip istemeyecekleri merak konusu oldu. Gerçi artık adı bulvar basınının dilinde ama o gazeteleri sattıran ad, filmlere de gişe başarısı getirebilecek miydi? Bir yapımcı; "İzleyicilerin özel yaşamında bir kadınla dudak dudağa gördükleri bir aktrisin beyaz perdede bir erkekle öpüşmesine nasıl tepki vereceklerini kestiremiyorduk," diyordu. "Hollywood'da yükselebilmiş pek çok erkek-eşcinsel var ama ilk kez bir kadın başrol oyuncusu bir başka kadın yıldızla olan ilişkisini ilan edebildi."

İkiliye en ilginç tepki Amerikalı çok bilmiş profesör, anti-komünist, post feminist Camille Paglia'dan geldi. Paglia bir lezbiyen ama Anne Heche'i ayıpladı. Onun Ellen gibi usta bir komedyene zarar verebileceğini, Yoko Ono-John Lennon sendromu yaşanacağını söylüyordu. Anne'a vampir diyordu, "Neden bu ikisi katıldıkları partilerde birbirinin boynuna sarılıyor? Sürekli bir piknik hali mi bu? Heteroseksüeller böyle mi davranıyor sanki? Anne Heche'in kendini keşif masalları nereye varacak?" diye sormuştu bir yorum yazısında.

Anne Heche ise *Life* dergisindeki röportajda bu soruları yanıtlar gibiydi. "Özel yaşamımızı sergiliyor değiliz. Ama açıklama yapmamız kaçınılmazdı. Herkes peşimize düşecekti. Şimdi bile alışverişe çıkıyoruz, gelip fotoğraflarımızı çekiyorlar. Bundan çok rahatsızız ama bir noktaya kadar gizlenmez, açık davranırsak belki her şey daha doğal karşılanacak," diyordu. Bir yandan da kariyerinin sarsıldığına ve yaşadığı zorluğa değinmişti: "Sarışın, beyaz tenli, mavi gözlü bir kızdım. Ayrımcılıkla karşılaşmamıştım daha önce. Körleştirilmiştim. Şimdi ilk kez bu şiddeti tanıyorum. İnsanlar bir kadına âşık olduğumu duyar duymaz değiştiler. Yaşamımda hiç bu kadar rahatsız edilmemiştim. Yalan söylemem, gizlenmem, sessiz kalmam ve insanları aldatmam istendi benden. Bu derimin rengi gibi değil, 'Neden içinizde saklamıyorsunuz?' diye sorabiliyorlar. Ama yaşadığım duygular deri renginde de içsel. Harrison Ford'la çekilen *Six Days Seven Nights*'daki rolümü az kalsın kaybediyordum."

Six Days Seven Nights'ın (*Altı Gün Yedi Gece*) yapımcısı da ilişkinin açıklanmasından sonra duraksadıklarını itiraf ettiler. Harrison Ford ise Anne rolü aldığı için mutluydu: "Çok inatçıydı, kendini bir konuda yetersiz duyumsadığında daha çok çabalıyordu." Sonuçta *Six Days Seven Nights* bir kadın-eşcinselin başrol oynadığı ilk romantik film olarak tarihe geçti Hollywood'da.

Anne Heche geçen yıl haziran aynıda ünlü eşcinsel dergisi *Advocate*'te kapaktaydı. Ellen'la tanışana kadar bir kadına ilgi duyabileceğini düşünmediğini, ama aşkın cinsiyet tanımadığını, o güne kadar Hollywoodlu erkeklerle çıkan bir Hollywoodlu kadın olması istendiğini ama bu zinciri kırdığını açıklamıştı ve "Yaşamıma bir başka kadın daha girer diyemem. Başka kimseyi istemiyorum," demişti. Çıktığı televizyon şovlarında esprili ve neşeli haliyle dikkat çekiyordu. Kendi yazıp yönettiği bir kısa metrajlı film olan *Stripping For Jesus*'la meşguldü. "Bir başka büyük film ne zaman diye düşünmüyorum," diyebildi *Başkanın Adamları*'ndan sonra. "Tatil yapmak ve sevgilimle olmak istiyorum. Ellen ve ben birlikte çalışmak için ölüyoruz. Kavga etmiyoruz, biribirimize fikir veriyor, yaratıcılıklarımızı besliyoruz. Bizim için en önemli olan aşk."

Anne Heche ile Ellen DeGeneres'den daha çok aşk dedikodusu değil, iyi filmler bekliyoruz. Toplumların "ikiyüzlü uygunluk" taçlarını reddettikleri, "gerçeği" söyledikleri için özeller. Yaptıkları işlere saygı gösterdikleri ve bu yüzden saygıya değer oldukları için de. (Peki, olur ya, nikâha çağırsalar, ne giyeceğiz?)

Gamze Deniz

Antigone

Kadın kahramanlara inanmayanlara

Tiyatro Oyunevi Sofokles'in *Antigone*'sini tümü kadın oyunculardan oluşan bir kadroyla sahneliyor. Öykü bildik ve hâlâ yaşanan, yaşatılan bir öykü. Ama "üstündeki çul" yeni: Sahnedeki tavır yeni, müzik yeni, karanfiller yeni... Kreon'un elindeki stres topları yeni. İki kadının sahnede birbirini dudaklarından öpmesi yeni.

Kadın kahramanlara inanmayanlara 2500 yıl öncesinden-sonrasından bir kez daha *Antigone*! Yedi Kapılı Tebai'de bir kadın yasalara karşı çıkınca neler neler oluyor!.. Devlet gemisi başlıyor su almaya ve daha neler... Oyunu şimdiki zamanda, seyirci koltuklarında izlerken çapraz ateşler altında kalıyorsunuz. Geçmişten, sahneden üzerinize şimşekler yağıyor: Devlet yararını savunur gibi gözüküp kendi kör inadını sergileyen aciz zorba tipi, sizi bazı şeylerin hiç değişmediği duygusuna götürürken, sahnede esen kadın fırtınası, her şey değişir, değişmezse yıkılır, yenisi kurulur, deyip umudunuzu kurtarıyor. Ve sahnede bunu pekiştiren, sekiz kadının nefes alışlarıyla duyumsanan sessiz devinim: Boyanan kadın, nar yiyen, şarap içen, silahlanan, soyunan, çıplak ve isyankârken giyinip toparlanan kadın. Kadınların çengiliği, cazgırlığı, öfkeli hayat oyunu. Bir cenaze töreniyle başlayıp giderek acılanan, ağulu bir şiddete dönüşüp ölüme dayanan öyküsü *Antigone*'nin.

Kreon, devlet vasağındaki koşulsuz sertliği temsil eden Tebai kralı, ülkesine karşı savaşan Polyneikes'in ölüsünün gömülmesini yasaklar. Antigone, kardeşi olan Polyneikes'i gömerek yasağa karşı gelir. Kreon onu diri diri kayalara gömdürerek cezalandırır. Kreon'un oğlu Haimon, Antigone'nin nişanlısıdır, kurtarmaya koştuğunda onu kendini asmış bulur. Babasının "Kurulu düzene uyalım, kadına yenilmeyelim," sözlerine karşın, o da canına kıyar. (Zaten trajedya yazgıya karşı mücadele etmek ama yenik düşmek değil mi?) Kreon kendini özdeşleştirdiği yasalarla beraber yıkılıp gider. Çoğu zaman olduğu gibi insanların tutku ve istekleri tanrıların (ya da kurumların) tutku ve istekleri gibi gösterilmiştir, adına alınyazısı denip.

İşte tam da burada, Antigone'nin suçu neydi, Kreon'un gücü nereden geliyor, töreler, iktidar, güç, yasalar... deyip, tüm bu kötülüklerin bir erkek-egemende toplanmasını sorgulamak üzereyken, yönetmen, Mahir Günşiray, o babadan kalma muzip-oyuncu gülümsemesiyle dilimizi bağlıyor, ağız tadıyla bir feminist söylem başlatamıyoruz. Çünkü, zorba Kreon bir kadın... Sevdalı Haimon da, gerçeği bilen kâhin de, sahnedeki oyuncuların hepsi komple kadın... Yönetmenin tüm rolleri kadın oyunculara oynatması konusunda iki varsayımda bulunabiliriz: Ya "Zorbalığın kadını erkeği olmaz, Antigone'nin derdi ne erkek egemenliği ile ne de kadın olmakla ilgili..." demek istedi. Bu yüzden, bırakalım erkek egemen bağnazlığını, kırcık saçlı, incecik bir kadın dile getirsin... Ya da ikinci tez: Yönetmen, tiyatro yapacak gönül, sabır, sorumluluk ve özveride erkek oyuncu bulamadı ve az kalsın "feminist tiyatro" zannedilecek bu noktaya bir zorunluluktan geldi.

Her iki şekilde de ikilemin sonucu kadınlar hanesine artı yazılır. Şöyle ki: "Kadınlar (bu örnekte Antigone) kadın oldukları için ezilir, erkekler (bu örnekte Kreon) erkek oldukları için zorba ve darkafalıdır."

Bu saplantıyı yadsıyan da bunu erkeklere öğreten de kadıncı hareket-tir.

Cinsiyeti "kadın", bulunduğu yer "erkek" olan kadınların çoktan beri farkındayız. Yok, ikinci varsayım doğruysa, gerçekten erkek oyuncu bulunamadıysa, bu da yakın geçmişte bile kadın oyuncuların sahneye çıkamadığı günlere hoş bir gönderme... Zennelerin ruhu sevinsin!

Ve ayrıca Esen Karol'un eline sağlık, oyunu izledikten sonra elinizde kalan, en az oyun kadar heyecan veren *Antigone* kitapçığı için. Ve yine objektifine sağlık Mahir Günşiray'ın. en az oyunun kendisi kadar kışkırtıcı fotoğraflar için... "Bir erkeği oynamak için erkek gibi oynamak gerekiyorsa, bunun için erkek olmaya gerek var mıdır?" "Kreon'un sonu iktidar sahiplerini ilgilendirir mi acaba?" "Kadınları aşağılarken. onları tohum ekilecek tarlalar olarak gördüğünü söylerken, aslında onlara karşı duyduğu amansız bir arzuyu ve bu arzudan duyduğu korkuyu gizlemediğini kim bilebilir?" "İnsanın kendi arzularından habersiz diğer bir cinsin işaret sistemiyle yaşadığını anlaması ne acıdır bilir misiniz?" "Pek çok yasak benim için konuluyor ama ben o yasak olan şeyleri istiyorum. Ve yapamamak bana acı veriyor. O zaman bu yasakların benim huzurum için konulduğuna inanabilir miyim?" "Oyun bulan metinden kurtulur."

İşte böyle bir oyun *Antigone*. "Düzensizliğe bir geri çağrı gibi." Antigone'nin az çılgın, az kahraman, az sıradışı oluşu dışında (benim Antigone'm daha yoldaş, daha deli, daha epik) ve saçları dışında (oyuncunun saçları, acıyı, duyarlılığı, ölümü ve anarşiyi yansıtmıyor, benim Tiyatro Foks'u ararken Bomonti sokaklarında koşuşturduğum sıradaki yağmurdan ıslanmış halimi yansıtıyor) seyirciyi bir an bile hoşgörülü olmak zorunda bırakmıyor. Her oyuncu, her aksesuvar, çalgı, çanak, nar kabukları, giysiler... kendi çekim gücünü yaratıp oynuyor. Oyunu bir yörüngede izliyorsunuz. Tam tiyatro keyfi...

Antigone, Sahne Foks'ta, (Fırın Sokak, No: 43, Bomonti, Şişli) oynuyor. Gişe Tel: 0212 240 28 26.

Suna Karaküçük

Bilgelik dizisi

Anahtar Yayınları'nın Bilgelik Dizisi, kolay okunabilen, kolay taşınabilen, keyifli, öğretici kitaplardan oluşuyor. Üstelik dizinin elimize ilk ulaşan örnekleri kadınları ilgilendiren konularda.

Anahtar Yayınları, Bilgelik Dizisi adı altında bir dizi başlatmış. Dizinin ilk kitapları arasında *Sıradışı 365 Kadın* var. Aralarında Jane Austen, Emily Dickinson, Maria Callas, Emma Goldman, Frida Kahlo, Rosa Luxemburg, Madonna gibi isimlerin bulunduğu 365 kadın bu kitapta kısaca tanıtılıyor. Tanımadığınız bir isme rast geldiğinizde başvurmak için çok faydalı bir kitap. Tamamını okuduğunuzda ise kadınların neleri ve ne çok şeyi gerçekleştirdiği konusunda insana bir fikir ve güven veriyor.

Dizinin diğer bir kitabı ise *Kız Kardeşler Üstüne 365 Söz*. Bunda çeşitli yazarlardan kız kardeşlik üzerine çeşitli sözler var. Birçok yazarın kız kardeşine ne kadar bağlı olduğunu, kız kardeşlerinin onlar için ne kadar önemli olduğunu fark edebilir, belki de kendi kız kardeşinizi yeniden seversiniz. Örneğin Virginia Woolf bir mektubunda kız kardeşine şunları yazmış: "Bazen sana bir kız kardeşten çok daha fazla bağlandığımı düşünüyorum. Niçin hiç aklımdan çıkmıyorsun, hatta bu öğleden sonra bataklıkta yürürken bile... Eğer suda dans eden bir ışık dikkatini çekerse, o benim. Işık seni burnundan, sonra gözlerinden öper, sen onu silemezsin; sevgili balım, seni ne kadar çok seviyorum, bir odaya girip de seni orada bulmanın ne demek olduğunu Tanrı biliyor."

Dizinin bir başka kitabı ise *Büyükanneler Üstüne 365 Söz*. Anneanneler, babaanneler, bazen disiplin, bazen şefkat demek olan o bilge kadınlar. Lillian Smith şöyle yazmış: "Büyükannem ilkyardım istasyonu ya da kızılhaç hemşiresi gibiydi. Savaşın bittiği yerde görevi devralır; bizi ve hıçkırıklı günahlarımızı kabul eder, hepimizi kucağına toplar, fanilerin gücüne duyduğu şaşırtıcı inançla sağlık ve güvenimizi bize geri verirdi."

Kız Çocuklar Üstüne 365 Söz ise, anne ve kız çocuk ilişkisini de irdeleyen sözlerden oluşuyor. Hepimiz kız çocuğuz, "Annemin bahçesini ararken kendiminkini buldum" diyen Alice Walker gibi. Kız çocuğu annesi olmak ise başka bir noktaya götürür insanı. Erica Jong, "Bir kız çocuğu olmak eşitliğin yalnızca yarısıdır; diğer yarısı bir kız çocuk doğurmaktır," diyor.

Kadınların Erkekler Üstüne 365 Sözü ise, kadınların erkekler üzerine söylediği birçok zekice sözü içeriyor. Çarpıcı birkaçını aktarmak istiyorum.

"Kendi cinsim için hiçbir yardım istemiyorum. Erkek kardeşlerimden tek istediğim ayaklarını omuzlarımızdan çekmeleridir." **Saralı Moore Grimke**

"Himayecilik kadınların yüzüne kapanan kapıların sesini boğar." **Betty Friedan**

"Gerçek arkadaşlarım bana bağlılıklarım kesin bir kanıtla göstermişlerdir daima, sevdiğim erkeğe içlerinden gelen bir antipatı duyarlar." **Colette**

"Kadın Mozart yok, çünkü Kadın Karındeşen Jack yok." **Camille Paglia**

Dizinin kitapları küçük; çantanızda kolayca taşıyabilir, her yerde okuyabilirsiniz.

Foucault ve Derrida'da Feminizm ve Ayırım*

Roy Boyne

Türkçesi: Ayşe Banu Karadağ

Feminizm ve Ayırım'da *Boyne*, *Foucault* ve *Derrida*'nın ayırımı tanımak ve doğrulamak için gösterdikleri ortak çabadan yola çıkarak ayırımın gerçek siyasasının giz perdesini, bu iki düşünürün yapıtlarına ilişkin yaptığı derinlikli *"metin kazısı"*yla aralamaya çalışıyor...

* SEL YAYINCILIK
BABIALİ CAD. NO:28/1 CAĞALOĞLU İSTANBUL
TEL (0212) 511 10 05

PANO

• 10 Mayıs gecesi Dolunay ı Kapadokya'da izlemeye ne dersiniz? 9-11 Mayıs. *Pazartesi* okurlarına özel indirim.
Bilgi için: Epope Turizm, Fatma Karlık. Tel: 0212 244 57 00.

• Bıyıklı aşçıların, "Burada kebap satsanız, köşesiniz," dedikleri dükkânımızda, sandöviç satıyoruz. Mutfağımızda çalışmak isteyen arkadaşları bekliyoruz. Seval. Tel: 0212 233 39 26.

• Arkadaşlar, öğrenciyim, acil olarak eve ihtiyacım var. Birkaç kişiyle birlikte bir evi paylaşabilirim. Yardımcı olabilecekler ararsa çok sevineceğim. Suna. Tel: 0212 292 07 47.

• sevgili *pazartesi* okurları, dergimize en az mizah yazısı geliyor. hayata, erkeklere, aşka politikaya falan alayla bakıp gördüklerinizi bize yazın. bir deneyin, oluyor. ayşe.

• Şükriye Tutkun, Yavuz Bingöl ile birlikte "Türküler" konseri verecek. Harbiye Açıkhava Tiyatrosu'nda 29 Mayıs, saat 20.30'da. İki sanatçı sadece bu konser için özel bir orkestra eşliğinde biraraya gelecekler. Konserin bilet fiyatları, öğrenci 1.5, tam 2 milyon.

ABONE OLAN MUTLU OLUR (BİZ DE!!!)

Pazartesi'ye abone olursanız mutlu olursunuz! Her sayı bayiye geldi mi, gelmedi mi stresini yaşayacağınıza ***Pazartesi*** ayağınıza kadar gelir. Az mutluluk mu? Hem dergiye olur da zam gelirse, siz muaf olacaksınız. (Abone olursanız ayrıca bizi de mutlu edeceksiniz.)

5 Abone yapana bir kitap, 10 abone yapana bir yıllık abone hediye!

ABONE FORMU

Adı: .....
Soyadı: .....
Adres: .....
.....
.....
.....
Abone süresi: .....
Başlangıç tarihi: .....

Türkiye içi:
Posta Çek Numarası: 662 965
Yıllık abone ücreti: 2.400.000 TL.
Altı aylık abone ücreti: 1.200.000 TL.
Türkiye dışı:
Bir yıllık 50 DM. altı aylık: 25 DM.
Döviz hesabı: Asuman Bayrak, Türkiye İş Bankası, Taksim Şubesi, İstanbul.
Hesap Numarası: 1052 / 30100 / 3184936

Dikkat: Abone ücretini yatırdığınıza dair belgeyi ve abone formunuzu bize gönderin. Biz de size her ay ***Pazartesi***'nizi postalayalım.

Dergimize Almanya'da bulunan Heinrich Böll Vakfı destek vermektedir.

Memura grev kadına dayak

'Bıından bir süre önce sendika şube başkanı olan eski sevgilimden dayak yedim. Sessiz kalmamaya karar verdiğimde, bana dayak atan kişi, **sahte sendika yasası** nın meclisten geçmesini engellemek için alanlarda "Biz çocuklarımıza onurlu bir gelecek bırakacağız," diye bağırıyordu. Yaşadıklarımı sendikamızın mekanizmalarına taşımaya karar verdim. Sonuç ne mi oldu? Beni döven kişi, onu benim tahrik ettiğimi, önce benim ona vurduğumu, ona iki yıldır sürekli olarak psikolojik şiddet uyguladığımı, beni sakinleştirmek için dövdüğünü söyledi. Dinleyenler de elbette benim suçlu olduğumu söyleyerek onu teselli ettiler. Sonuçta, ben mahkûm edildim, o ise toplantıdan 1 Mayıs etkinlikleri ile ilgili toplantısı olduğu gerekçesiyle ayrıldı.

Şimdi ne mi yapıyor? Belki birkaç gün önce, onun önderlik ettiği bir mitinge gittiniz ve eşitlikçi ve özgür bir dünya istemi ile hep birlikte slogan attınız, kim bilir?"

Ümmü Çınar

PAZARTESİ

Kadınlara Mahsus Gazete
(Aylık kadın dergisi)
Sahibi: Kadın Kültür İletişim Vakfı
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Filiz Koçali

Her gün büroda olanlar: (Yazı Kurulu)
Ayşe Düzkan, Filiz Koçali, Nesrin Tura.
(Görsel Yönetmen) Semra Emre.
(Arşiv) Ayşegül Ulus. (Hakla İlişkiler) Aşkım Tekgül.
Sadece Pazartesi Günü Gelenler: (Yayın Kurulu)
Beril Eyüboğlu, Fadime Gök, Filiz Kerestecioğlu,
Füsun Ozlen, Gülnur Savran, Handan Koç, Meltem
Ahıska, Minu İnkaya, Nermin Coşkun, Nural Yasin,
Şahika Yüksel, Tüten Ateş, Yaprak Zihnioğlu.
Almanya Temsilcisi: Hülya Eralp.

Günü saati belli olmayanlar (Çizerler):
Ayşen Baloğlu, Feyhan Güver, Ramize Erer,
Semra Can. (İllüstratör): Rana Mermertaş.
Adres: Abdullah Sokak, No:9,
Beyoğlu, İstanbul.
Tel: (0212) 249 59 59, 292 07 39, 292 07 47
Ankara Büro: Konur 2 Sokak, 53/10.
Tel: (0312) 419 09 95
Basku: Özer yayıncılık Ltd. Şti.,
Hadımköy, İstanbul.
Dağıtım: Bir-Yay.